o osnovama lenjinizma

predavanja održana na sverdlovljevu univerzitetu
početkom travnja 1924. godine

posvećujem
lenjinskom pozivu
J. Staljin

Osnove lenjinizma opsežna su tema. Da bi se ona iscrpla, bila bi potrebna čitava knjiga. Još i više — bio bi potreban čitav niz knjiga. Zato je prirodno što moja predavanja ne mogu biti samo sažet pregled osnova lenjinizma. No i pored toga smatram korisnim da izložim taj pregled, da bih dao neke osnovne polazne točke, neophodne za uspješno izučavanje lenjinizma.

Izložiti osnove lenjinizma — to još ne znači izložiti osnove Lenjinova pogleda na svijet. Lenjinov pogled na svijet i osnove lenjinizma nisu po svom obimu jedno te isto. Lenjin je marksist, i marksizam je, razumije se, osnova njegova pogleda na svijet. Ali iz toga nikako ne slijedi da izlaganje lenjinizma treba početi izlaganjem osnovâ marksizma. Izložiti lenjinizam — znači izložiti ono osobito i novo u Lenjinovim djelima što je Lenjin unio u opću riznicu marksizma i što je prirodno vezano za njegovo ime. U svojim predavanjima ja ću u tom smislu govoriti o osnovama lenjinizma.

Dakle, što je lenjinizam?

Jedni kažu da je lenjinizam primjena marksizma na specifične prilike u Rusiji. U toj definiciji ima dio istine, ali ona nikako ne iscrpljuje cijelu istinu. Lenjin je zaista primijenio marksizam na rusku stvarnost, i primijenio ga je majstorski. Ali kad bi lenjinizam bio samo primjena marksizma na specifične ruske prilike, onda bi lenjinizam bio pojava čisto nacionalna i samo nacionalna, čisto ruska i samo ruska. Mi, međutim, znamo da je lenjinizam pojava internacionalna, koja ima svoje korijene u čitavom međunarodnom razvitku, a ne samo ruska. Zato mislim da ta definicija pati od jednostranosti.

Drugi kažu da je lenjinizam obnova revolucionarnih elemenata marksizma četrdesetih godina 19. stoljeća, za razliku od marksizma kasnijih godina, kada je on tobože postao umje-

ren, nerevolucionaran. Ako apstrahiramo tu glupu i banalnu podjelu Marxovog učenja na dva dijela, na revolucionarni i umjereni, moramo priznati da čak i u toj potpuno nedovoljnoj i nezadovoljavajućoj definiciji ima dio istine. Taj dio istine jest u tome što je Lenjin zaista obnovio revolucionarni sadržaj marksizma, koji su zazidali oportunisti II internacionale. Ali to je samo dio istine. Cijela istina o lenjinizmu jest u tome što lenjinizam nije samo obnovio marksizam nego je učinio i korak naprijed, razvivši dalje marksizam u novim uvjetima kapitalizma i klasne borbe proletarijata.

Pa što je na kraju krajeva lenjinizam?

Lenjinizam je marksizam epohe imperijalizma i proleterske revolucije. Točnije: lenjinizam je teorija i taktika proleterske revolucije uopće, teorija i taktika diktature proletarijata napose. Marx i Engels su živjeli i radili u predrevolucionarnom periodu (mislimo na proletersku revoluciju), kad imperijalizam još nije bio razvijen, u periodu pripremanja proletera za revoluciju, u onom periodu kad proleterska revolucija još nije bila direktna praktična neizbježnost. A Lenjin, učenik Marxa i Engelsa, živio je i radio u periodu razvijenog imperijalizma, u periodu sve jačeg razvijanja proleterske revolucije, kad je proleterska revolucija već pobijedila u jednoj zemlji, razbila buržoasku demokraciju i otvorila eru proleterske demokracije, eru sovjeta.

Eto zašto je lenjinizam dalji razvitak marksizma.

Obično se ističe izvanredno borbeni i izvanredno revolucionarni karakter lenjinizma. To je potpuno pravilno. Dva su uzroka koja objašnjavaju tu osobitost lenjinizma: prvo, što je lenjinizam potekao iz proleterske revolucije, koja je nužno morala ostaviti na njemu svoj pečat; drugo, što je lenjinizam izrastao i ojačao u borbi protiv oportunizma II internacionale, u borbi koja je bila i jest neophodan preduvjet za uspješnu borbu protiv kapitalizma. Ne treba zaboravljati da između Marxa i Engelsa, s jedne strane, i Lenjina, s druge strane, leži čitav period neograničene vladavine oportunizma II internacionale, i da je nemilosrdna borba protiv tog oportunizma morala sačinjavati jedan od najvažnijih zadataka lenjinizma.

1. historijski korijeni lenjinizma

Lenjinizam je izrastao i formirao se u uvjetima imperijalizma, kada su proturječnosti kapitalizma došle do krajnje točke, kada je proleterska revolucija postala pitanje neposredne prakse, kada je stari period pripremanja radničke klase za revoluciju dopro do novog perioda direktnog juriša na kapitalizam i prerastao u njega.

Lenjin je nazivao imperijalizam »umirućim kapitalizmom«. Zašto? Zato što imperijalizam dovodi proturječnosti kapitalizma do krajnje točke, do krajnjih granica, iza kojih počinje revolucija. Kao najvažnije od tih proturječnosti treba smatrati tri proturječnosti.

Prva proturječnost — to je proturječnost između rada i kapitala. Imperijalizam je svemoć monopolističkih trustova i sindikata, banaka i financijske oligarhije u industrijskim zemljama. U borbi protiv te svemoći obične metode radničke klase — sindikati i kooperative, parlamentarne partije i parlamentarna borba — pokazale su da su sasvim nedovoljne. Ili se predaj na milost i nemilost kapitalu, tavori po starom i padaj sve niže, ili se laćaj novog oružja — tako imperijalizam postavlja pitanje pred milijunske mase proletarijata. Imperijalizam privodi radničku klasu revoluciji.

Druga proturječnost — to je proturječnost između različitih financijskih grupa i imperijalističkih silâ u njihovoj borbi za izvore sirovina, za tuđe teritorije. Imperijalizam je izvoz kapitala u zemlje s izvorima sirovina, ogorčena borba za preraspodjelu već podijeljenog svijeta, borba koju s osobitom jarošću vode nove financijske grupe i države, koje traže »mjesta pod suncem«, protiv starih grupa i država, koje grčevito drže ono što su prigrabile. Ta bjesomučna borba između različitih kapitalističkih grupa značajna je zato što sadrži u sebi, kao neizbježan element, imperijalističke ratove, ratove za osvajanje tuđih teritorija. A ta okolnost značajna je opet zato što dovodi do međusobnog slabljenja imperijalista, do slabljenja pozicije kapitalizma uopće, do približavanja momenta proleterske revolucije, do praktične neophodnosti te revolucije.

Treća proturječnost — to je proturječnost između šačice vladajućih »civiliziranih« nacija i stotina milijuna kolonijalnih i zavisnih naroda svijeta. Imperijalizam je najbezočnija eksploa-

tacija i najnečovječnije ugnjetavanje stotina milijuna stanovnika prostranih kolonija i zavisnih zemalja. Iscjeđivanje ekstraprofita — to je cilj te eksploatacije i tog ugnjetavanja. Ali, eksploatirajući te zemlje, imperijalizam je primoran da u njima gradi željezničke pruge, tvornice i zavode, industrijske i trgovinske centre. Pojava klase proletera, rađanje domaće inteligencije, buđenje nacionalne samosvijesti, jačanje oslobodilačkog pokreta — to su neizbježni rezultati te »politike«. O tome rječito svjedoči jačanje revolucionarnog pokreta u svim kolonijalnim i zavisnim zemljama bez iznimke. Za proletarijat je ta okolnost važna zato što ona u korijenu potkopava pozicije kapitalizma, pretvarajući kolonije i zavisne zemlje iz rezervi imperijalizma u rezerve proleterske revolucije.

To su, uopće uzev, glavne proturječnosti imperijalizma, koje su stari »cvatući« kapitalizam pretvorile u umirući kapitalizam.

Značaj imperijalističkog rata koji se razbuktao prije deset godina jest, pored ostalog, u tome što je sve te proturječnosti skupio u jedan čvor i bacio ih na tezulju, ubrzavši i olakšavši revolucionarne bitke proletarijata.

Drugim riječima, imperijalizam je ne samo doveo do toga da je revolucija postala praktična neizbježnost, nego i do toga da su stvoreni povoljni uvjeti za direktan juriš na tvrđave kapitalizma.

Takva je bila međunarodna situacija iz koje se rodio lenjinizam.

Sve je to lijepo, kazat će nam se, ali što će tu Rusija, koja nije bila niti je mogla biti klasična zemlja imperijalizma? Što će tu Lenjin, koji je radio prije svega u Rusiji i za Rusiju? Zašto je baš Rusija poslužila kao ognjište lenjinizma, kao domovina teorije i taktike proleterske revolucije?

Zato što je Rusija bila čvor svih tih proturječnosti imperijalizma.

Zato što je Rusija, više nego ma koja druga zemlja, bila bremenita revolucijom i što je zbog toga samo ona bila kadra da te proturječnosti razriješi revolucionarnim putem.

Prije svega, carska Rusija bila je žarište svakovrsnog ugnjetavanja — i kapitalističkog, i kolonijalnog, i vojnog — i to u njegovu najnečovječnijem i najbarbarskijem obliku. Kome

nije poznato da se u Rusiji svemoć kapitala stapala s despotizmom carizma, agresivnost ruskog nacionalizma — s dželatskom ulogom carizma prema neruskim narodima, eksploatacija čitavih oblasti Turske, Perzije, Kine — sa zauzimanjem tih oblasti od strane carizma, osvajačkim ratovima? Lenjin je imao pravo kad je govorio da je carizam »vojno-feudalni imperijalizam«. Carizam je bio stjecište najnegativnijih crta imperijalizma, dignutih na kvadrat.

Dalje. Carska Rusija bila je najveća rezerva zapadnog imperijalizma, ne samo u tom smislu što je dopuštala slobodan ulazak stranom kapitalu, koji je u svojim rukama držao tako presudne grane narodne privrede Rusije kao što su gorivo i metalurgija, nego i u tom smislu što je ona mogla zapadnim imperijalistima staviti na raspolaganje milijune vojnika. Sjetite se 12-milijunske ruske armije, koja je prolijevala krv na imperijalističkim frontovima, da bi osigurala basnoslovne profite englesko-francuskih kapitalista.

I dalje. Carizam nije bio samo pas-čuvar imperijalizma na istoku Evrope nego i agentura zapadnog imperijalizma za istjerivanje od stanovništva stotina milijuna kamata na zajmove, koje je carizam dobivao u Parizu i Londonu, u Berlinu i Bruxellesu.

Najzad, carizam je bio najvjerniji saveznik zapadnog imperijalizma u pogledu Turske, Perzije, Kine itd. Kome nije poznato da je carizam u savezu s imperijalistima Antante vodio imperijalistički rat, da je Rusija bila bitni element tog rata?

Eto zašto su se interesi carizma i zapadnog imperijalizma međusobno preplitali i na kraju krajeva spleli u jedno jedino klupko interesa imperijalizma. Je li zapadni imperijalizam mogao mirno podnijeti gubitak tako jakog oslonca na Istoku i tako bogatog rezervoara snaga i sredstava kao što je bila stara, carska, buržoaska Rusija a da ne okuša sve svoje snage u borbi na život i smrt protiv revolucije u Rusiji, da bi sačuvao i obranio carizam? Naravno da nije mogao!

Ali iz toga slijedi da je onaj tko je htio udariti po carizmu neizostavno morao dići ruku na imperijalizam, da je onaj tko je ustajao protiv carizma morao da ustane i protiv imperijalizma, jer tko je obarao carizam, taj je morao oboriti i imperijalizam, ako je doista mislio ne samo da potuče carizam nego i

da ga do kraja dotuče. Revolucija protiv carizma približavala se, na taj način, revoluciji protiv imperijalizma, proleterskoj revoluciji, i morala je u nju prerasti.

Međutim, u Rusiji se razvijala ogromna narodna revolucija, na čelu koje je stajao najrevolucionarniji proletarijat na svijetu, koji je raspolagao tako ozbiljnim saveznikom kao što je revolucionarno seljaštvo Rusije. Zar je potrebno dokazivati da se takva revolucija nije mogla zaustaviti na pola puta, da je ona u slučaju uspjeha morala poći dalje, podigavši zastavu ustanka protiv imperijalizma?

Eto zašto je Rusija morala postati čvor proturječnosti imperijalizma ne samo u tom smislu što su se te proturječnosti, zbog svog osobito odvratnog i osobito nepodnošljivog karaktera, baš u Rusiji najlakše ispoljavale, i ne samo zato što je Rusija bila najvažniji oslonac zapadnog imperijalizma, koji je spajao financijski kapital Zapada s kolonijama Istoka, nego i zato što je samo u Rusiji postojala realna snaga, kadra da proturječnosti imperijalizma riješi revolucionarnim putem.

A iz toga slijedi da je revolucija u Rusiji morala postati proleterska, da je još od prvih dana svog razvitka morala dobiti međunarodni karakter, da je prema tome morala potresti i same temelje svjetskog imperijalizma.

Da li su se pri takvom stanju stvari ruski komunisti mogli u svom radu ograničiti na uski nacionalni okvir ruske revolucije? Razumije se da nisu! Naprotiv, čitava situacija, kako unutrašnja (duboka revolucionarna kriza) tako i vanjska (rat), gurala ih je na to da u svom radu taj okvir prekorače, da prenesu borbu na međunarodno poprište, da otkriju rak-rane imperijalizma, da dokažu neizbježnost sloma kapitalizma, da razbiju socijalšovinizam i socijalpacifizam, najzad, da obore u svojoj zemlji kapitalizam i iskuju proletarijatu novo oružje borbe, teoriju i taktiku proleterske revolucije, kako bi proleterima svih zemalja olakšali obaranje kapitalizma. Ruski komunisti nisu ni mogli drukčije raditi, jer se samo na tom putu moglo računati na stanovite promjene u međunarodnoj situaciji, koje bi Rusiji mogle poslužiti kao garancija protiv restauracije buržoaskog poretka.

Eto zašto je Rusija postala žarište lenjinizma, a vođa ruskih komunista Lenjin — njegov tvorac.

S Rusijom i Lenjinom »dogodilo se« otprilike ono isto što i s Njemačkom i Marxom—Engelsom četrdesetih godina prošlog stoljeća. Njemačka je tada, baš kao i Rusija na početku 20. stoljeća, bila bremenita buržoaskom revolucijom. Marx je tada pisao u *Komunističkom manifestu:*

»Na Njemačku komunisti obraćaju glavnu pažnju zato što se ona nalazi uoči buržoaske revolucije, što će ona taj prevrat izvršiti pod naprednijim uvjetima evropske civilizacije uopće i s daleko razvijenijim proletarijatom nego Engleska u 17. i Francuska u 18. stoljeću.

Njemačka buržoaska revolucija, prema tome, može biti samo neposredna predigra proleterske revolucije.«[1]

Drugim riječima, centar revolucionarnog pokreta premještao se u Njemačku.

Teško da se može posumnjati u to da je upravo ta okolnost, koju je Marx istakao u gornjem citatu, bila vjerojatni uzrok što je baš Njemačka postala domovina naučnog socijalizma, a vođe njemačkog proletarijata — Marx i Engels — njegovi tvorci.

To isto, samo još u većoj mjeri, treba reći za Rusiju na početku 20. stoljeća. Rusija se u tom periodu nalazila uoči buržoaske revolucije, ona je tu revoluciju trebala da izvrši uz naprednije uvjete u Evropi i s razvijenijim proletarijatom nego Njemačka (o Engleskoj i Francuskoj da i ne govorimo), pri čemu su sve okolnosti govorile da ta revolucija mora poslužiti kao kvasac i predigra proleterske revolucije. Ne može se smatrati slučajnošću činjenica što je Lenjin još 1902. godine, kada se ruska revolucija tek zametala, u svojoj brošuri *Što da se radi?* napisao ove proročanske riječi:

»Historija je sada stavila pred nas (tj. ruske marksiste, J. St.) neposredni zadatak, koji je *najrevolucionarniji* od svih *neposrednih* zadataka proletarijata u ma kojoj drugoj zemlji« ... i »izvršenje tog zadatka, rušenje najčvršćeg bedema ne samo evropske nego i azijske reakcije, učinilo bi ruski proletarijat avangardom međunarodnog revolucionarnog proletarijata.« (v. knj. IV, str. 382)[2]

1 Usp. K. Marx i F. Engels, *Dela*, tom 7. Prosveta, Beograd, godina izdanja 1. toma 1974, str. 91 i 94 (op. ur.).

2 Usp. V. I. Lenjin, *Dela*, tom 5, Jugoslavijapublik, Beograd, godina izdanja 1. toma 1973, str. 255 i 266; izvorni podaci odnose se na 3. rusko izdanje Lenjinovih *Sočinenija* (op. ur.).

Drugim riječima, centar revolucionarnog pokreta morao se premjestiti u Rusiju.

Poznato je da je tok revolucije u Rusiji više nego potvrdio Lenjinovo predviđanje.

Zar je poslije toga čudno što je zemlja koja je izvršila takvu revoluciju i koja ima takav proletarijat postala domovina teorije i taktike proleterske revolucije?

Zar je čudno što je vođa ruskoga proletarijata, Lenjin, postao ujedno tvorac te teorije i taktike i vođa međunarodnog proletarijata?

2. metoda

Naprijed sam govorio da između Marxa i Engelsa, s jedne strane, i Lenjina, s druge strane, leži čitav period vladavine oportunizma II internacionale. Radi točnosti moram dodati da ovdje nije riječ o formalnoj vladavini oportunizma, nego samo o njegovoj faktičnoj vladavini. Formalno su na čelu II internacionale stajali »pravovjerni« marksisti, »ortodoksi«[3] — Kautsky i drugi. Međutim, glavni rad II internacionale kretao se u stvari linijom oportunizma. Oportunisti su se prilagođavali buržoaziji uslijed svoje prilagodljive, sitnoburžoaske prirode — »ortodoksi« pak prilagođavali su se oportunistima u interesu »čuvanja jedinstva« s oportunistima, u interesu »mira u partiji«. Rezultat je bio vladavina oportunizma, jer lanac koji je vezivao politiku buržoazije s politikom »ortodoksa« nije bio nigdje prekinut.

To je bio period relativno mirnog razvitka kapitalizma, period tako reći predratni, kada se katastrofalne proturječnosti imperijalizma još nisu stigle potpuno jasno ispoljiti, kada su se ekonomski štrajkovi radnika i sindikati razvijali više-manje »normalno«, kada su izborna borba i parlamentarne frakcije donosile »vrtoglave« uspjehe, kada su se legalni oblici borbe uznosili do nebesa i kada se mislilo da se kapitalizam može »ubiti« legalnošću — jednom riječju, kada su se partije II internacionale tovile i nisu htjele ozbiljno misliti o revoluciji, o diktaturi proletarijata, o revolucionarnom odgajanju masa.

Umjesto cjelovite revolucionarne teorije — proturječne teorijske postavke i odlomci teorije, otrgnuti od žive revolucionarne borbe masa i pretvoreni u otrcane dogme. Istina, reda radi govorilo se u Marxovoj teoriji, ali zato da se u njoj ubije živa revolucionarna duša.

Umjesto revolucionarne politike — mlitavo filistarstvo i sračunato politikanstvo, parlamentarna diplomacija i parlamentarne kombinacije. Istina, reda radi donošene su i »revolucionarne« odluke i parole, ali zato da bi se stavile u ladicu.

Umjesto odgajanja i obučavanja partije u pravilnoj revolucionarnoj taktici na vlastitim pogreškama — brižljivo zaobilaženje gorućih pitanja, njihovo zabašurivanje i zataškavanje. Istina, reda radi nije se odbijalo da se popriča i o osjetljivim pitanjima, ali samo zato da se stvar završi kakvom »kaučukovom« rezolucijom.

Takva je bila fizionomija II internacionale, njena metoda rada, njen arsenal.

Međutim, primicao se novi period imperijalističkih ratova i revolucionarnih bitaka proletarijata. Stare metode borbe očito su se pokazivale nedovoljne i nemoćne pred svemoći financijskog kapitala.

Bilo je nužno revidirati čitav rad II internacionale, čitavu njenu metodu rada i istjerati iz nje filistarstvo, kratkovidost. politikanstvo, renegatstvo, socijalšovinizam, socijalpacifizam. Bilo je nužno provjeriti čitav arsenal II internacionale, odbaciti sve što je zarđalo i staro, iskovati nove vrste oružja. Bez toga prethodnog rada nije se moglo ni krenuti u rat protiv kapitalizma. Bez toga je proletarijatu prijetila opasnost da se nađe nedovoljno naoružan ili čak potpuno bez oružja u novim revolucionarnim bitkama.

3 »Ortodoksni« marksisti, koji su se izdiferencirali u sukobu s Bernsteinom i drugim revizionistima, a prvenstveno Kautsky, bili su u razdoblju 2. internacionale najutjecajniji tumači Marxove teorije i autoritativni suci i učitelji u političkim i idejnim pitanjima. Nakon oktobarske revolucije i nove podjele u međunarodnome radničkom pokretu, na socijaldemokrate i komuniste, i komunisti i oni socijaldemokrati koji se nisu odrekli Marxa pretendirali su na pravo autentičnog razumijevanja i interpretiranja Marxove teorije. Po poznatoj Lenjinovoj ocjeni, Kautsky je prije prvoga svjetskog rata bio marksist, i to ortodoksni, ali je kasnije napustio marksizam i postao otpadnik (»renegat«) radničkog pokreta. Zbog toga se u suvremenim interpretacijama pod »ortodoksnim marksizmom« razumijeva uglavnom ona verzija marksizma koja slijedi Kautskyjevu interpretaciju Marxove teorije. (Op. ur.)

Ova čast generalnog provjeravanja i generalnog čišćenja Augijevih štala II internacionale pala je u dio lenjinizmu.

Eto u kakvoj se situaciji rodila i iskovala metoda lenjinizma.

Na što se svode zahtjevi te metode?

Prvo, na *provjeravanje* teorijskih dogmi II internacionale u vatri revolucionarne borbe masa, u vatri žive prakse, tj. na obnovu narušenog jedinstva između teorije i prakse, na likvidaciju jaza među njima, jer se samo tako može stvoriti istinski proleterska partija, naoružana revolucionarnom teorijom.

Drugo, na *provjeravanje* politike partijâ II internacionale, i to ne po njihovim parolama i rezolucijama (kojima se ne može vjerovati), nego po njihovim djelima, po njihovim postupcima, jer se samo tako može zadobiti i zaslužiti povjerenje proleterskih masa.

Treće, na *reorganizaciju* čitavog partijskog rada na nov revolucionaran način u duhu odgajanja i pripreme masa za revolucionarnu borbu, jer se mase samo tako mogu pripremiti za proletersku revoluciju.

Četvrto, na *samokritiku* proleterskih partija, na njihovo učenje i odgajanje na vlastitim pogreškama, jer se samo tako mogu odgojiti istinski kadrovi i istinske vođe partije.

To je osnova i suština metode lenjinizma.

Kako se ta metoda primjenjivala u praksi?

Kod oportunista II internacionale postoji niz teorijskih dogmi, kojih se oni uvijek drže kao pijan plota. Uzmimo neke od njih.

Prva dogma: o uvjetima zauzimanja vlasti od strane proletarijata. Oportunisti uvjeravaju da proletarijat ne može i ne treba da uzima vlast ako on sam ne predstavlja većinu u zemlji. Dokaza ne iznose nikakvih, jer se ta besmislena postavka ne može pravdati ni teorijski ni praktično. Uzmimo da je tako, odgovara Lenjin gospodi iz II internacionale. Ali, ako je nastala takva historijska situacija (rat, agrarna kriza itd.), u kojoj proletarijat, koji čini manjinu stanovništva, ima mogućnosti da oko sebe zbije ogromnu većinu radnih masa — zašto da on ne zauzme vlast? Zašto da proletarijat ne iskoristi povoljnu među-

narodnu i unutrašnju situaciju za probijanje fronta kapitala i ubrzanje općeg raspleta? Zar nije Marx još pedesetih godina prošlog stoljeća govorio da bi proleterska revolucija u Njemačkoj mogla stajati »izvrsno«, kad bi se proleterskoj revoluciji mogla pružiti podrška »tako reći drugim izdanjem seljačkog rata«[4]? Zar nije svakome poznato da je tada u Njemačkoj bilo relativno manje proletera nego, na primjer, 1917. godine u Rusiji? Zar praksa ruske proleterske revolucije nije pokazala da ta omiljena dogma junaka II internacionale nema nikakvog životnog značenja za proletarijat? Zar nije jasno da praksa revolucionarne borbe masa bije i pobija tu otrcanu dogmu?

Druga dogma: proletarijat ne može održati vlast ako nema na raspolaganju dovoljan broj gotovih kulturnih i administrativnih kadrova, sposobnih da organiziraju upravljanje zemljom; treba najprije izgraditi te kadrove u uvjetima kapitalizma, a onda zauzimati vlast. Uzmimo da je tako, odgovara Lenjin, ali zašto se stvar ne bi mogla okrenuti tako da se najprije zauzme vlast, da se stvore povoljni uvjeti za razvitak proletarijata, a zatim — da se džinovskim koracima krene naprijed u podizanju kulturnog nivoa radnih masa, u izgradnji mnogobrojnih kadrova rukovodilaca i administratora iz radničkih redova? Zar praksa Rusije nije pokazala da kadrovi rukovodilaca iz radničkih redova rastu pod proleterskom vlašću sto puta brže i temeljitije, nego pod vlašću kapitala? Zar nije jasno da praksa revolucionarne borbe masa nemilosrdno pobija i tu teorijsku dogmu oportunista?

Treća dogma: metoda generalnog političkog štrajka neprihvatljiva je za proletarijat, jer je teorijski neodrživa (vidi Engelsovu kritiku), u praksi opasna (može poremetiti normalan tok privrednog života zemlje, može isprazniti kase sindikalnih saveza), ne može zamijeniti parlamentarne oblike borbe, koji su glavni oblik klasne borbe proletarijata. Dobro, odgovaraju lenjinisti. Ali, prvo, Engels nije kritizirao svaki generalni štrajk, nego samo jednu određenu vrstu generalnog štrajka, generalni *ekonomski* štrajk anarhista,[5] koji oni ističu *umjesto* političke borbe proletarijata — kakve veze ima to s metodom generalnog *političkog* štrajka? Drugo, tko je i gdje dokazao da je parlamentarni oblik borbe glavni oblik borbe proletarijata? Zar historija

4 Usp. K. Marx i F. Engels, *Dela*, cit., tom 36, str. 42 (op. ur.)

5 Usp. F. Engels, *Bakunjinisti na djelu*, u: K. Marx i F. Engels, *Dela*, cit., tom 29, str. 387—390 (op. ur.).

revolucionarnog pokreta ne pokazuje da je parlamentarna borba samo škola i potpora za organiziranje izvanparlamentarne borbe proletarijata, da se osnovna pitanja radničkog pokreta pod kapitalizmom rješavaju silom, neposrednom borbom proleterskih masa, njihovim generalnim štrajkom, njihovim ustankom? Treće, otkuda se pojavilo pitanje o zamjeni parlamentarne borbe metodom generalnog političkog štrajka? Gdje su i kada pristalice generalnog političkog štrajka pokušavale parlamentarne oblike borbe zamijeniti izvanparlamentarnima? Četvrto, zar revolucija u Rusiji nije pokazala da je generalni politički štrajk najbolja škola proleterske revolucije i nezamjenljivo sredstvo za mobiliziranje i organiziranje najširih masa proletarijata uoči juriša na tvrđave kapitalizma — što će onda ovdje filistarsko jadikovanje o poremećaju normalnog toka privrednog života i o kasama sindikalnih saveza? Zar nije jasno da praksa revolucionarne borbe razbija i tu dogmu oportunista?

Itd., itd.

Eto zašto je Lenjin govorio da »revolucionarna teorija nije dogma«, da se »ona konačno formira samo u tijesnoj vezi s praksom doista masovnog i doista revolucionarnog pokreta« *(Dječja bolest)*, jer teorija mora služiti praksi, jer »teorija mora odgovarati na pitanja koja postavlja praksa« *(Prijatelji naroda)*, jer se ona mora provjeravati na podacima iz prakse.

Što se tiče političkih parola i političkih odluka partijâ II internacionale, dosta je da se sjetimo historije parole »rat ratu«, pa da shvatimo svu pogrešnost i svu trulost političke prakse tih partija, koje svoju antirevolucionarnu rabotu prikrivaju kitnjastim revolucionarnim parolama i rezolucijama. Svima je u sjećanju pompezna demonstracija II internacionale na Bazelskom kongresu[6], gdje se imperijalistima prijetilo svim strahotama ustanka, ako se usude započeti rat, i gdje je istaknuta strašna parola »rat ratu«. Ali tko se ne sjeća da je nešto malo poslije toga, pred sam početak rata, Bazelska rezolucija bila stavljena u ladicu, a radnicima dana nova parola — da istrebljuju jedan drugog u slavu kapitalističke domovine? Zar nije jasno da revolucionarne parole i rezolucije ne vrijede ni prebijene pare ako ih ne potvrđuju djela? Treba samo Lenjinovu politiku pretvaranja imperijalističkog rata u građanski rat usporediti s izdajničkom politikom II internacionale za vrijeme rata, pa da se shvati sva vulgarnost politikanata oportunizma i sva veličina metode lenjinizma. Ne mogu a da ovdje ne citiram jedno

mjesto iz Lenjinove knjige *Proleterska revolucija i renegat Kautsky*, gdje on nemilosrdno šiba oportunistički pokušaj lidera II internacionale K. Kautskog da o partijama sudi ne po njihovim djelima, nego po njihovim papirnatim parolama i dokumentima:

»Kautsky provodi tipično malograđansku, filistarsku politiku, uobražavajući ... da *isticanje parole* mijenja stvar. Sva historija buržoaske demokracije razgolićuje ovu iluziju: da bi obmanuli narod, buržoaski demokrati uvijek su isticali i uvijek ističu svakojake 'parole'. Stvar je u tome da se *provjeri* njihova iskrenost, da se riječi usporede s *djelima*, da se ne zadovoljava idealističkim i šarlatanskim *frazama*, nego da se traži *klasna realnost*.« (v. knj. XXIII, str. 377)[7]

Ja i ne govorim o strahu partija II internacionale pred samokritikom, o njihovoj maniri da kriju svoje pogreške, da zabašuruju osjetljiva pitanja, da prikrivaju svoje nedostatke lažnim paradiranjem kao da je sve u najboljem redu, čime se otupljuje živa misao i koči revolucionarno odgajanje partije na vlastitim pogreškama, o maniri što ju je Lenjin ismijao i prikovao na sramni stub. Evo što je Lenjin pisao o samokritici proleterskih partija u svojoj brošuri *Dječja bolest:*

»Odnos političke partije prema svojim pogreškama jedan je od najvažnijih i najtočnijih kriterija ozbiljnosti partije i *faktičnog* ispunjavanja njenih obaveza prema svojoj *klasi* i prema radnim *masama*. Otvoreno priznati pogrešku, otkriti njene uzroke, proanalizirati uvjete koji su je izazvali, pažljivo ispitati sredstva da se ta pogreška ispravi — to je obilježje ozbiljne partije, to znači da ona ispunjava svoje obaveze, to znači da ona odgaja i poučava *klasu*, a zatim i *masu*.« (v. knj. XXV, str. 200)[8]

Neki kažu da su otkrivanje svojih vlastitih pogrešaka i samokritika opasni za partiju, jer ih protivnik može iskoristiti

6 Bazelskom rezolucijom, usvojenom na izvanrednom kongresu Druge internacionale održanome u Baselu 24. i 25. studenoga 1912, partije Druge internacionale suprotstavile su se pripremama imperijalističkih vlada svojih zemalja za svjetski rat i nagovijestile da bi taj rat mogao stvoriti uvjete za revoluciju, no kada je prvi svjetski rat doista izbio gotovo sve socijaldemokratske partije, uključivši i ruske menjševike, stale su u obranu nacionalnih kapitalističkih država i otvoreno se suglasile s imperijalističkom politikom (op. ur.).

7 Usp. V. I. Lenjin, *Dela*, cit., tom 29, str. 411 (op. ru.).

8 Usp. V. I. Lenjin, *Dela*, cit., tom 32, str. 160 (op. ur.).

protiv partije proletarijata. Lenjin je smatrao da su takvi prigovori neozbiljni i potpuno nepravilni. Evo što je on o tome pisao još 1904. godine u svojoj brošuri *Korak naprijed,* kada je naša partija bila još slaba i neznatna:

»Oni se (tj. protivnici marksista, J. St.) zlurado cerekaju promatrajući naše sporove; oni će se, naravno, postarati da istrgnu za svoje ciljeve pojedina mjesta iz moje brošure, koja je posvećena nedostacima i greškama naše partije. Ruski su marksisti već dovoljno prekaljeni u bojevima da ih ta bockanja ne zbunjuju, da uprkos njima nastave svoj rad na samokritici i na nemilosrdnom razgolićavanju vlastitih minusa, koje će rast radničkog pokreta nesumnjivo i neizbježno savladati.« (v. knj. VI, str. 161)[9]

To su, uopće uzev, karakteristične crte metode lenjinizma.

Ono što je dano u Lenjinovoj metodi, postojalo je u osnovi već u Marxovu učenju, koje je, po Marxovim riječima, »u svojoj suštini kritičko i revolucionarno«[10]. Baš taj kritički i revolucionarni duh prožima Lenjinovu metodu od početka do kraja. Ali bi bilo nepravilno misliti da je Lenjinova metoda jednostavno obnova onoga što je dao Marx. U stvari, Lenjinova metoda nije samo obnova nego i konkretizacija i dalje razvijanje kritičke i revolucionarne Marxove metode, njegove materijalističke dijalektike.

3. teorija

Iz ove teme uzimam tri pitanja: a) o značenju teorije za proleterski pokret, b) o kritici »teorije« spontanosti i c) o teoriji proleterske revolucije.

1) O *značenju teorije.* Neki misle da je lenjinizam primat prakse nad teorijom u tom smislu da je u njemu glavno — pretvaranje marksističkih postavki u djelo, »ispunjavanje« tih postavki, a što se tiče teorije, to lenjinizam za nju tobože mnogo ne haje. Poznato je da je Plehanov više puta ismijavao Lenjinov »nehaj« za teoriju, a naročito filozofiju. Poznato je također da mnogi današnji praktičari-lenjinisti ne vole mnogo teoriju, naročito zbog beskrajno velikog praktičnog rada, koji silom pri-

lika moraju da vrše. Moram reći da je to više nego čudnovato mišljenje o Lenjinu i lenjinizmu sasvim netočno i da niukoliko ne odgovara stvarnosti, da težnja praktičara da se otarase teorije proturječi čitavom duhu lenjinizma i krije u sebi velike opasnosti po stvar.

Teorija je iskustvo radničkog pokreta svih zemalja, uzeto u svom općem obliku. Naravno, teorija postaje bespredmetna ako se ne vezuje s revolucionarnom praksom, kao što i praksa postaje slijepa ako sebi ne osvjetljava put revolucionarnom teorijom. Ali teorija se može pretvoriti u najveću snagu radničkog pokreta ako se formira u nerazdvojnoj vezi s revolucionarnom praksom, jer ona, i samo ona, može dati pokretu sigurnost, moć orijentacije i shvaćanje unutrašnje veze događaja oko njega, jer ona, i samo ona, može pomoći praksi da shvati ne samo kako i kuda se klase kreću u sadašnjosti, nego i to kako i kuda moraju krenuti u najbližoj budućnosti. Sâm Lenjin je govorio i ponavljao desetinama puta poznatu postavku da:

»*Bez revolucionarne teorije ne može biti ni revolucionarnog pokreta.*«* (v. knj. IV, str. 380)[11]

Lenjin je više nego itko shvaćao važnost teorije, naročito za takvu partiju kakva je naša, zbog one uloge prvoborca međunarodnog proletarijata koja joj je pala u dio i zbog one složene unutrašnje i međunarodne situacije koja je okružuje. Predviđajući ovu posebnu ulogu naše partije još 1902. godine, on je smatrao za potrebno da još tada upozori da:

»*Ulogu prvoborca može izvršiti samo partija koja se rukovodi naprednom teorijom.*« (v. knj. IV, str. 380)[12]

Sada kad je Lenjinovo predviđanje o ulozi naše partije već ostvareno, nije ni potrebno dokazivati da ta Lenjinova postavka dobija naročitu snagu i naročit značaj.

* Kurziv je moj. J. St.

9 Usp. V. I. Lenjin, *Dela*, cit., tom 7, str. 177 (op. ur.).

10 Usp. K. Marx i F. Engels, *Dela*, cit., tom 21, str. 25 (op. ur.).

11 Usp. V. I. Lenjin, *Šta da se radi?*, u: Lenjin, *Dela*, cit., tom 5, str. 253 (op. ur.).

12 Usp. na istom mjestu, str. 254 (op. ur.).

Možda bi kao najsjajniji izraz velikog značenja koji je Lenjin pridavao teoriji trebalo smatrati činjenicu da se nije nitko drugi nego baš Lenjin prihvatio izvršenja veoma ozbiljnog zadatka — da u materijalističkoj filozofiji uopći najvažnije od onoga što je nauka dala u vrijeme od Engelsa do Lenjina i da podvrgne svestranoj kritici antimaterijalističke struje među marksistima. Engels je govorio da »materijalizam mora dobijati nov oblik sa svakim novim velikim otkrićem«[13]. Poznato je da za svoje vrijeme taj zadatak nije izvršio nitko drugi nego baš Lenjin u svojoj izvrsnoj knjizi *Materijalizam i empiriokriticizam*. Poznato je da se Plehanov, koji je volio da se podruguje Lenjinovu »nehaju« za filozofiju, nije čak ni usudio da ozbiljno pristupi izvršenju tog zadatka.

2) *Kritika »teorije« spontanosti ili o ulozi avangarde u pokretu.* »Teorija« spontanosti je teorija oportunizma, teorija klanjanja pred spontanošću radničkog pokreta, teorija faktičnog odricanja rukovodeće uloge avangarde radničke klase, partije radničke klase.

Teorija klanjanja pred spontanošću je odlučno protiv revolucionarnog karaktera radničkog pokreta, ona je protiv toga da se pokret kreće linijom borbe protiv temelja kapitalizma, — ona je za to da pokret ide isključivo u pravcu zahtjeva »ostvarivih«, »prihvatljivih« za kapitalizam, ona je potpuno za »liniju najmanjeg otpora«. Teorija spontanosti je ideologija tredjunionizma.

Teorija klanjanja pred spontanošću je odlučno protiv toga da se spontanom pokretu pridaje svjesni, planski karakter, ona je protiv toga da partija vodi radničku klasu, da partija podiže mase na nivo svjesne djelatnosti, da partija vodi pokret za sobom — ona je za to da svjesni elementi pokreta ne smetaju pokretu da ide svojim putem, ona je za to da partija samo osluškuje spontani pokret i da se vuče za njim na repu. Teorija spontanosti je teorija umanjivanja uloge svjesnog elementa u pokretu, ideologija »prirepaštva«, logična osnova *svakog* oportunizma.

U praksi je ta teorija, koja se u Rusiji pojavila još prije prve revolucije, vodila tome da su njeni sljedbenici, takozvani »ekonomisti«[14], poricali nužnost samostalne radničke partije u Rusiji, istupili protiv revolucionarne borbe radničke klase za obaranje carizma, propovijedali tredjunionističku politiku u po-

kretu i uopće prepuštali radnički pokret hegemoniji liberalne buržoazije.

Borba stare *Iskre*[15] i sjajna kritika teorije »prirepaštva« u Lenjinovoj brošuri *Što da se radi?* nisu samo razbile takozvani »ekonomizam« nego su stvorile i teorijske osnove istinski revolucionarnog pokreta ruske radničke klase.

Bez te borbe nije se moglo ni pomišljati na stvaranje samostalne radničke partije u Rusiji i na njenu rukovodeću ulogu u revoluciji.

Ali teorija klanjanja pred spontanošću nije samo ruska pojava. Ona je, istina, u nešto drukčijem obliku, vrlo raširena u svim partijama II internacionale bez iznimke. Mislim ovdje na takozvanu teoriju »proizvodnih snaga«, vulgariziranu od strane vođâ II internacionale, koja sve opravdava i sve miri, koja konstatira činjenice i objašnjava ih onda kada su već svima dosadile, i pošto ih je konstatirala, zadovoljava se time. Marx je govorio da se materijalistička teorija ne može ograničavati samo na to da svijet objasni, nego da ga mora i izmijeniti[16]. Ali Kautskog i Co. to se ne tiče, oni više vole da ostanu pri prvom dijelu Marxove formule. Evo jednog od mnogih primjera primjenjivanja te »teorije«. Kažu da su pred imperijalistički rat partije II internacionale prijetile da će objaviti »rat ratu«, ako imperijalisti otpočnu rat. Kažu da su te partije, pred sam početak rata, parolu »rat ratu« stavile u ladicu i provele u djelo suprotnu parolu, parolu »rat za imperijalističku domovinu«. Kažu da su rezultat te promjene parola bile milijunske žrtve iz redova radnika. Ali bi bilo pogrešno misliti da je netko za to kriv, da je netko iznevjerio radničku klasu ili je izdao. Daleko od toga! Sve se dogodilo onako kako se moralo dogoditi. Prvo, zato što je Internacionala »instrument mira«, a ne rata. Drugo, zato što

13 Usp. F. Engels, *Ludwig Feuerbach i kraj klasične nemačke filozofije*, u: K. Marx i F. Engels, *Dela*, cit., tom 32, str. 229 (op. ur.).

14 »Ekonomisti« — struja ruske socijaldemokracije potkraj 19. i početkom 20. stoljeća; borbu radničke klase ograničavaju na ekonomske zahtjeve (op. ur.).

15 *Iskra* — prvi sveruski ilegalni marksistički list; osnovali su je Plehanov, Lenjin i Potresov radi povezivanja i konsolidiranja Ruske socijaldemokratske radničke partije; u tzv. staroj *Iskri*, koja je izlazila od 1900. do 1903, započela je, pod Lenjinovim utjecajem, diferencijacija koja će dovesti do formiranja boljševičke struje u ruskoj socijaldemokraciji (op. ur.).

16 Usp. K. Marx, *Teze o Feuerbachu*, u: K. Marx i F. Engels, *Dela*, cit., tom 6, str. 7 (op. ur.).

se na onom »stupnju razvitka proizvodnih snaga«, koji je postojao u ono vrijeme, ništa drugo nije moglo poduzeti. »Krive« su »proizvodne snage«. To »nam« točno objašnjava »teorija proizvodnih snaga« gospodina Kautskog. A tko ne vjeruje u tu »teoriju«, taj nije marksist. A uloga partija? Njihovo značenje u pokretu? No što može učiniti partija s tako presudnim faktorom kao što je »stupanj razvitka proizvodnih snaga«?...

Takvih primjera falsificiranja marksizma mogla bi se navesti čitava gomila.

Ne treba ni dokazivati da je taj falsificirani »marksizam«, čiji je zadatak da prikrije golotinju oportunizma, samo evropska varijanta one iste teorije »prirepaštva« protiv koje se borio Lenjin još prije prve ruske revolucije.

Ne treba ni dokazivati da je rušenje tog teorijskog falsifikata preduvjet za izgradnju istinski revolucionarnih partija na Zapadu.

3) *Teorija proleterske revolucije.* Lenjinova teorija proleterske revolucije polazi od tri osnovne postavke.

Prva postavka. Vladavina financijskog kapitala u razvijenim kapitalističkim zemljama; emisija vrijednosnih papira kao najvažnija operacija financijskog kapitala; izvoz kapitala u zemlje s izvorima sirovina kao jedna od osnova imperijalizma; svemoć financijske oligarhije kao rezultat vladavine financijskog kapitala — sve to otkriva grubo parazitski karakter monopolističkog kapitalizma, čini jaram kapitalističkih trustova i sindikata sto puta osjetnijim, pojačava porast revolta radničke klase protiv temelja kapitalizma, privodi mase proleterskoj revoluciji kao jedinom spasu (v. Lenjinov *Imperijalizam*).

Otuda prvi zaključak: zaoštravanje revolucionarne krize u kapitalističkim zemljama, narastanje eksplozivnih elemenata na unutrašnjem, proleterskom frontu u »metropolama«.

Druga postavka. Pojačani izvoz kapitala u kolonijalne i zavisne zemlje; proširenje »sfera utjecaja« i kolonijalnih posjeda sve do obuhvaćanja čitave zemaljske kugle; pretvaranje kapitalizma u *svjetski sistem* financijskog porobljavanja i kolonijalnog ugnjetavanja ogromne većine stanovništva na zemlji od strane šačice »vodećih« zemalja — sve je to, s jedne strane, pretvorilo pojedine nacionalne privrede i nacionalne teritorije u karike jednog jedinog lanca koji se zove svjet-

ska privreda, s druge strane — pocijepalo stanovništvo zemaljske kugle na dva tabora: na šačicu »vodećih« kapitalističkih zemalja, koje eksploatiraju i ugnjetavaju prostrane kolonijalne i zavisne zemlje, i na ogromnu većinu kolonijalnih i zavisnih zemalja, koje su prinuđene da vode borbu za oslobođenje od imperijalističkog jarma (v. *Imperijalizam*).

Otuda drugi zaključak: zaoštravanje revolucionarne krize u kolonijalnim zemljama, narastanje elemenata revolta protiv imperijalizma na vanjskom, kolonijalnom frontu.

Treća postavka. Monopolistička vladavina nad »sferama utjecaja« i kolonijama; neravnomjeran razvitak različitih kapitalističkih zemalja, koji dovodi do ogorčene borbe za ponovnu podjelu svijeta između zemalja koje su već zaposjele teritorije i zemalja koje teže da dobiju svoj »dio«; imperijalistički ratovi kao jedino sredstvo za uspostavljanje narušene »ravnoteže« — sve to dovodi do jačanja trećeg fronta, međukapitalističkog fronta, koji slabi imperijalizam i olakšava ujedinjenje prvih dvaju frontova protiv imperijalizma, fronta revolucionarno-proleterskog i fronta kolonijalno-oslobodilačkog (v. *Imperijalizam*).

Otuda treći zaključak: neminovnost ratova u imperijalizmu i neizbježnost koalicije proleterske revolucije u Evropi i kolonijalne revolucije na Istoku u jedinstveni svjetski front revolucije protiv svjetskog fronta imperijalizma.

Svi ti zaključci spajaju se kod Lenjina u jedan opći zaključak: *»imperijalizam je predvečerje socijalističke revolucije.«* * (v. knj. XIX, str. 71)[17]

U skladu s tim mijenja se i samo prilaženje pitanju o proleterskoj revoluciji, karakteru revolucije, njenom obujmu, njenoj dubini, mijenja se shema revolucije uopće.

Ranije se analizi preduvjeta proleterske revolucije prilazilo obično s gledišta ekonomskog stanja ove ili one zemlje. Takvo prilaženje sada već nije dovoljno. Sada treba prilaziti stvari s gledišta ekonomskog stanja svih ili većine zemalja,

* Kurziv je moj. J. St.

17 Usp. V. I. Lenjin, *Imperijalizam kao najviši stadijum kapitalima*, u: Lenjin, *Dela*, cit., tom 21, str. 263 (op. ur.).

s gledišta stanja svjetske privrede, jer su pojedine zemlje i pojedine nacionalne privrede prestale postojati kao jedinice dovoljne same sebi i pretvorile se u karike jedinstvenog lanca koji se zove svjetska privreda, jer je stari, »kulturni« kapitalizam prerastao u imperijalizam, a imperijalizam je svjetski sistem financijskog porobljavanja i kolonijalnog ugnjetavanja ogromne većine stanovništva svijeta od šačice »vodećih« zemalja.

Ranije je bilo uobičajeno govoriti o postojanju ili nepostojanju objektivnih uvjeta za proletersku revoluciju u pojedinim zemljama, ili točnije — u ovoj ili onoj razvijenoj zemlji. To gledište sada već nije dovoljno. Sada treba govoriti o postojanju objektivnih uvjeta za revoluciju u čitavom sistemu svjetske imperijalističke privrede kao jedinstvene cjeline, a što u tom sistemu postoje neke zemlje koje nisu dovoljno industrijski razvijene, ne može biti nesavladiva prepreka za revoluciju, *ako* je sistem u cjelini ili, točnije — *jer* je sistem u cjelini već sazreo za revoluciju.

Ranije je bilo uobičajeno govoriti o proleterskoj revoluciji u ovoj ili onoj razvijenoj zemlji kao o zasebnoj, samoj sebi dovoljnoj veličini, suprotstavljenoj zasebnom, nacionalnom frontu kapitala kao svom antipodu. To gledište sada već nije dovoljno. Sada treba govoriti o svjetskoj proleterskoj revoluciji, jer su se pojedini nacionalni frontovi kapitala pretvorili u karike jedinstvenog lanca, koji se zove svjetski front imperijalizma, kome mora biti suprotstavljen zajednički front revolucionarnog pokreta svih zemalja.

Ranije se na proletersku revoluciju gledalo kao na rezultat isključivo unutrašnjeg razvitka dotične zemlje. To gledište sada već nije dovoljno. Sada treba gledati na proletersku revoluciju prije svega kao na rezultat razvitka proturječnosti u svjetskom sistemu imperijalizma, kao na rezultat prekidanja lanca svjetskog imperijalističkog fronta u ovoj ili onoj zemlji.

Gdje će početi revolucija, gdje može biti najprije probijen front kapitala, u kojoj zemlji?

Ondje gdje je industrija razvijenija, gdje proletarijat sačinjava većinu, gdje ima više kulture, gdje ima više demokracije — odgovaralo se obično ranije.

Ne — odgovara Lenjinova teorija revolucije — *ne obavezno tamo gdje je industrija razvijenija* itd. Front kapitala bit će probijen ondje gdje je lanac imperijalizma slabiji, jer je proleterska revolucija rezultat prekidanja lanca svjetskog imperijalističkog fronta na njegovom najslabijem mjestu, pri čemu se može dogoditi da zemlja koja je počela revoluciju, zemlja koja je probila front kapitala, bude kapitalistički manje razvijena nego druge, razvijene zemlje, ali koje su ostale u okviru kapitalizma.

Godine 1917. lanac imperijalističkog svjetskog fronta bio je slabiji u Rusiji nego u drugim zemljama. Tamo se on i prekinuo, otvarajući put proleterskoj revoluciji. Zašto? Zato što se u Rusiji razvijala ogromna narodna revolucija, na čijem je čelu koračao revolucionarni proletarijat, koji je imao tako ozbiljnog saveznika kao što je mnogomilijunsko seljaštvo, koje je spahija ugnjetavao i eksploatirao. Zato što je tamo protiv revolucije stajao tako odvratni predstavnik imperijalizma kao što je carizam, koji nije imao nikakvog moralnog autoriteta i koji je na sebe navukao opću mržnju stanovništva. Pokazalo se da je u Rusiji lanac bio slabiji, iako je Rusija bila kapitalistički manje razvijena nego, recimo, Francuska ili Njemačka, Engleska ili Amerika.

Gdje će se prekinuti lanac u najbližoj budućnosti? I opet tamo gdje je slabiji. Nije isključeno da se lanac prekine, na primjer, u Indiji. Zašto? Zato što tamo postoji mladi borbeni revolucionarni proletarijat, koji ima takvog saveznika, nesumnjivo jakog i nesumnjivo ozbiljnog saveznika, kao što je oslobodilački nacionalni pokret. Zato što tamo protiv revolucije stoji takav, svima poznati protivnik kao što je strani imperijalizam, koji nema nikakvog moralnog kredita i koji je navukao na sebe opću mržnju ugnjetenih i eksploatiranih masa Indije.

Također je potpuno moguće da se lanac prekine u Njemačkoj. Zašto? Zato što faktori koji djeluju, recimo, u Indiji počinju djelovati i u Njemačkoj, pri čemu će, naravno, ogromna razlika u stupnju razvitka između Indije i Njemačke morati udariti svoj pečat na tok i ishod revolucije u Njemačkoj.

Zato Lenjin kaže:

»Zapadnoevropske kapitalističke zemlje neće završiti svoj razvitak k socijalizmu ... ravnomjernim sazrijevanjem socijalizma u njima, nego putem eksploatiranja jednih država od

strane drugih, putem eksploatiranja prve između država pobijeđenih u imperijalističkom ratu, spojenog s eksploatiranjem čitavog Istoka. A Istok je, s druge strane, baš uslijed tog prvog imperijalističkog rata konačno dospio u revolucionarno gibanje i konačno je uvučen u opći vrtlog svjetskog revolucionarnog gibanja.« (v. knj. XXVII, str. 415—416)[18]

Kraće rečeno: lanac imperijalističkog fronta mora, po pravilu, da se prekine ondje gdje su njegove karike slabije, a u svakom slučaju ne obavezno ondje gdje je kapitalizam razvijeniji, gdje proletera ima toliko i toliko posto, a seljaka toliko i toliko i tako dalje.

Eto zašto statistička izračunavanja postotka odnosa proleterskog stanovništva u pojedinoj zemlji gube pri rješavanju pitanja o proleterskoj revoluciji onu izuzetnu važnost koju su im rado davali doktrinari iz II internacionale, koji nisu shvatili imperijalizam i koji se boje revolucije kao kuge.

Dalje. Junaci II internacionale tvrdili su (i dalje tvrde) da između buržoasko-demokratske revolucije, s jedne strane, i proleterske revolucije, s druge strane, postoji provalija, ili bar kineski zid, koji prvu odvaja od druge kraćim ili dužim razmakom vremena, u toku kojeg buržoazija, koja je došla na vlast, razvija kapitalizam, a proletarijat prikuplja snage i sprema se za »odlučujuću borbu« protiv kapitalizma. Obično se računa da taj vremenski razmak traje decenijama, ako ne i više. Ne treba ni dokazivati da je ta »teorija« kineskog zida u uvjetima imperijalizma lišena svakog znanstvenog smisla, da ona nije, i ne može da ne bude, ništa drugo do prikrivanje, uljepšavanje kontrarevolucionarnih priželjkivanja buržoazije. Ne treba ni dokazivati da je u uvjetima imperijalizma, koji u sebi nosi sukobe i ratove, u uvjetima »predvečerja socijalističke revolucije«, kada se »cvjetajući« kapitalizam pretvara u »umirući« kapitalizam *(Lenjin)*, a revolucionarni pokret raste u svim zemljama svijeta, kada se imperijalizam udružuje sa svim reakcionarnim silama bez iznimke, sve do carizma i kmetstva, izazivajući time potrebu za koalicijom svih revolucionarnih snaga od proleterskog pokreta na Zapadu do nacioalnooslobodilačkog pokreta na Istoku, kada rušenje ostataka feudalno-kmetskog poretka postaje nemoguće bez revolucionarne borbe protiv imperijalizma — ne treba ni dokazivati da se buržoasko-demokratska revolucija, u jednoj manje-više razvijenoj zemlji, mora u takvim prilikama približavati proleterskoj revoluciji, da prva mora prerasti u drugu. Historija revolucije u Rusiji očigledno je dokazala pravilnost i nepobitnost

ove postavke. Nije uzalud Lenjin još 1905. godine, uoči prve ruske revolucije, u svojoj brošuri *Dvije taktike* prikazivao buržoasko-demokratsku revoluciju i socijalističku revoluciju kao dvije karike jednog lanca, kao jedinstvenu i cjelovitu sliku zamaha ruske revolucije:

»Proletarijat mora izvesti do kraja demokratsku revoluciju, pridružujući sebi masu seljaštva da bi silom skršio otpor samodržavlja i paralizirao kolebljivost buržoazije. Proletarijat mora izvršiti socijalističku revoluciju, pridružujući sebi masu poluproleterskih elemenata stanovništva, da bi silom slomio otpor buržoazije i paralizirao kolebljivost seljaštva i sitne buržoazije. To su zadaci proletarijata, koje tako usko predstavljaju novoiskrovci[19] u svi msvojim razmatranjima i rezolucijama o razmahu revolucije.« (v. knj. VIII, str. 96)[20]

Ja i ne govorim o drugim, kasnijim Lenjinovim djelima, gdje se ideja prerastanja buržoaske revolucije u proletersku ističe reljefnije nego u *Dvije taktike*, kao jedan od ugaonih kamenova Lenjinove teorije revolucije.

Neki drugovi, kako se pokazalo, misle da je Lenjin došao na tu ideju tek 1916, da je prije toga vremena tobože smatrao da će revolucija u Rusiji ostati u buržoaskom okviru, da će, dakle, vlast iz ruku organa diktature proletarijata i seljaštva prijeći u ruke buržoazije, a ne proletarijata. Kažu da je to tvrđenje prodrlo čak i u našu komunističku štampu. Moram reći da je to tvrđenje sasvim nepravilno, da ono nikako ne odgovara stvarnosti.

Mogao bih se pozvati na poznati Lenjinov govor na III kongresu partije (1905. god.), gdje je on diktaturu proletarijata i seljaštva, tj. pobjedu demokratske revolucije, okvalificirao ne kao »organizaciju 'reda'«, već kao »organizaciju rata« (v. knj. VII, str. 264).[21]

Mogao bih se, dalje, pozvati na poznate Lenjinove članke *O privremenoj vladi* (1905. god.), gdje on, iznoseći perspekti-

18 Usp. V. I. Lenjin, *Bolje manje, a bolje*, u: Lenjin, *Dela*, cit., tom 35, str. 366 (op. ur.).

19 Tzv. nova *Iskra* je naziv za list *Iskru* koju su krajem 1903. s 54. brojem preuzeli u ruke menjševici; prestala je izlaziti 1905. godine (op. ur.).

20 Usp. V. I. Lenjin, *Dela*, cit., tom 9, str. 86 (op. ur.).

21 Usp. V. I. Lenjin *Dela*, cit., tom 8, str. 351 (op. ur.).

vu razvijanja ruske revolucije, stavlja pred partiju zadatak: »postići da ruska revolucija ne bude pokret od nekoliko mjeseci, nego pokret od mnogo godina, da ona dovede ne samo do sitnih ustupaka od strane vlastodržaca, nego do potpunog obaranja te vlasti«, gdje on, razvijajući dalje tu perspektivu i dovodeći je u vezu s revolucijom u Evropi, nastavlja:

»A ako to uspije — onda... onda će revolucionarni požar zapaliti Evropu; evropski radnik, koji se napatio u buržoaskoj reakciji, ustat će sa svoje strane i pokazat će nam 'kako se to radi'; onda će revolucionarni polet Evrope izvršiti povratni utjecaj na Rusiju i epohu od nekoliko revolucionarnih godina učiniti epohom od nekoliko revolucionarnih decenija...« (na istom mjestu, str. 191)[22]

Mogao bih se dalje pozvati na poznati Lenjinov članak, objavljen u studenom 1915. u kome on piše:

»Proletarijat se bori i borit će se najpožrtvovnije za izvojevanje vlasti, za republiku, za konfiskaciju zemlje... za učešće '*ne*proleterskih narodnih masa' u oslobođenju *buržoaske* Rusije od *vojno-feudalnog* 'imperijalizma' (= carizma). A ovo oslobođenje buržoaske Rusije od carizma, od zemljišne vlasti spahija, proletarijat će *odmah** iskoristiti ne da pomogne bogate seljake u njihovoj borbi protiv seoskih radnika, nego — da izvrši socijalističku revoluciju u savezu s proleterima Evrope.« (v. knj. XVIII, str. 318)[23]

Mogao bih se najzad pozvati na poznato mjesto u Lenjinovoj brošuri *Proleterska revolucija i renegat Kautsky,* u kojoj on, pozivajući se na gore navedeni citat iz *Dvije taktike* o razmahu ruske revolucije, dolazi do ovog zaključka:

»Dogodilo se baš onako kako smo govorili. Tok revolucije potvrdio je pravilnost našeg prosuđivanja. *Najprije* zajedno s 'čitavim' seljaštvom protiv monarhije, protiv spahija, protiv srednjeg vijeka (i utoliko revolucija ostaje buržoaska, buržoasko-demokratska). *Zatim,* zajedno sa siromašnim seljaštvom, zajedno s poluproletarijatom, zajedno sa svim eksploatiranima *protiv kapitalizma,* a time i protiv seoskih bogataša, kulaka, špekulanata, i utoliko revolucija postaje *socijalistička.* Pokušavati dići umjetni kineski zid između jedne i druge revolucije, pokušavati odvojiti jednu od druge ma čim drugim *osim* stupnjem spremnosti proletarijata i stupnjem njegove ujedinjenosti sa seoskom sirotinjom — najveće je izvrtanje marksizma, njegovo vulgariziranje, zamjenjivanje liberalizmom.« (v. knj. XXIII, str. 391)[24]

Mislim da je ovo dosta.

Dobro, reći će nam, ali zašto se onda Lenjin borio protiv ideje »permanentne (neprekidne) revolucije«?

Zato što je Lenjin predlagao da se »iscrpe« revolucionarne sposobnosti seljaštva i do kraja iskoristi njegova revolucionarna energija za potpunu likvidaciju carizma, za prijelaz na proletersku revoluciju, dok pristalice »permanentne revolucije« nisu shvaćale ozbiljnu ulogu seljaštva u ruskoj revoluciji, potcjenjivale su snage revolucionarne energije seljaštva, potcjenjivale snagu i sposobnost ruskog proletarijata da povede za sobom seljaštvo i tako otežavale oslobođenje seljaštva od utjecaja buržoazije, zbijanje seljaštva oko proletarijata.

Zato što je Lenjin predlagao da se revolucija *okruni* prijelazom vlasti u ruke proletarijata, dok su pristalice »permanentne« revolucije namjeravale *početi* direktno s vlašću proletarijata, ne shvaćajući da time zatvaraju oči pred takvom »sitnicom« kao što su ostaci kmetstva i da ne vode računa o tako ozbiljnoj snazi kao što je rusko seljaštvo, ne shvaćajući da takva politika može samo zakočiti pridobijanje seljaštva na stranu proletarijata.

Lenjin dakle nije ratovao protiv pristalica »permanentne« revolucije zbog pitanja neprekidnosti, jer je i sam Lenjin stajao na gledištu neprekidne revolucije, nego zbog njihova potcjenjivanja uloge seljaštva, koje je najveća rezerva proletarijata, zbog njihova neshvaćanja ideje hegemonije proletarijata.

Ideja »permanentne« revolucije nije nova ideja. Nju je prvi put istakao Marx krajem 40-tih godina u svojoj poznatoj *Adresi* upućenoj Savezu komunista (1850. god.). Iz tog su dokumenta naši »permanentovci« i uzeli ideju neprekidne revolucije. Treba napomenuti da su naši »permanentovci« tu ideju, uzevši je od Marxa, nešto izmijenili i, izmijenivši je, »pokvarili«, učinivši je nepodesnom za praktičnu upotrebu. Bila je potrebna iskusna Lenjinova ruka da tu pogrešku ispravi, da uzme Marxovu

* Kurziv je moj. J. St.

22 Usp. V. I. Lenjin, *Socijaldemokracija i Privremena vlada,* u: Lenjin, *Dela,* cit., tom 8, str. 253 (op. ur.).

23 Usp. V. I. Lenjin *O dvema linijama revolucije,* u: Lenjin, *Dela,* cit., tom 21, str. 83 i 84 (op. ur.).

24 Usp. V. I. Lenjin, *Dela,* cit., tom 29, str. 424 (op. ur.).

ideju neprekidne revolucije u njenom čistom obliku i da je učini jednim od ugaonih kamenova svoje teorije revolucije.

Evo što kaže Marx u svojoj *Adresi* o neprekidnoj revoluciji, pošto je nabrojio niz revolucionarnodemokratskih zahtjeva i pozvao komuniste da ih izvojuju:

»Dok demokratski sitni bužuji hoće da, ostvarivanjem što je moguće većeg broja gore spomenutih zahtjeva, revoluciju što brže dovrše, naš je interes i naš je zadatak da revoluciju učinimo permanentnom sve dotle dok sve manje ili više imućne klase ne budu odstranjene s vlasti, dok proletarijat ne osvoji državnu vlast, dok se asocijacije proletera ne samo u jednoj zemlji, nego u svima vladajućim zemljama svijeta ne razviju do te mjere da konkurencija među proleterima tih zemalja prestane, i dok bar odlučujuće proizvodne snage ne budu koncentrirane u rukama proletera.«[25]

Drugim riječima:

a) Marx, *nasuprot* planovima naših ruskih »permanentovaca«, uopće nije predlagao da revolucija 50-tih godina u Njemačkoj *počne* neposredno proleterskom vlašću;

b) Marx je samo predlagao da se revolucija, pošto korak po korak potisne s visine vlasti jednu frakciju buržoazije za drugom, *okruni* proleterskom državnom vlašću, s tim da se, kad vlast proletarijata bude izvojevana, razbukta revolucija u svim zemljama — *što je u punom skladu* sa svim onim što je Lenjin učio i što je provodio u život u toku naše revolucije, pridržavajući se svoje teorije proleterske revolucije u uvjetima imperijalizma.

Izlazi da su naši ruski »permanentovci« ne samo potcijenili ulogu seljaštva u ruskoj revoluciji i značaj ideje hegemonije proletarijata, nego da su izmijenili (na gore) još i Marxovu ideju »permanentne« revolucije, učinivši je nepodesnom za praksu.

Eto zašto je Lenjin ismijavao teoriju naših »permanentovaca«, nazivajući je »originalnom« i »prekrasnom« i optužujući ih što neće da »razmisle o tome zbog čega je život tekao punih deset godina mimo te prekrasne teorije« (Lenjinov članak pisan je 1915, deset godina poslije pojave teorije »permanentovaca« u Rusiji — v. knj. XVIII, str. 317).[26]

Eto zašto je Lenjin tu teoriju smatrao polumenjševičkom, govoreći da ona »uzima od boljševika poziv na odlučnu

revolucionarnu borbu proletarijata i na osvajanje političke vlasti od strane proletarijata, a od menjševika — 'poricanje' uloge seljaštva« (v. *Lenjinov* članak *O dvjema linijama revolucije,* na istom mjestu).

Tako stoji stvar s Lenjinovom idejom o prerastanju buržoasko-demokratske revolucije u proletersku, o iskorištavanju buržoaske revolucije za »neodložan« prijelaz na proletersku revoluciju.

Dalje. Ranije se smatralo da pobjeda revolucije u jednoj zemlji nije moguća, jer se mislilo da je za pobjedu nad buržoazijom neophodno potrebna zajednička akcija proletera svih razvijenih zemalja ili bar većine takvih zemalja. Sada to gledište više ne odgovara stvarnosti. Sada se mora polaziti od mogućnosti takve pobjede, jer neravnomjeran i skokovit karakter razvitka različitih kapitalističkih zemalja u uvjetima imperijalizma, razvitak katastrofalnih proturječnosti u imperijalizmu, koje vode do neizbježnih ratova, porast revolucionarnog pokreta u svim zemljama svijeta — sve to vodi ne samo do mogućnosti nego i do nužnosti pobjede proletarijata u pojedinim zemljama. Historija revolucije u Rusiji direktan je dokaz za to. Samo što pri tome treba imati na umu da se obaranje buržoazije može s uspjehom izvršiti jedino u tom slučaju ako postoje neki prijeko potrebni uvjeti, bez kojih se ne može ni pomišljati na osvajanje vlasti od strane proletarijata.

Evo što o tim uvjetima kaže Lenjin u svojoj brošuri *Dječja bolest:*

»Osnovni zakon revolucije, koji su potvrdile sve revolucije, a napose sve tri ruske revolucije u 20. stoljeću, sastoji se u ovome: za revoluciju nije dovoljno da eksploatirane i ugnjetene mase postanu svjesne toga da ne mogu više živjeti po starom i da traže promjenu; za revoluciju je neophodno potrebno da eksploatatori ne mogu više živjeti i upravljati po starom. Tek onda kad *'donji slojevi' neće* staro i kad 'gornji slojevi' *ne mogu po starom,* tek onda revolucija može pobijediti. Drukčije se ta istina izražava riječima: *revolucija nije moguća bez općenacionalne krize (koja pogađa i eksploatirane i eksploatatore)**. Dakle,

* Kurziv je moj. J. St.

25 Usp. K. Marx i F. Engels, *Dela,* cit., tom 10, str. 206 (op. ur.).

26 Usp. V. I. Lenjin, *O dvema linijama revolucije,* u: Lenjin, *Dela,* cit., tom 21, str. 82 i 83 (op. ur.).

za revoluciju je potrebno, prvo, postići da većina radnika (ili bar većina svjesnih radnika, radnika koji misle, politički aktivnih radnika) potpuno shvati neophodnost revolucije i da bude spremna da za nju ide u smrt; drugo, da vladajuće klase proživljuju krizu vlade, koja uvlači u politiku čak i najzaostalije mase..., slabi vladu i omogućava revolucionarima da je brzo obore.« (v. knj. XXV, str. 222)[27]

Ali oboriti vlast buržoazije i uspostaviti vlast proletarijata u jednoj zemlji — još ne znači osigurati potpunu pobjedu socijalizma. Proletarijat pobjedonosne zemlje, pošto učvrsti svoju vlast i povede za sobom seljaštvo, može i mora izgraditi socijalističko društvo. A znači li to da će on već samim tim postići potpunu, konačnu pobjedu socijalizma, tj. znači li to da proletarijat samo snagama jedne zemlje može konačno učvrstiti socijalizam i dati zemlji punu garanciju protiv intervencije, pa prema tome i protiv restauracije? Ne, ne znači. Za to je potrebna pobjeda revolucije bar u nekoliko zemalja. Stoga je razvijanje i podrška revoluciji u drugim zemljama bitni zadatak pobjedonosne revolucije. Stoga pobjedonosna revolucija jedne zemlje ne smije smatrati sebe kao veličinu dovoljnu samoj sebi, nego kao potporu, kao sredstvo za ubrzanje pobjede proletarijata u drugim zemljama.

Lenjin je tu misao izrazio u dvije riječi, rekavši da se zadatak pobjedonosne revolucije sastoji u provođenju »maksimuma onog što je u jednoj zemlji ostvarivo *za* razvitak, podršku, buđenje revolucije *u svim zemljama*« (v. knj. XXIII, str. 385).[28]

To su, uopće uzev, karakteristične crte Lenjinove teorije proleterske revolucije.

4. diktatura proletarijata

➧ Iz ove teme uzimam tri glavna pitanja: a) diktatura proletarijata kao oruđe proleterske revolucije; b) diktatura proletarijata kao vladavina proletarijata nad buržoazijom; c) sovjetska vlast kao državni oblik diktature proletarijata.

1) *Diktatura proletarijata kao oruđe proleterske revolucije.* Pitanje proleterske diktature prije svega je pitanje osnovnog sadržaja proleterske revolucije. Proleterska revolucija, njeno kretanje, njena širina, njene tekovine, pretvaraju se u krv i meso

tek preko diktature proletarijata. Diktatura proletarijata je oruđe proleterske revolucije, njen organ, njen najvažniji oslonac, stvoren radi toga da, prvo, uguši otpor svrgnutih eksploatatora i učvrsti svoje tekovine, drugo, da dovede proletersku revoluciju do kraja, da dovede revoluciju do potpune pobjede socijalizma. Revolucija može pobijediti buržoaziju, oboriti njenu vlast bez diktature proletarijata. Ali revolucija ne može ugušiti otpor buržoazije, ne može očuvati pobjedu i krenuti dalje ka konačnoj pobjedi socijalizma ako, na određenom stupnju svog razvitka, ne stvori specijalan organ u obliku diktature proletarijata, kao svoj osnovni oslonac.

»Osnovno pitanje revolucije jest pitanje vlasti« *(Lenjin).* Znači li to da se stvar ograničava na osvajanje vlasti, na njeno zauzimanje? Ne, ne znači. Osvajanje vlasti, to je samo početak posla. Buržoazija, oborena u jednoj zemlji, ostaje još dugo, zbog mnogih uzroka, jača od proletarijata koji ju je oborio. Zato je čitav problem u tome da se vlast održi, da se učvrsti, da se učini nepobjedivom. Što je potrebno da se taj cilj postigne? Potrebno je da se izvrše bar tri glavna zadatka, koji pred diktaturom proletarijata iskrsavaju »sutradan« poslije pobjede:

a) da se slomi otpor spahija i kapitalista koje je revolucija oborila i eksproprirala, da se likvidiraju svi njihovi pokušaji da uspostave vlast kapitala;

b) da se organizira izgradnja u duhu okupljanja svih trudbenika oko proletarijata i da se taj rad povede u pravcu koji priprema likvidaciju, uništenje klasa;

c) da se revolucija naoruža, da se organizira armija revolucije za borbu protiv vanjskih neprijatelja, za borbu protiv imperijalizma.

Diktatura proletarijata je potrebna zato da se ti zadaci ostvare, izvrše.

»Prijelaz od kapitalizma ka komunizmu« — kaže Lenjin — »to je čitava historijska epoha. Dok se ona ne završi, kod eksploatatora neizbježno ostaje nada u restauraciju, a ta se *nada* pretvara u *pokušaje* restauracije. I poslije prvog ozbiljnog

27 Usp. V. I. Lenjin, *Dela*, cit., tom 32, str. 179 (op. ur.).

28 Usp. V. I. Lenjin, *Proleterska revolucija i renegat Kautsky*, u: Lenjin, *Dela*, cit., tom 29, str. 418 (op. ur.).

poraza, oboreni eksploatatori, koji nisu očekivali svoje obaranje, koji nisu vjerovali u njega, nisu dopuštali misao o njemu, s udesetorostručenom energijom, s divljom strašću, sa sto puta većom mržnjom bacaju se u boj za povratak izgubljenog 'raja', za svoje porodice koje su živjele tako slatko i koje sada 'prosta fukara' osuđuje na propast i bijedu (ili na 'prosti' rad...). A iza eksploatatora-kapitalista vuče se široka masa sitne buržoazije, za koju deseci godina historijskog iskustva svih zemalja dokazuju da oklijeva i da se koleba, da danas ide za proletarijatom, a sutra se plaši teškoća revolucije, da je obuzima panika poslije prvog poraza ili poluporaza radnika, da gubi živce, batrga se, jadikuje i pretrčava iz jednog tabora u drugi.« (v. knj. XXIII, str. 355)[29]

A buržoazija ima svog razloga da čini pokušaje restauracije, jer ona i poslije obaranja još dugo ostaje jača od proletarijata koji ju je oborio.

»Ako su eksploatatori razbijeni samo u jednoj zemlji« — kaže Lenjin — »a to je, razumije se, tipičan slučaj, jer je istovremena revolucija u nizu zemalja rijedak izuzetak — oni ostaju *ipak jači* od eksploatiranih«. (Na istom mjestu, str. 354)[30]

U čemu je snaga oborene buržoazije?

Prvo, »u snazi međunarodnog kapitala, u snazi i čvrstini međunarodnih veza buržoazije« (v. knj. XXV, str. 173).[31]

Drugo, u tome što »eksploatatori još dugo vremena poslije revolucije neizbježno zadržavaju čitav niz ogromnih faktičkih prednosti: kod njih ostaje novac (novac se ne može odmah uništiti), razna pokretna imovina, često vrlo znatna, ostaju veze, umješnost u organizaciji i upravljanju, poznavanje svih 'tajni' (običaja, metoda, sredstava, mogućnosti) upravljanja, ostaje viša obrazovanost, bliski odnosi s tehnički višim osobljem (koje živi i misli buržoaski), ostaje neizmjerno veće iskustvo u vojnim stvarima (to je veoma važno) i tako dalje, i tako dalje.« (v. knj. XXIII, str. 354)[32]

Treće, »u *moći navike,* u moći *sitne proizvodnje.* Jer je, na žalost, ostalo na svijetu još vrlo, vrlo mnogo sitne proizvodnje, a sitna proizvodnja *rađa* kapitalizam i buržoaziju stalno, svakog dana, svakog časa, spontano i masovno«... jer »uništiti klase ne znači samo protjerati spahije i kapitaliste — to smo mi razmjerno lako uradili — to znači također *uništiti sitne proizvođače robe,* a njih *ne možeš protjerati,* njih ne možeš ugušiti,

s njima *treba živjeti u slozi,* njih možeš (i moraš) preobraziti, preodgojiti samo putem vrlo dugotrajnog, laganog, opreznog organizatorskog rada« (v. knj. XXV, str. 173. i 189).[33]

Zato Lenjin kaže:

»Diktatura proletarijata je najpožrtvovniji i najnemilosrdniji rat nove klase protiv *moćnijeg* neprijatelja, protiv buržoazije, čiji je otpor *udesetorostručen* njenim obaranjem s vlasti«. — »Diktatura proletarijata je uporna borba, krvava i bez krvi, nasilna i mirna, vojna i ekonomska, pedagoška i administrativna, protiv snaga i tradicija starog društva.« (Na istom mjestu, str. 173. i 190)[34]

Ne treba ni dokazivati da te zadatke nikako nije moguće izvršiti u kratkom roku, da sve to nije moguće provesti za nekoliko godina. Zato je potrebno da se na diktaturu proletarijata, na prijelaz od kapitalizma ka komunizmu gleda ne kao na kratkotrajni period u obliku niza »najrevolucionarnijih« akata i dekreta, nego kao na čitavu historijsku epohu, punu građanskih ratova i vanjskih sukoba, ustrajnog organizacionog rada i privredne izgradnje, ofanziva i uzmaka, pobjeda i poraza. Ta historijska epoha neophodna je ne samo radi toga da bi se stvorili ekonomski i kulturni preduvjeti za potpunu pobjedu socijalizma nego i radi toga da bi se proletarijatu omogućilo, prvo — da odgoji i očeliči sebe kao snagu sposobnu da upravlja zemljom, drugo — da sitnoburžoaske slojeve preodgoji i preinači u pravcu koji osigurava organizaciju socijalističke proizvodnje.

»Vi morate« — govorio je Marx radnicima — »da proživite 15, 20, 50 godina građanskog rata i međunarodnih bitaka, ne samo radi toga da biste izmijenili postojeće odnose nego i

29 Usp. na istom mjestu, str. 388 i 389 (op. ur.).

30 Usp. na istom mjestu, str. 388 (op. ur.).

31 Usp. V. I. Lenjin, *Dečja bolest »levičarstva« u komunizmu,* u: Lenjin, *Dela,* cit., tom 32, str. 137 (op. ur.).

32 Usp. V. I. Lenjin, *Proleterska revolucija i renegat Kautsky,* u: Lenjin, *Dela,* cit., tom 29, str. 388 (op. ur.).

33 Usp. V. I. Lenjin, *Dečja bolest »levičarstva«* u komunizmu, u: Lenjin, *Dela,* cit., tom 32. str. 137 i 151 (op. ur.).

34 Usp. na istom mjestu (op. ur.).

radi toga da biste se i sami izmijenili i osposobili za političku vlast.« (v. K. Marx i F. Engels, *Djela*, knj. VIII, str. 506)[35]

Nastavljajući i razvijajući dalje Marxovu misao, Lenjin piše:

»Pod diktaturom proletarijata morat će se preodgojiti milijuni seljaka i sitnih vlasnika, stotine tisuća namještenika, činovnika, buržoaskih intelektualaca; bit će potrebno sve njih potčinjavati proleterskoj državi i proleterskom rukovodstvu, pobjeđivati u njima buržoaske navike i tradicije«, isto tako kao što će biti potrebno »...u dugotrajnoj borbi, na bazi diktature proletarijata... preodgojiti i same proletere, koji se od svojih vlastitih sitnoburžoaskih predrasuda ne mogu osloboditi naprečac, čudom, po zapovijesti bogorodice ili po zapovijesti parole, rezolucije, dekreta, nego samo u dugoj i teškoj masovnoj borbi protiv masovnih sitnoburžoaskih utjecaja.« (v. knj. XXV, str. 248. i 247)[36]

2) *Diktatura proletarijata kao vladavina proletarijata nad buržoazijom.* Već iz ovog što je dosad rečeno vidi se da diktatura proletarijata nije prosta promjena lica u vladi, promjena »kabineta« itd., pri kojoj stari ekonomski i politički poredak ostaje nedirnut. Menjševici i oportunisti svih zemalja, koji se boje diktature kao žive vatre i koji iz straha pojam diktature zamjenjuju pojmom »osvajanje vlasti«, obično svode »osvajanje vlasti« na promjenu »kabineta«, na dolazak na vlast nove vlade sastavljene od ljudi kao što su Scheidemann i Noske, MacDonald i Henderson. Nije potrebno objašnjavati da te i slične promjene kabineta nemaju ničeg zajedničkog s diktaturom proletarijata, s osvajanjem istinske vlasti od strane istinskog proletarijata. Ako stari buržoaski poredak ostaje nedirnut, vlast MacDonaldâ i Scheidemannâ i njihove nazovi vlade ne mogu biti ništa drugo do slijepo oruđe u rukama buržoazije, do prikrivanje rak-rana imperijalizma, do sredstvo u rukama buržoazije protiv revolucionarnog pokreta ugnjetenih i eksploatiranih masa. Te su vlade potrebne kapitalu kao zastor, onda kad mu je bez zastora nezgodno, neprobitačno i teško ugnjetavati i eksploatirati mase. Naravno, pojava takvih vlada znak je da »tamo kod njih« (tj. kod kapitalista), »na Šipki«[37], nije mirno, ali, i pored toga, vlade te vrste neizbježno ostaju prebojane vlade kapitala. Od MacDonaldove ili Scheidemannove vlade pa do osvajanja vlasti od strane proletarijata isto je toliko daleko koliko od zemlje do neba. Diktatura proletarijata nije promjena vlade, već nova država, s novim organima vlasti u centru i na terenu, država proletarijata ponikla na razvalinama stare države, države buržoazije.

Diktatura proletarijata ne nastaje na bazi buržoaskog poretka, nego u toku lomljenja toga poretka, poslije obaranja buržoazije, u toku eksproprijacije spahija i kapitalista, u toku socijalizacije osnovnih oruđa i sredstava za proizvodnju, u toku nasilne revolucije proletarijata. Diktatura proletarijata je vlast revolucionarna, koja se oslanja na nasilje nad buržoazijom.

Država je mašina u rukama vladajuće klase za ugušivanje otpora njenih klasnih protivnika. *U tom pogledu* diktatura proletarijata se u suštini ni u čemu ne razlikuje od diktature svake druge klase, jer je proleterska država mašina za ugušivanje buržoazije. Ali tu ima jedna *bitna* razlika. Ona je u tome što su sve klasne države koje su dosad postojale bile diktatura eksploatatorske manjine nad eksploatiranom većinom, dok je diktatura proletarijata — diktatura eksploatirane većine nad eksploatatorskom manjinom.

Kraće rečeno: *diktatura proletarijata jest zakonom neograničena i na nasilje oslonjena vladavina proletarijata nad buržoazijom, vladavina koja uživa simpatije i podršku radnih i eksploatiranih masa (Država i revolucija).*

Iz ovoga slijede dva glavna zaključka:

Prvi zaključak. Diktatura proletarijata ne može biti »puna« demokracija, demokracija za *sve,* i za bogate i za siromašne, diktatura proletarijata »mora biti država *na nov način* demokratska — *za** proletere i za neimućne uopće, *na nov način* diktatorska — *protiv** buržoazije. . . « (v. knj. XXI, str. 393)[38] Priče Kautskog i Co. o općoj jednakosti, o »čistoj« demokraciji, o »savršenoj« demokraciji itd. jesu buržoasko prikrivanje nesum-

* Kurziv je moj. J. St.

35 Usp. K. Marx, *Otkrića o komunističkom procesu u Kelnu,* u: K. Marx i F. Engels, *Dela,* cit., tom 11, str. 340 (op. ur.).

36 Usp. V. I. Lenjin, *Dečja bolest »levičarstva« u komunizmu,* u: Lenjin *Dela,* cit., tom 32, str. 203 i 202 (op. ur.).

37 »Na Šipki je mirno« — ruski izraz koji potječe iz rusko-turskog rata 1877 — 1878. Za vrijeme borbi u klancu Šipka, u Bugarskoj, Rusi su imali velike gubitke, međutim, generalštab carske vojske u svojim saopćenjima javljao je: »Na Šipki je mirno.« (Op. prev.).

38 Usp. V. I. Lenjin, *Država i revolucija,* u: Lenjin, *Dela,* cit., tom 26, str. 159 (op. ur.).

njive činjenice da jednakost između eksploatiranih i eksploatatora nije moguća. Teorija »čiste« demokracije jest teorija najgornjeg sloja radničke klase, pripitomljenog i pothranjivanog od strane imperijalističkih pljačkaša. Ona je stvorena za to da prikrije rak-rane kapitalizma, da uljepša imperijalizam i da mu dâ moralne snage u borbi protiv eksploatiranih masa. Pod kapitalizmom nema niti može biti stvarnih »sloboda« za eksploatirane već i zbog toga što su zgrade, štamparije, zalihe papira itd., potrebne za uživanje »slobodâ«, povlastica eksploatatora. Pod kapitalizmom nema niti može biti stvarnog učešća eksploatiranih masa u upravljanju zemljom već i zbog toga što i u najdemokratskijem poretku u uvjetima kapitalizma vlade ne postavlja narod nego Rothschildi i Stinnesi, Rockefelleri i Morgani. Demokracija pod kapitalizmom je demokracija *kapitalistička,* demokracija eksploatatorske manjine, koja se zasniva na ograničenju prava eksploatirane većine i koja je uperena protiv te većine. Samo pod proleterskom diktaturom moguće su stvarne »slobode« za eksploatirane i stvarno učešće proletera i seljaka u upravljanju zemljom. Demokracija pod diktaturom proletarijata je demokracija *proleterska,* demokracija eksploatirane većine, koja se zasniva na ograničenju prava eksploatatorske manjine i koja je uperena protiv te manjine.

Drugi zaključak. Diktatura proletarijata ne može ponići kao rezultat mirnog razvitka buržoaskog društva i buržoaske demokracije — ona može ponići samo kao rezultat slamanja buržoaske državne mašine, buržoaske vojske, buržoaskog činovničkog aparata, buržoaske policije.

»Radnička klasa ne može jednostavno preuzeti gotovu državnu mašinu i staviti je u pogon za svoje vlastite ciljeve« — kažu Marx i Engels u predgovoru *Manifesta komunističke partije.*[39] — Proleterska revolucija mora »... ne da preda birokratsko-vojnu mašinu iz jednih ruku u druge, kako je to bivalo dosad, *nego da je slomi* ... — to je preduvjet svake istinski narodne revolucije na kontinentu« — kaže Marx u pismu Kugelmannu 1871. godine.[40]

Marxova rečenica koja to ograničuje na kontinent dala je povoda oportunistima i menjševicima svih zemalja da dignu graju kako je Marx, prema tome, dopuštao mogućnost mirnog razvitka buržoaske demokracije u demokraciju proletersku, bar za neke zemlje koje se ne nalaze na evropskom kontinentu (Engleska, Amerika). Marx je zaista dopuštao takvu

mogućnost i on je imao razloga da to čini 70-tih godina prošlog stoljeća u pogledu Engleske i Amerike, kada još nije bilo monopolističkog kapitalizma, kada nije bilo imperijalizma i kada te zemlje, uslijed naročitih uvjeta svoga razvitka, još nisu imale razvijenog militarizma i birokratizma. Tako su stajale stvari dok se nije pojavio razvijeni imperijalizam. Ali kasnije, poslije 30—40 godina, kad se stanje stvari u tim zemljama iz osnove izmijenilo, kad se imperijalizam razvio i obuhvatio sve kapitalističke zemlje bez iznimke, kad su se militarizam i birokratizam pojavili i u Engleskoj i u Americi, kad je nestalo posebnih uvjeta mirnog razvitka Engleske i Amerike — ograničenje u pogledu tih zemalja moralo je otpasti samo po sebi.

»Sada« — kaže Lenjin — »1917. godine, u epohi prvog velikog imperijalističkog rata, ovo Marxovo ograničenje otpada. I Engleska i Amerika, najkrupniji i posljednji — na čitavom svijetu — predstavnici anglosaksonske 'slobode', u smislu nepostojanja militarizma i birokratizma, potpuno su se srozali u prljavu i krvavu općeevropsku močvaru birokratsko-vojnih ustanova, koje sebi sve potčinjavaju i sobom sve guše. Sada i u Engleskoj i u Americi 'preduvjet svake istinske narodne revolucije' je *lomljenje, razaranje* 'gotove' (dogotovljene tamo 1914—1917. godine do stupnja 'evropskog', općeimperijalističkog savršenstva) 'državne mašine'.« (v. knj. XXI, str. 395)[41]

Drugim riječima, zakon o nasilnoj revoluciji proletarijata, zakon o slamanju buržoaske državne mašine kao preduvjet takve revolucije, jest neizbježan zakon revolucionarnog pokreta imperijalističkih zemalja svijeta.

Naravno, u dalekoj budućnosti, ako proletarijat pobijedi u najvažnijim kapitalističkim zemljama i ako se današnje kapitalističko okruženje zamijeni socijalističkim, »mirni« put razvitka potpuno će biti moguć za neke kapitalističke zemlje, čiji kapitalisti nađu za shodno da zbog »nepovoljne« međunarodne situacije »dobrovoljno« učine ozbiljne ustupke proletarijatu. Ali ta pretpostavka tiče se samo daleke i eventualne budućnosti. Za najbližu budućnost ta pretpostavka nema nikakvih, baš nikakvih osnova.

39 Usp. K. Marx i F. Engels, *Dela*, cit., tom 7, str. 477 i 478; odn. K. Marx, *Građanski rat u Francuskoj*, u: K. Marx i F. Engels, *Dela*, cit., tom 28, str. 268 (op. ur.).

40 Usp. K. Marx i F. Engels, *Dela*, cit., tom 40, str. 186 (op. ur.).

41 Usp. V. I. Lenjin, *Država i revolucija*, u: Lenjin, *Dela*, cit., tom 26, str. 162 (op. ur.).

Zato je Lenjin u pravu kad kaže:

»Proleterska revolucija nije moguća bez nasilnog razaranja buržoaske državne mašine i njene zamjene *novom.*« (v. knj. XXIII, str. 342)[42]

3) *Sovjetska vlast kao državni oblik diktature proletarijata.* Pobjeda diktature proletarijata znači ugušivanje buržoazije, slamanje buržoaske državne mašine, zamjenu buržoaske demokracije proleterskom demokracijom. To je jasno. Ali koje su to organizacije pomoću kojih se može izvršiti taj ogromni posao? Teško da se može sumnjati u to da stari oblici organizacije proletarijata, koji su ponikli na bazi buržoaskog parlamentarizma, nisu dovoljni za taj posao. Koji su ti novi oblici organizacije proletarijata koji su kadri odigrati ulogu grobara buržoaske državne mašine, koji su kadri ne samo slomiti tu mašinu i ne samo zamijeniti buržoasku demokraciju proleterskom demokracijom, nego i postati osnova proleterske državne vlasti?

Taj novi oblik organizacije proletarijata jesu sovjeti.

U čemu je snaga sovjeta u usporedbi sa starim oblicima organizacije?

U tome što su sovjeti *najobuhvatnije* masovne organizacije proletarijata, jer oni i samo oni obuhvaćaju sve radnike bez iznimke.

U tome što su sovjeti *jedine* masovne organizacije koje obuhvaćaju sve ugnjetene i eksploatirane, radnike i seljake, vojnike i mornare, i u kojima zbog toga može najlakše i najpotpunije biti ostvareno političko rukovođenje borbom masa od strane avangarde masa, od strane proletarijata.

U tome što su sovjeti *najmoćniji organi* revolucionarne borbe masa, političkih akcija masa, ustanka masa, organi koji su kadri slomiti svemoć financijskog kapitala i njegovih političkih privjesaka.

U tome što su sovjeti *neposredne* organizacije samih masa, to jest *najdemokratskije* i, prema tome, najautoritativnije organizacije masa, koje im u najvećoj mjeri olakšavaju učestvovanje u uređivanju nove države i upravljanja njome i koje u najvećoj mjeri razvijaju revolucionarnu energiju, inicijativu, stvaralačku sposobnost masa u borbi za rušenje starog poretka, u borbi za novi, proleterski poredak.

Sovjetska vlast je ujedinjenje i konstituiranje mjesnih sovjeta u jednu opću državnu organizaciju, u državnu organizaciju proletarijata kao avangarde ugnjetenih i eksploatiranih masa i kao vladajuće klase — ujedinjenje u republiku sovjeta.

Suština sovjetske vlasti sastoji se u tome što najmasovnije i najrevolucionarnije organizacije baš onih klasa koje su bile ugnjetavane od kapitalista i spahija predstavljaju sada »*stalnu i jedinu* bazu čitave državne vlasti, čitavog državnog aparata«, što se »baš one mase koje su čak i u najdemokratskijim buržoaskim republikama«, iako po zakonu ravnopravne, »u stvari na tisuću načina i smicalica odstranjivane od učešća u političkom životu i od uživanja demokratskih prava i sloboda, privlače sada *stalnom* i bezuvjetnom, a uz to odlučujućem učešću u demokratskom upravljanju državom«* (v. *Lenjin*, knj. XXIV, str. 13)[43]

Eto zašto je sovjetska vlast *novi oblik* državne organizacije, principijelno različit od starog, buržoasko-demokratskog i parlamentarnog oblika, *novi tip* države, koji nije prilagođen zadacima eksploatacije i ugnjetavanja radnih masa, nego zadacima njihovog potpunog oslobođenja od svakog ugnjetavanja i eksploatiranja, zadacima diktature proletarijata.

Lenjin je u pravu kad kaže da se pojavom sovjetske vlasti »završila epoha buržoasko-demokratskog parlamentarizma, a počelo novo poglavlje svjetske povijesti: epoha proleterske diktature«.

U čemu su karakteristične crte sovjetske vlasti?

U tome što je sovjetska vlast najmasovnija i najdemokratskija državna organizacija od svih državnih organizacija koje su moguće dok postoje klase, jer je ona — budući poprište saveza i suradnje radnika i eksploatiranih seljaka u borbi protiv eksploatatora i oslanjajući se u svom radu na taj savez i na tu suradnju — samim tim vlast većine stanovništva nad manjinom, država te većine, izraz njene diktature.

* Kurziv je svugdje moj. J. St.

42 Usp. V. I. Lenjin, *Proleterska revolucija i renegat Kautsky*, u: Lenjin, *Dela*, cit., tom 29, str. 376 (op. ur.).

43 Usp. *Prvi kongres Komunističke internacionale*, u: V. I. Lenjin, *Dela*, cit., tom 30, str. 87 (op. ur.).

U tome što je sovjetska vlast najinternacionalističkija od svih državnih organizacija klasnog društva, jer ona, uništavajući svako nacionalno ugnjetavanje i oslanjajući se na suradnju radnih masa raznih nacionalnosti, olakšava time ujedinjavanje tih masa u jedan državni savez.

U tome što sovjetska vlast već po samoj svojoj strukturi olakšava rukovođenje ugnjetenim i eksploatiranim masama od strane avangarde tih masa, od strane proletarijata, kao najčvršće i najsvjesnije jezgre sovjeta.

»Iskustvo svih revolucija i svih pokreta ugnjetenih klasa, iskustvo svjetskog socijalističkog pokreta uči nas« — kaže Lenjin — »da je samo proletarijat kadar da ujedini i vodi za sobom raspršene i zaostale slojeve radnog i eksploatiranog stanovništva« (v. knj. XXIV, str. 14)[44]. Struktura sovjetske vlasti olakšava provođenje u život pouka tog iskustva.

U tome što sovjetska vlast, ujedinjujući zakonodavnu i izvršnu vlast u jedinstvenoj organizaciji države i zamjenjujući teritorijalne izborne okruge proizvodnim jedinicama, zavodima i tvornicima — neposredno povezuje radnike i uopće radne mase s aparatom državne uprave, uči ih da upravljaju zemljom.

U tome što je samo sovjetska vlast kadra izbaviti vojsku od potčinjenosti buržoaskoj komandi i pretvoriti je iz oruđa za ugnjetavanje naroda — što ona u buržoaskom poretku jest — u oruđe za oslobođenje naroda od jarma buržoazije, svoje i tuđe.

U tome što je »samo sovjetska organizacija države u stanju da odmah stvarno razbije i konačno razori stari, tj. buržoaski, činovnički i sudski aparat« (na istom mjestu).

U tome što je samo sovjetski oblik države, koji privlači masovne organizacije trudbenika i eksploatiranih k stalnom i bezuvjetnom učešću u upravljanju državom, kadar pripremiti ono odumiranje države koje je jedan od osnovnih elemenata budućeg komunističkog društva, društva bez države.

Republika sovjeta je, prema tome, onaj traženi i najzad nađeni politički oblik u okviru kojega se mora izvršiti ekonomsko oslobođenje proletarijata, potpuna pobjeda socijalizma.

Pariška komuna bila je zametak tog oblika. Sovjetska vlast je njegov razvitak i dovršenje.

Zato Lenjin kaže:

»Republika sovjeta radničkih, vojničkih i seljačkih deputata nije samo oblik višeg tipa demokratskih ustanova... nego i *jedini** oblik, sposoban da osigura najbezbolniji prijelaz u socijalizam.« (v. knj. XXII, str. 131)[45]

5. seljačko pitanje

Iz ove teme uzimam četiri pitanja: a) postavljanje pitanja; b) seljaštvo za vrijeme buržoasko-demokratske revolucije; c) seljaštvo za vrijeme proleterske revolucije; d) seljaštvo poslije učvršćenja sovjetske vlasti.

1) *Postavljanje pitanja.* Neki misle da je osnovno u lenjinizmu — seljačko pitanje, da je pitanje seljaštva, njegove uloge, njegove specifične težine, polazna točka lenjinizma. To je potpuno netočno. Osnovno pitanje u lenjinizmu, njegova polazna točka, nije seljačko pitanje, nego pitanje diktature proletarijata, uvjeta pod kojima se ona može izvojevati, uvjeta pod kojima se ona može učvrstiti. Seljačko pitanje, kao pitanje saveznika proletarijata u njegovoj borbi za vlast, pitanje je koje iz tog proizlazi.

Ali ta okolnost niukoliko ne umanjuje onaj ozbiljni, aktualni značaj koji to pitanje nesumnjivo ima za proletersku revoluciju. Poznato je da se među ruskim marksistima seljačko pitanje počelo ozbiljno razrađivati baš uoči prve revolucije (1905. god.), kada se pitanje obaranja carizma i ostvarivanja hegemonije proletarijata pojavilo pred partijom u svoj svojoj veličini, a pitanje saveznika proletarijata u postojećoj buržoaskoj revoluciji dobilo aktualan karakter. Poznato je također da je seljačko pitanje u Rusiji dobilo još aktualniji karakter za vrijeme proleterske revolucije, kada je pitanje diktature proletarijata, pitanje kako da se ona izvojuje i održi, dovelo do pitanja o saveznicima proletarijata u predstojećoj proleterskoj revoluciji.

* Kurziv je moj. J. St.

44 Usp. na istom mjestu, str. 88 (op. ur.).

45 Usp. V. I. Lenjin, *Teze o Ustavotvornoj skupštini* u: Lenjin, *Dela*, cit., tom 27, str. 429 (op. ur.).

To je i razumljivo: tko ide k vlasti i tko se za nju priprema, taj se mora zanimati za pitanje istinskih saveznika.

U tom smislu seljačko pitanje je dio općeg pitanja diktature proletarijata i, kao takvo, predstavlja jedno od najaktualnijih pitanja lenjinizma.

Ravnodušan, pa čak i direktno negativan odnos partijâ II internacionale prema seljačkom pitanju ne objašnjava se samo posebnim uvjetima razvitka na Zapadu. On se objašnjava prije svega time što te partije ne vjeruju u proletersku diktaturu, što se boje revolucije i što ne misle da proletarijat vode k vlasti; a tko se boji revolucije, tko neće da proletere vodi k vlasti, taj se ne može zanimati za pitanje o saveznicima proletarijata u revoluciji — za njega je pitanje saveznika pitanje indiferentno, neaktualno. Ironičan stav junaka II internacionale prema seljačkom pitanju smatra se kod njih znakom dobrog ponašanja, znakom »pravog« marksizma. U samoj stvari tu nema ni truničice marksizma, jer ravnodušnost prema tako važnom pitanju kao što je seljačko pitanje, uoči proleterske revolucije, naličje je odricanja diktature proletarijata, nesumnjiv znak direktne izdaje marksizma.

Pitanje se postavlja ovako: *da li su već iscrpljene* revolucionarne mogućnosti koje se kriju u seljaštvu, zbog poznatih uvjeta u kojima ono živi, ili nisu, i ako nisu iscrpljene, *ima li nade, ima li razloga* da se te mogućnosti iskoriste *za* proletersku revoluciju, da se seljaštvo, njegova eksploatirana većina, pretvori iz rezerve buržoazije, što je ono bilo u doba buržoaskih revolucija na Zapadu i što ono ostaje i sada — u rezervu proletarijata, u njegova saveznika?

Lenjinizam odgovara na to pitanje pozitivno, to jest priznaje da u redovima većine seljaštva ima revolucionarnih sposobnosti i da se te sposobnosti mogu iskoristiti u interesu proleterske diktature. Historija triju revolucija u Rusiji potpuno potvrđuje zaključke lenjinizma u tom pogledu.

Otuda praktični zaključak o pomaganju, obaveznom pomaganju seljačkih radnih masa u njihovoj borbi protiv potpune zavisnosti i eksploatacije, u njihovoj borbi za oslobođenje od ugnjetavanja i bijede. To ne znači, naravno, da proletarijat mora pomagati *svaki* seljački pokret. Ovdje je riječ o pomaganju takvog pokreta i takve borbe seljaštva, koji direktno ili indirektno olakšava oslobodilački pokret proletarijata, koji na

ovaj ili onaj način navrću vodu na mlin proleterske revolucije, koji pomažu da se seljaštvo pretvori u rezervu i saveznika radničke klase.

2) *Seljaštvo za vrijeme buržoasko-demokratske revolucije.* Ovaj period obuhvaća razdoblje od prve ruske revolucije (1905) do druge (veljača 1917) zaključno. Karakteristična crta tog perioda je oslobođenje seljaštva od utjecaja liberalne buržoazije, *odlaženje* seljaštva od kadeta[46], *zaokret* seljaštva u pravcu partije boljševika. Historija tog perioda je historija borbe kadeta (liberalna buržoazija) i boljševika (proletarijat) za seljaštvo. Sudbinu te borbe odlučio je dumski period[47], jer je period četiri dume bio za seljaštvo lekcija zorne obuke, a ta lekcija je vidljivo pokazala seljacima da oni iz ruku kadeta neće dobiti ni zemlju ni slobodu, da car stoji potpuno uz spahije, a da kadeti potpomažu cara, da jedina snaga na čiju se pomoć može računati — jesu gradski radnici, proletarijat. Imperijalistički rat je samo potvrdio lekciju dumskog perioda, dovršivši odlaženje seljaštva od buržoazije, dovršivši izolaciju liberalne buržoazije, jer su godine rata pokazale svu uzaludnost, svu varljivost nada da će se od cara i njegovih buržoaskih saveznika dobiti mir. Bez lekcija zorne obuke dumskog perioda, hegemonija proletarijata ne bi bila moguća.

Tako se formirao savez radnika i seljaka u buržoasko-demokratskoj revoluciji. Tako se formirala hegemonija (rukovodstvo) proletarijata u zajedničkoj borbi za obaranje carizma, hegemonija koja je dovela do februarske revolucije 1917. godine.

Buržoaske revolucije na Zapadu (Engleska, Francuska, Njemačka, Austrija) pošle su, kao što je poznato, drugim putem. Tamo hegemonija u revoluciji nije pripadala proletarijatu, koji nije predstavljao niti je zbog svoje slabosti mogao predstavljati samostalnu političku snagu, nego liberalnoj buržoaziji. Tamo seljaštvo nije dobilo oslobođenje od kmetstva iz ruku proletari-

46 Kadeti — članovi Ustavno-demokratske stranke, (»konstitucionalni demokrati«, ka-de-ti), glavne političke organizacije ruske liberalno-monarhističke buržoazije, osnovane u listopadu 1905. godine. Politički program stranke temeljio se na zahtjevu za ustavnom, parlamentarnom monarhijom, koja bi također bila značajna promjena carizma. Glavna snaga buržoaske opozicije, osobito 1915 — 1917, postupno se razvila u vodeću kontrarevolucionarnu partiju 1917. i u godinama građanskog rata. (Op. ur.).

47 U razdoblju od 1906. do 1917. car je raspisao izbore za četiri državne dume, predstavničke skupštine s veoma ograničenim ovlaštenjima. Boljševici su sudjelovali u drugoj, trećoj i četvrtom dumi (op. ur.).

jata, koji je bio malobrojan i neorganiziran, nego iz ruku buržoazije. Tamo je seljaštvo išlo protiv starog poretka zajedno s liberalnom buržoazijom. Tamo je seljaštvo predstavljalo rezervu buržoazije. Tamo je revolucija, uslijed toga, dovela do ogromnog jačanja političkog autoriteta buržoazije.

U Rusiji je, naprotiv, buržoaska revolucija dala direktno suprotne rezultate. Revolucija u Rusiji nije dovela do jačanja, nego do slabljenja buržoazije kao političke snage, nije dovela do povećanja njenih političkih rezervi, nego do gubitka glavne rezerve, do gubitka seljaštva. Buržoaska revolucija u Rusiji nije na prvo mjesto izdigla liberalnu buržoaziju, nego revolucionarni proletarijat, čvrsto ujedinivši oko njega mnogomilijunsko seljaštvo.

Time se, pored ostalog, i objašnjava činjenica što je buržoaska revolucija u Rusiji za relativno kratko vrijeme prerasla u proletersku revoluciju. Hegemonija proletarijata bila je klica i prijelazni stupanj k diktaturi proletarijata.

Čime se objašnjava ova originalna pojava u ruskoj revoluciji, koja nema presedana u povijesti buržoaskih revolucija na Zapadu? Otkuda ta originalnost?

Ona se objašnjava time što se buržoaska revolucija u Rusiji odvijala u razvijenijim uvjetima klasne borbe nego na Zapadu, što se ruski proletarijat do tog vremena već uspio pretvoriti u samostalnu političku snagu, dok je liberalna buržoazija, prestrašena revolucionarnošću proletarijata, izgubila izgled svake revolucionarnosti (osobito poslije lekcije iz 1905) i stupila u savez s carem i spahijama protiv revolucije, protiv radnika i seljaka.

Treba obratiti pažnju na slijedeće okolnosti koje su uvjetovale originalnost ruske buržoaske revolucije:

a) Neviđena koncentracija ruske industrije uoči revolucije. Poznato je, npr., da je u Rusiji u poduzećima s više od 500 radnika radilo 54% svih radnika, dok je u tako razvijenoj zemlji kao što je Sjeverna Amerika u takvim poduzećima radilo svega 33% svih radnika. Ne treba ni dokazivati da je već sama ta okolnost, pri postojanju takve revolucionarne partije kao što je partija boljševika, pretvarala radničku klasu Rusije u najveću snagu političkog života zemlje.

b) Odvratni oblici eksploatacije radnika u poduzećima, plus nepodnošljivi policijski režim carskih pandura — okolnost koja je svaki ozbiljniji štrajk radnika pretvarala u politički akt od ogromne važnosti i koja je prekaljivala radničku klasu kao snagu do kraja revolucionarnu.

c) Politička mlitavost ruske buržoazije, koja se poslije revolucije 1905. pretvorila u puzanje pred carizmom i u direktnu kontrarevolucionarnost, što se objašnjava ne samo revolucionarnošću ruskog proletarijata, koji je bacio rusku buržoaziju u naručje carizma, nego i neposrednom zavisnošću te buržoazije od državnih narudžbi.

d) Postojanje najodvratnijih i najnesnosnijih ostataka kmetstva na selu, koje je dopunjavala svemoć spahije — okolnost koja je bacila seljaštvo u naručje revolucije.

e) Carizam, koji je gušio i najmanji znak života i svojom samovoljom otežavao jaram kapitalista i spahije — okolnost koja je borbu radnika i seljaka slila u jedinstvenu revolucionarnu bujicu.

f) Imperijalistički rat, koji je spojio sve te proturječnosti političkog života Rusije u duboku revolucionarnu krizu i dao revoluciji nevjerojatnu udarnu snagu.

Kamo se bilo seljaštvu djenuti u tim uvjetima? Kod koga tražiti podršku protiv svemoći spahije, protiv samovolje cara, protiv ubitačnog rata koji mu je upropaštavao gospodarstvo? Kod liberalne buržoazije? Ali ona je neprijatelj — to je govorilo dugogodišnje iskustvo sve četiri dume. Kod esera? Eseri[48] su, naravno, »bolji« od kadeta i njihov je program »priličan«, gotovo seljački, ali što mogu dati eseri, kad se namjeravaju osloniti samo na seljake i kad su slabi u gradu, odakle neprijatelj u prvom redu crpi svoje snage? Gdje je ta nova

48 Eseri (socijalisti-revolucionari), stranka nastala 1901. ujedinjenjem narodnjačkih skupina i kružoka, imala je znatan utjecaj na seljaštvo. Nakon februarske revolucije jedna od glavnih političkih partija, sudjeluje u 2. privremenoj vladi, a vodi 3. i 4; utjecajna u sovjetima. Još prije revolucije podvaja se na dva krila koja poslije Oktobra postaju partije; partija lijevih esera ulazi u Vijeće narodnih komesara. Lenjin preuzima njen agrarni program. Suprotstavivši se brest-litovskom miru, i lijevi eseri u ožujku 1918. istupaju protiv boljševika te su u srpnju isključeni iz Sovjeta. U međuvremenu se znatan dio članstva lijevih esera pojedinačno priključio boljševicima, a jedna manja skupina preostalih vodećih lijevih esera se krajem 1920. grupno pridružila Ruskoj komunističkoj partiji (boljševika). (Op. ur.).

snaga koja se neće ni pred čime zaustaviti ni na selu ni u gradu, koja će u prvim redovima hrabro poći u borbu protiv cara i spahije, koja će pomoći seljaštvu da se istrgne iz ropstva, iz oskudice u zemlji, iz ugnjetavanja, iz rata? Da li je u Rusiji uopće postojala takva snaga? Da, postojala je. To je bio ruski proletarijat, koji je još 1905. pokazao svoju snagu, svoje sposobnosti da se bori do kraja, svoju hrabrost, svoju revolucionarnost.

U svakom slučaju, druge takve snage nije bilo niti ju je bilo moguće naći.

Eto zašto je seljaštvo, otisnuvši se od kadeta i pristavši uz esere, istovremeno uvidjelo potrebu da se potčini vodstvu tako hrabrog vođe revolucije kao što je ruski proletarijat.

To su okolnosti koje su uvjetovale originalnost ruske buržoaske revolucije.

3) *Seljaštvo za vrijeme proleterske revolucije.* Ovaj period obuhvaća razdoblje od februarske (1917. god.) do oktobarske revolucije (1917. god.). Taj period je relativno kratak, svega osam mjeseci — ali tih osam mjeseci, s gledišta političkog prosvjećivanja i revolucionarnog odgajanja masa, mogu se smjelo staviti u isti red sa čitavim decenijama običnog ustavnog razvitka, jer oni znače osam mjeseci *revolucije.* Karakterističnu crtu tog perioda predstavlja dalje revolucioniranje seljaštva, njegovo razočarenje u esere, *odlaženje* seljaštva od esera, nov *zaokret* seljaštva u pravcu *direktnog okupljanja* oko proletarijata, kao jedine do kraja revolucionarne snage, sposobne da dovede zemlju do mira. Historija tog perioda je historija borbe esera (sitnoburžoaska demokracija) i boljševika (proleterska demokracija) za seljaštvo, za pridobijanje većine seljaštva. Sudbinu te borbe odlučili su: koalicioni period, period kerenštine, odbijanje esera i menjševika da konfisciraju spahijsku zemlju, borba esera i menjševika za nastavljanje rata, lipanjska ofenziva na frontu, uvođenje smrtne kazne za vojnike, Kornilovljeva pobuna.

Dok je ranije, u prethodnom periodu, glavno pitanje revolucije bilo obaranje cara i spahijske vlasti, sada je, u periodu revolucije poslije veljače, kad je cara nestalo, a beskonačni rat sasvim razorio privredu zemlje, potpuno upropastivši seljaštvo — sada je glavno pitanje revolucije postalo pitanje likvidacije rata. Težište se očigledno prenijelo s pitanja čisto unutrašnjeg karaktera na glavno pitanje — pitanje rata. »Zavr-

šiti rat«, »iščupati se iz rata« — bio je vapaj izmučene zemlje, a u prvom redu seljaštva.

Ali, da bi se izašlo iz rata, trebalo je oboriti Privremenu vladu, trebalo je oboriti vlast buržoazije, trebalo je oboriti vlast esera i menjševika, jer su oni i samo oni odugovlačili rat do »pobjedonosnog završetka«. Neki drugi put da se izađe iz rata, osim puta koji je vodio preko obaranja buržoazije, nije u praksi postojao.

To je bila nova revolucija, proleterska revolucija, jer je ona zbacivala s vlasti posljednju, krajnje lijevu frakciju imperijalističke buržoazije, partije esera i menjševika, da bi stvorila novu, proletersku vlast, vlast sovjeta, da bi dovela na vlast partiju revolucionarnog proletarijata, partiju boljševika, partiju revolucionarne borbe protiv imperijalističkog rata za demokratski mir. Većina seljaštva potpomagala je borbu radnika za mir, za vlast sovjeta.

Drugog izlaza za seljaštvo nije bilo. Drugog izlaza nije ni moglo biti.

Period kerenštine bio je, na taj način, za radne seljačke mase najbolja lekcija zorne obuke, jer im je vidljivo pokazao da se pred vlašću esera i menjševika zemlja neće iščupati iz rata, da seljaci neće vidjeti ni zemlju ni slobodu, da se menjševici i eseri razlikuju od kadeta samo slatkim riječima i lažnim obećanjima, a da na djelu vode istu imperijalističku, kadetsku politiku, da jedina vlast koja je sposobna da zemlju izvede iz ćorsokaka može biti samo vlast sovjeta. Dalje odugovlačenje rata samo je potvrđivalo pravilnost te lekcije, ubrzavalo revoluciju i gonilo milijunske mase seljaka i vojnika na put *direktnog okupljanja* oko proleterske revolucije. Izolacija esera i menjševika postala je neizmjenljiva činjenica. Bez lekcije zorne obuke koalicionog perioda diktatura proletarijata ne bi bila moguća.

To su okolnosti koje su olakšale proces prerastanja buržoaske revolucije u proletersku revoluciju.

Tako se formirala diktatura proletarijata u Rusiji.

4) *Seljaštvo poslije učvršćenja sovjetske vlasti.* Dok se ranije, u prvom periodu revolucije, radilo uglavnom o obaranju carizma, a zatim, poslije februarske revolucije, prije sve-

ga o izlaženju iz imperijalističkog rata putem obaranja buržoazije, sada su, poslije likvidacije građanskog rata i učvršćenja sovjetske vlasti, na prvo mjesto izbila pitanja privredne izgradnje. Pojačati i razviti nacionaliziranu industriju; povezati u tu svrhu industriju sa seljačkim gospodarstvom putem trgovine koju regulira država; zamijeniti prodrazvjorstku porezom u naturi[49] s tim da bi se poslije, smanjujući postupno veličinu poreza u naturi, stvar svela na razmjenu industrijskih izrađevina za proizvode seljačkog gospodarstva; oživjeti trgovinu i razviti kooperaciju uvlačeći u nju milijune seljaka — eto kako je Lenjin ocrtavao najpreče zadatke privredne izgradnje na putu podizanja temelja socijalističke ekonomike.

Kažu da taj zadatak može premašiti snagu takve seljačke zemlje kao što je Rusija. Neki skeptici čak kažu da je on prosto utopija, neostvarljiv, jer seljaštvo je seljaštvo — ono se sastoji od sitnih proizvođača i zato se ne može iskoristiti za organiziranje temelja socijalističke proizvodnje.

Ali skeptici se varaju, jer oni ne računaju s nekim okolnostima koje su u danom slučaju odlučujuće. Razmotrimo glavne od njih.

Prvo. Ne treba brkati seljaštvo Sovjetskog Saveza sa seljaštvom Zapada. Seljaštvo koje je prošlo školu triju revolucija, koje se borilo protiv cara i buržoaske vlasti zajedno s proletarijatom i s proletarijatom na čelu, seljaštvo koje je dobilo zemlju i mir iz ruku proleterske revolucije i zbog toga postalo rezerva proletarijata — to seljaštvo mora se razlikovati od seljaštva koje se za vrijeme buržoaske revolucije borilo predvođeno liberalnom buržoazijom, koje je dobilo zemlju iz ruku te buržoazije i zbog toga postalo rezerva buržoazije. Ne treba ni dokazivati da sovjetsko seljaštvo, koje je naviklo da cijeni političko prijateljstvo i političku suradnju s proletarijatom i koje za svoju slobodu ima da zahvali tom prijateljstvu i toj suradnji — mora biti naročito pogodan materijal za ekonomsku suradnju s proletarijatom.

Engels je govorio da je »osvajanje političke vlasti od strane socijalističke partije postalo stvar bliske budućnosti«, a »da bi je osvojila, partija mora najprije poći iz grada na selo i postati jaka na selu« (v. *Engels, Seljačko pitanje,* izd. 1922)[50]. On je o tome pisao 90-tih godina prošlog stoljeća, imajući u vidu seljaštvo Zapada. Treba li dokazivati da su ruski komunisti, koji su u tom pogledu izvršili ogroman rad u toku triju

revolucija, već uspjeli stvoriti sebi na selu toliki utjecaj i takav oslonac o kome naši zapadni drugovi ne smiju ni sanjati? Kako je moguće poricati da ta okolnost mora temeljito olakšati organiziranje ekonomske suradnje između radničke klase i seljaštva u Rusiji?

Skeptici neprestano govore o sitnim seljacima kao o faktoru koji je nespojiv sa socijalističkom izgradnjom. Ali čujte što kaže Engels o sitnim seljacima Zapada:

»Mi stojimo odlučno na strani sitnog seljaka; mi ćemo činiti sve što je moguće da mu život učinimo snošljivijim, da mu olakšamo prijelaz u zadruge, ako se on na to odluči; u slučaju pak da on još ne bude mogao da se na to odluči, gledat ćemo da mu damo što više vremena da o tome razmisli na svom komadiću zemlje. To ćemo činiti ne samo zato što smatramo mogućim prijelaz sitnog seljaka, koji radi sam za svoj račun, na našu stranu, nego i zbog toga što je to direktni interes partije. Ukoliko više seljaka spasimo od proletarizacije i pridobijemo ih još kao seljake, utoliko će se brže i lakše izvršiti društveni preobražaj. Za nas ne bi bilo korisno kad bismo s ovim preobražajem morali čekati sve dotle dok se kapitalistička proizvodnja svuda ne razvije do svojih krajnjih konsekvenca, dok i posljednji sitni zanatlija i posljednji sitni seljak ne padnu kao žrtva krupne kapitalističke proizvodnje. Materijalne žrtve koje će u tom smislu morati da se u interesu seljaštva doprinesu iz društvenih sredstava mogu s gledišta kapitalističke ekonomije izgledati samo kao bačen novac, međutim to je ipak sjajna upotreba kapitala, jer će ona uštedjeti deset puta veće sume pri rashodima na reorganizaciju društva u njegovoj cjelini. U tom pogledu, dakle, mi možemo da budemo vrlo darežljivi prema seljacima.« (Na istom mjestu)[51]

Tako je govorio Engels imajući u vidu seljaštvo na Zapadu. Ali zar nije jasno da ono što je rekao Engels ne može

49 Prodrazvjorstka, rus. piše se *prodrazvërstka*, skr. od *prodvol'stvennaja razvërstka*, doslovno: razrez u životnim namirnicama, odn. oduzimanje poljoprivrednih viškova ili obavezni otkup; uvedena je 13. listopada 1918, zbog oskudice u hrani, radi opskrbe naročito gradskog stanovništva i Crvene armije; početkom 1921, prema zaključku Desetog kongresa RKP(b), na Lenjinovu inicijativu, zamjenjena je porezom u naturi, rus. *prodovol'stvennij nalog*, čime je omogućena relativno slobodna razmjena sa seljaštvom s ciljem da se obnovi poljoprivreda; slijedeće godine porez u naturi zamijenjen je novčanim porezom, pa se prodrazvjorstka »utopila« u ranom NEP-u (Op. ur.).

50 Usp. K. Marx i F. Engels, *Dela*, cit., tom 33, str. 410 (op. ur.).

51 Usp. K. Marx i F. Engels, *Dela*, cit., tom 33, str. 422 i 423 (op. ur.).

biti nigdje tako lako i tako potpuno ostvareno kao u zemlji diktature proletarijata? Zar nije jasno da se samo u Sovjetskoj Rusiji već sada i u cijelosti mogu ostvariti i »prijelaz sitnog seljaka, koji radi sam za svoj račun, na našu stranu«, i za to potrebne »materijalne žrtve«, i nužna za to »darežljivost prema seljacima« — zar nije jasno da se ove i njima slične mjere u korist seljaka već provode u Rusiji? Kako je moguće poricati da ta okolnost, sa svoje strane, mora olakšati i pokrenuti naprijed privrednu izgradnju sovjetske zemlje?

Drugo. Ne treba brkati poljoprivredu Rusije s poljoprivredom Zapada. Tamo se poljoprivreda razvija po običnoj liniji kapitalizma, u uvjetima oštre diferencijacije seljaštva, s velikim posjedima i privatnokapitalističkim latifundijama na jednom, s pauperizmom, bijedom i najamnim ropstvom na drugom kraju. Zbog toga su tamo rasulo i raspadanje potpuno prirodna pojava. U Rusiji nije tako. Kod nas razvitak poljoprivrede ne može poći takvim putem već zato što postojanje sovjetske vlasti i nacionalizacija osnovnih oruđa i sredstava za proizvodnju ne dopuštaju takav razvitak. Razvitak poljoprivrede mora u Rusiji poći drugim putem, putem kooperativnog organiziranja milijuna sitnog i srednjeg seljaštva, putem razvijanja masovne kooperacije na selu, koju država potpomaže jeftinim kreditima. U svojim člancima o kooperaciji Lenjin je pravilno istaknuo da razvitak poljoprivrede mora kod nas poći novim putem, putem uvlačenja većine seljaka u socijalističku izgradnju preko kooperacije, putem postupnog prožimanja poljoprivrede načelima kolektivizma najprije u oblasti prodaje, a zatim u oblasti proizvodnje poljoprivrednih proizvoda.

U tom pogledu vrlo su zanimljive neke nove pojave na selu u vezi s radom poljoprivredne kooperacije. Poznato je da su u Seljskosojuzu[52] nastale nove krupne organizacije prema pojedinim granama poljoprivrede — za lan, krumpir, maslac i dr., koje imaju veliku budućnost. Među njima, na primjer, centrala za lan ujedinjuje čitavu mrežu proizvodnih zadruga seljaka koji siju lan. Centrala za lan snabdijeva seljake sjemenom i oruđima za proizvodnju, zatim od tih istih seljaka otkupljuje svu njihovu produkciju lana, organizira njenu masovnu prodaju na tržištu; osigurava seljacima udio u dobiti i, na taj način, preko Seljskosojuza vezuje seljačko gospodarstvo s državnom industrijom. Kako nazvati takav oblik organizacije proizvodnje? Po mom mišljenju, to je kućni sistem krupne državnosocijalističke proizvodnje u oblasti poljoprivrede. Ja govorim ovdje o kućnom

sistemu državnosocijalističke proizvodnje po analogiji s kućnim sistemom rada u kapitalizmu, u oblasti, recimo, tekstilne proizvodnje, gdje su *kustari*,[52a] primajući od kapitalista sirovine i oruđa i predajući mu čitavu svoju proizvodnju, faktički bili polunajamni radnici koji rade kod kuće. To je jedan od mnogih znakova koji pokazuje put kojim kod nas treba da pođe razvitak poljoprivrede. Da i ne govorim ovdje o drugim znacima istog karaktera u drugim granama poljoprivrede

Ne treba ni dokazivati da će ogromna većina seljaštva rado stupiti na ovaj novi put razvitka, odbacujući put privatnih kapitalističkih latifundija i najamnog ropstva, put bijede i propadanja.

Evo što kaže Lenjin o putovima razvitka naše poljoprivrede:

»Vlast države nad svim krupnim sredstvima za proizvodnju, državna vlast u rukama proletarijata, savez tog proletarijata s mnogim milijunima sitnih i najsitnijih seljaka, osiguranje tom proletarijatu rukovođenja seljaštvom itd. — zar to nije sve što je potrebno da se iz kooperacije, samo iz kooperacije, koju smo prije tretirali kao sitnotrgovačku i koju s izvjesne strane imamo pravo i sada pod NEP-om[53] isto tako tretirati, zar to nije sve što je potrebno za izgradnju potpunog socijalističkog društva? To još nije izgradnja socijalističkog društva, ali to je

52 Seljskosojuz, rus. piše se sel'skosojuz, Sveruski savez seosko gospodarskih zadruga; postojao od kolovoza 1921. do lipnja 1929. godine (op. ur.).

52a Kustar — radnik u domaćoj radinosti; dobiva sirovinu od poslodavca, prerađuje je vlastitim sredstvima za proizvodnju i proizvod predaje poslodavcu; kustarstvo (preneseno): primitivan, neorganiziran rad (op. ur.).

53 NEP — nova ekonomska politika, usvojena radi oživljavanja privredne aktivnosti u ožujku 1921. na Desetom kongresu RKP(b), nakon razdoblja građanskog rata i strane intervencije kada se provodila politika ratnog komunizma; obuhvaća uvođenje poreza u naturi (koji je ubrzo zamijenjen običnim, novčanim porezom), poticanje privatne inicijative u trgovini i maloj i srednjoj industriji, a promijenjen je i način upravljanja socijaliziranim poduzećima: ona su, među ostalim, upućena na samostalno financiranje, tj. »skinuta« su s državnog budžeta, ali i s državnog snabdijevanja. Nadalje, davane su koncesije za privlačenje inozemnih tvrtki. Ukinuto je i davanje dijela plaće u naturi, a umjesto uravnilovke propagira se načelo nagrađivanja prema radu (odnosno učinku). Iako je Lenjin u nekim trenucima predviđao vrlo brz svršetak NEP-a kao odstupanja izazvanoga neposrednom nuždom, treba imati na umu njegove oštre sudove o ratnom komunizmu koji je smatrao uglavnom iluzijom i samozavaravanjem. Staljinistička interpretacija NEP-a insistirala je samo na stavu o NEP-u kao kratkotrajnoj politici, izazvanoj nuždom, iako je Lenjin o NEP-u govorio i kao o dugoročnoj politici, za najmanje deset godina, a možda i za nekoliko desetljeća. NEP je formalno i stvarno napušten donošenjem Petogodišnjeg plana o socijalističkoj industrijalizaciji i kolektivizaciji poljoprivrede (»prve petoljetke«) 1928. godine. (Op. ur.).

sve što je potrebno i dovoljno za tu izgradnju.« (v. knj. XXVII, str. 392)[54]

Govoreći dalje o potrebi financijskog i drugog potpomaganja kooperacije, kao »novog principa organizacije stanovništva« i novog »društvenog sistema« pod diktaturom proletarijata, Lenjin nastavlja:

»Svaki društveni sistem nastaje samo uz financijsku pomoć određene klase. Ne treba ni spominjati one stotine i stotine milijuna rubalja, koliko je stajalo rađanje 'slobodnog' kapitalizma. Sada moramo shvatiti i pretvoriti u djelo tu istinu da je danas kooperativni sistem onaj društveni sistem koji mi moramo potpomagati preko uobičajene mjere. A potpomagati ga moramo u pravom smislu te riječi, tj. pod tim potpomaganjem nije dovoljno podrazumijevati potpomaganje bilo kojeg kooperativnog prometa, nego pod tim potpomaganjem treba razumijevati potpomaganje takvog kooperativnog prometa u kojem *stvarno učestvuju stvarne mase stanovništva.«* (na istom mjestu, str. 393)[55]

O čemu govore sve te okolnosti?

O tome da skeptici nisu u pravu.

O tome da je u pravu lenjinizam, koji u radnim masama seljaštva gleda rezervu proletarijata.

O tome da proletarijat koji je na vlasti može i mora iskoristiti tu rezervu za to da spregne industriju s poljoprivredom, da pojača socijalističku izgradnju i da diktaturi proletarijata stvori onaj prijeko potrebni temelj bez kojeg prijelaz na socijalističku privredu nije moguć.

6. nacionalno pitanje

Iz ove teme uzimam dva glavna pitanja: a) postavljanje pitanja, b) oslobodilački pokret ugnjetenih naroda i proleterska revolucija.

1) *Postavljanje pitanja.* Za posljednje dvije decenije nacionalno pitanje pretrpjelo je niz najozbiljnijih promjena. Nacionalno pitanje u periodu II internacionale i nacionalno pitanje u periodu lenjinizma ni izdaleka nisu jedno i isto. Ona se

duboko razlikuju jedno od drugog ne samo po opsegu nego i po svom unutrašnjem karakteru.

Ranije se nacionalno pitanje obično ograničavalo na uzak krug pitanja, koja se uglavnom tiču »kulturnih« nacionalnosti. Irci, Mađari, Poljaci, Finci, Srbi i neke druge nacionalnosti Evrope — to je onaj krug nepunopravnih naroda, čija je sudbina zanimala junake II internacionale. Deseci i stotine milijuna azijskih i afričkih naroda, koji su bili podvrgnuti najtežem i najsurovijem nacionalnom ugnjetavanju, obično su ostajali izvan vidokruga. Nije bilo smjelosti da se i bijeli i crni, »kulturni« i »nekulturni« stave u isti red. Dvije-tri prazne i kiselo-slatke rezolucije, koje su oprezno zaobilazile pitanje oslobođenja kolonija — to je sve čime su se rukovodioci II internacionale mogli pohvaliti. Sada ovu dvojakost i polovičnost u nacionalnom pitanju treba smatrati likvidiranom. Lenjinizam je pokazao taj vapijući nesklad, porušio zid između bijelih i crnih, između Evropljana i Azijata, između »kulturnih« i »nekulturnih« robova imperijalizma i, na taj način, povezao nacionalno pitanje s pitanjem kolonija. Time je nacionalno pitanje od specijalnog i unutrašnjedržavnog pretvoreno u opće i međunarodno pitanje, u svjetsko pitanje oslobođenja ugnjetenih naroda zavisnih zemalja i kolonija ispod jarma imperijalizma.

Ranije se princip samoopredjeljenja nacijâ obično tumačio nepravilno i često svodio na pravo nacijâ na autonomiju. Neki lideri II internacionale došli su čak dotle da su pravo na samoopredjeljenje pretvorili u pravo na kulturnu autonomiju, tj. u pravo ugnjetenih nacijâ da imaju svoje kulturne ustanove, a da sva politička vlast ostane u rukama vladajuće nacije. Ta okolnost vodila je tome da je ideja samoopredjeljenja došla u opasnost da se pretvori iz sredstva za borbu protiv aneksija u sredstvo za opravdanje aneksija. Danas tu zbrku treba smatrati savladanom. Lenjinizam je proširio pojam samoopredjeljenja, protumačivši ga kao pravo ugnjetenih naroda zavisnih zemalja i kolonija na potpuno otcjepljenje, kao pravo nacija na samostalnu državnu egzistenciju. Time je bila isključena mogućnost opravdanje aneksija tumačenjem prava na samoopredjeljenje kao prava na autonomiju. Sam princip samoopredjeljenja bio je,

54 Usp. V. I. Lenjin, *O zadrugarstvu*, u: Lenjin, *Dela*, cit., tom 35, str. 344 (op. ur.).

55 Usp. V. I. Lenjin, *Dela*, cit., tom 35, str. 344 i 345 (op. ur.).

na taj način, pretvoren iz sredstva za obmanjivanje masa — što je on bez sumnje bio u rukama socijalšovinista za vrijeme imperijalističkog rata — u sredstvo za demaskiranje svih mogućih imperijalističkih prohtjeva i šovinističkih makinacija, u sredstvo političkog prosvjećivanja masa u duhu internacionalizma.

Ranije se na pitanje ugnjetenih nacija obično gledalo kao na čisto pravno pitanje. Svečano proglašavanje »nacionalne ravnopravnosti«, bezbrojne deklaracije o »jednakosti nacijâ« — eto čime su se zadovoljavale partije II internacionale, koje su zataškavale činjenicu da »jednakost nacijâ« pod imperijalizmom — kada jedna grupa nacija (manjina) živi na račun eksploatiranja druge grupe nacija — nije ništa drugo do izrugivanje s ugnjetenim narodima. Sada se ovo buržoaskopravno gledište u nacionalnom pitanju mora smatrati razgolićenim. Lenjinizam je skinuo nacionalno pitanje s visine gromoglasnih deklaracija na zemlju, izjavivši da su deklaracije o »jednakosti nacija«, ako ih proleterske partije ne potkrepljuju direktnom podrškom oslobodilačkoj borbi ugnjetenih naroda, šuplje i licemjerne deklaracije. Time je pitanje ugnjetenih nacijâ postalo pitanje podrške, pomoći, stvarne i stalne pomoći ugnjetenim nacijama u njihovoj borbi protiv imperijalizma za stvarnu jednakost nacijâ, za njihovu samostalnu državnu egzistenciju.

Ranije se na nacionalno pitanje gledalo reformistički, kao na odvojeno i samostalno pitanje, bez veze s općim pitanjem o vlasti kapitala, o obaranju imperijalizma, o proleterskoj revoluciji. Prešutno se pretpostavljalo da je pobjeda proletarijata u Evropi moguća bez neposrednog saveza s oslobodilačkim pokretom u kolonijama, da se nacionalno-kolonijalno pitanje može riješiti u tišini, »samotokom«, po strani od širokog druma proleterske revolucije, bez revolucionarne borbe protiv imperijalizma. Sada se to antirevolucionarno gledište mora smatrati razgolićenim. Lenjinizam je dokazao, a imperijalistički rat i revolucija u Rusiji su potvrdili, da se nacionalno pitanje može riješiti samo u vezi i na podlozi proleterske revolucije, da put pobjede revolucije na Zapadu vodi preko revolucionarnog saveza s oslobodilačkim pokretom kolonija i zavisnih zemalja protiv imperijalizma. Nacionalno pitanje je dio općeg pitanja revolucije, dio pitanja diktature proletarijata.

Pitanje se postavlja ovako: *da li su već iscrpljene* revolucionarne mogućnosti koje postoje u revolucionarnooslobodilačkom pokretu ugnjetenih zemalja ili nisu, i ako nisu iscrplje-

ne — ima li nade, ima li razloga da se te mogućnosti iskoriste za proletersku revoluciju, da se zavisne i kolonijalne zemlje pretvore iz rezerve imperijalističke buržoazije u rezervu revolucionarnog proletarijata, u njegova saveznika?

Lenjinizam odgovara na to pitanje pozitivno, tj. priznaje da u nacionalnooslobodilačkom pokretu ugnjetenih zemalja postoje revolucionarne sposobnosti i da se one mogu iskoristiti za obaranje zajedničkog neprijatelja, za obaranje imperijalizma. Mehanizam razvitka imperijalizma, imperijalistički rat i revolucija u Rusiji potpuno potvrđuju zaključke lenjinizma u tom pogledu.

Otuda prijeka potreba da proletarijat potpomaže, odlučno i aktivno potpomaže nacionalnooslobodilački pokret ugnjetenih i zavisnih naroda.

To, naravno, ne znači da proletarijat mora potpomagati *svaki* nacionalni pokret, svuda i uvijek, u svim pojedinim konkretnim slučajevima. Riječ je o potpomaganju takvih nacionalnih pokreta koji su upravljeni na slabljenje, na obaranje imperijalizma, a ne na njegovo jačanje i održanje. Ima slučajeva kada nacionalni pokreti pojedinih ugnjetenih zemalja dolaze u sukob s interesima razvitka proleterskog pokreta. Samo se po sebi razumije da u takvim slučajevima ne može biti ni riječi o potpomaganju. Pitanje prava nacija nije izolirano i samostalno pitanje, nego dio općeg pitanja proleterske revolucije potčinjen cjelini, koji zahtijeva promatranje s gledišta cjeline. Marx je 40-tih godina prošlog stoljeća bio za nacionalni pokret Poljaka i Mađara, a protiv nacionalnog pokreta Čeha i Južnih Slavena. Zašto? Zato što su Česi i Južni Slaveni tada bili »reakcionarni narodi«, »ruske predstraže« u Evropi, predstraže apsolutizma, dok su Poljaci i Mađari bili »revolucionarni narodi« koji su se borili protiv apsolutizma. Zato što je tada potpomaganje nacionalnog pokreta Čeha i Južnih Slavena značilo indirektno pomaganje carizma, najopasnijeg neprijatelja revolucionarnog pokreta u Evropi.

»Pojedini zahtjevi demokracije« — kaže Lenjin — »među kojima i samoopredjeljenje, nisu nešto apsolutno, nego su *djelić* općedemokratskog (danas: općesocijalističkog) *svjetskog* pokreta. Moguće je da u pojedinim konkretnim slučajevima dje-

lić proturječi cjelini, tada ga treba odbaciti.« (v. knj. XIX, str. 257—258)[56]

Tako stoji stvar s pitanjem pojedinih nacionalnih pokreta, eventualnog reakcionarnog karaktera tih pokreta, ako ih promatramo, razumije se, ne s formalnog gledišta, ne s gledišta apstraktnih prava, nego konkretno, s gledišta interesa revolucionarnog pokreta.

To isto treba reći o revolucionarnom karakteru nacionalnih pokreta uopće. Nesumnjiva revolucionarnost ogromne većine nacionalnih pokreta isto je toliko relativna i specifična, koliko je relativna i specifična eventualna reakcionarnost nekih pojedinih nacionalnih pokreta. Revolucionarni karakter nacionalnog pokreta u uvjetima imperijalističkog ugnjetavanja ni u kom slučaju ne pretpostavlja obavezno postojanje proleterskih elemenata u pokretu, postojanje demokratske osnove pokreta. Borba afganistanskog emira[56a] za nezavisnost Afganistana objektivno je *revolucionarna* borba, usprkos tome što su pogledi emira i njegovih suboraca monarhistički, jer ona slabi, razjeda i podgriza imperijalizam, dok je borba takvih »opasnih« demokrata i »socijalista«, »revolucionara« i republikanaca kao što su, recimo, Kerenski i Cereteli, Renaudel i Scheidemann, Černov i Dan, Henderson i Clynes, za vrijeme imperijalističkog rata bila *reakcionarna* borba, jer je njezin rezultat bio uljepšavanje, učvršćivanje, pobjeda imperijalizma. Iz istih razloga je borba egipatskih trgovaca i buržoaskih intelektualaca za nezavisnost Egipta objektivno *revolucionarna* borba, usprkos buržoaskom porijeklu i buržoaskoj pripadnosti vođa egipatskog nacionalnog pokreta, usprkos tome što su oni protiv socijalizma, dok je, zbog istih razloga, borba engleske radničke vlade za održanje Egipta u zavisnom položaju *reakcionarna* borba, usprkos proleterskom porijeklu i proleterskoj pripadnosti članova te vlade, usprkos tome što su oni »za« socijalizam. Da i ne govorim o nacionalnom pokretu drugih, većih, kolonijalnih i zavisnih zemalja, kao Indije i Kine, čiji svaki korak na putu k oslobođenju, čak i kada se sukobljuje sa zahtjevima formalne demokracije, jest udarac parnog čekića po imperijalizmu, tj. korak nesumnjivo *revolucionaran.*

Lenjin je u pravu kad kaže da nacionalni pokret ugnjetenih zemalja ne treba ocjenjivati s gledišta formalne demokracije, već s gledišta stvarnih rezultata u općoj bilansi borbe protiv imperijalizma, tj. »ne izolirano, nego u svjetskim razmjerima« (v. knj. XIX, str. 257)[57].

2) *Oslobodilački pokret ugnjetenih naroda i proleterska revolucija.* Pri rješavanju nacionalnog pitanja lenjinizam polazi od slijedećih postavki:

a) svijet je podijeljen na dva tabora: na tabor šačice civiliziranih nacija, u čijim je rukama financijski kapital i koje eksploatiraju ogromnu većinu stanovništa zemaljske kugle, i na tabor ugnjetenih i eksploatiranih naroda kolonija i zavisnih zemalja, koje čine tu većinu;

b) kolonije i zavisne zemlje, koje ugnjetava i eksploatira financijski kapital, čine ogromnu rezervu i vrlo ozbiljan izvor snaga imperijalizma;

c) revolucionarna borba ugnjetenih naroda zavisnih i kolonijalnih zemalja protiv imperijalizma jedini je put njihova oslobođenja od ugnjetavanja i eksploatacije;

d) najvažnije kolonijalne i zavisne zemlje već su stupile na put nacionalnooslobodilačkog pokreta, koji mora dovesti do krize svjetskog kapitalizma;

e) interesi proleterskog pokreta u razvijenim zemljama i nacionalnooslobodilačkog pokreta u kolonijama zahtijevaju da se ova dva oblika revolucionarnog pokreta ujedine u zajednički front protiv zajedničkog neprijatelja, protiv imperijalizma;

f) pobjeda radničke klase u razvijenim zemljama i oslobođenje ugnjetenih naroda ispod imperijalističkog jarma nisu mogući bez stvaranja i učvršćivanja zajedničkog revolucionarnog fronta;

g) stvaranje zajedničkog revolucionarnog fronta nije moguće ako proletarijat ugnjetačkih nacija ne pomaže direktno i odlučno oslobodilački pokret ugnjetenih nacija protiv »domaćeg« imperijalizma, jer »ne može biti slobodan narod koji ugnjetava druge narode« *(Marx);*[57a]

56 Usp. V. I. Lenjin, *Rezultati diskusije o samoopredeljenju,* u: Lenjin, *Dela,* cit., tom 24, str. 51 (op. ur.).

56a Amanullah Khan, reformator i kasniji kralj Afganistana (op. ur.).

57 Usp. V. I. Lenjin, *Rezultati diskusije o samoopredeljenju,* u: Lenjin, *Dela,* cit., tom 24, str. 51 (op. ur.).

57a Iako je taj stav sadržan u više Marxovih tekstova i istupa, u ovom obliku ga je iznio Engels: »Jedna nacija ne može biti oslobođena a da istovremeno i dalje ugnjetava druge nacije.« Usp. F. Engels, *Govor o Poljskoj,* u: K. Marx i F. Engels, *Dela,* cit., tom 7, str. 340 (op. ur.).

h) ova pomoć znači obranu, zaštitu i provođenje u život parole: pravo nacija na otcjepljenje, na samostalnu državnu egzistenciju;

i) bez provođenja te parole nije moguće organizirati ujedinjenje i suradnju nacija u jedinstvenoj svjetskoj privredi, koja čini materijalnu bazu pobjede socijalizma;

j) ovo ujedinjenje može biti samo dobrovoljno, poniklo na osnovi uzajamnog povjerenja i bratskih odnosa među narodima.

Otuda dvije strane, dvije tendencije u nacionalnom pitanju: tendencija k političkom oslobođenju od imperijalističkih okova i stvaranju samostalne nacionalne države, ponikla na osnovi imperijalističkog ugnjetavanja i kolonijalne eksploatacije, i tendencija k privrednom zbližavanju nacija, ponikla u vezi s formiranjem svjetskog tržišta i svjetske privrede.

»Kapitalizam u svom razvitku« — kaže Lenjin — »zna za dvije historijske tendencije u nacionalnom pitanju. Prva: buđenje nacionalnog života i nacionalnih pokreta, borba protiv svakog nacionalnog ugnjetavanja, stvaranje nacionalnih država. Druga: razvijanje i umnožavanje svih mogućih veza između nacija, rušenje nacionalnih pregrada, stvaranje internacionalnog jedinstva kapitala, ekonomskog života uopće, politike, nauke itd. Obje tendencije su svjetski zakon kapitalizma. Prva prevladava u početku njegovog razvitka, druga karakterizira zreli kapitalizam, koji se približava svom pretvaranju u socijalističko društvo.« (v. knj. XVII, str. 139—140)[58]

Za imperijalizam te dvije tendencije predstavljaju nepomirljive proturječnosti, jer imperijalizam ne može živjeti bez eksploatiranja i nasilnog održavanja kolonija u okviru »jedinstvene cjeline«, jer imperijalizam može zbližavati nacije samo putem aneksija i kolonijalnih osvajanja, bez kojih se on, uopće govoreći, ne može ni zamisliti.

Za komunizam, naprotiv, te tendencije predstavljaju samo dvije strane iste stvari, stvari oslobođenja ugnjetenih naroda ispod jarma imperijalizma, jer komunizam zna da je ujedinjenje narodâ u jedinstvenoj svjetskoj privredi moguće samo na načelima uzajamnog povjerenja i dobrovoljnog sporazuma, da put k stvaranju dobrovoljnog ujedinjenja naroda vodi kroz otcjepljenje kolonija od »jedinstvene« imperijalističke »cjeline«, kroz njihovo pretvaranje u samostalne države.

Otuda neophodna potreba uporne, neprekidne, odlučne borbe protiv velikodržavnog šovinizma »socijalista« vladajućih nacija (Engleska, Francuska, Amerika, Italija, Japan i dr.), koji se neće boriti protiv svojih imperijalističkih vlada, koji neće potpomagati borbu ugnjetenih naroda »svojih« kolonija za oslobođenje od ugnjetavanja, za državno otcjepljenje.

Bez takve borbe ne može se zamisliti odgajanje radničke klase vladajućih nacija u duhu istinskog internacionalizma, u duhu zbližavanja s radnim masama zavisnih zemalja i kolonija, u duhu istinskog pripremanja proleterske revolucije. Revolucija u Rusiji ne bi pobijedila i Kolčak i Denjikin ne bi bili potučeni da ruski proletarijat nije imao simpatije i podršku ugnjetenih narodâ bivšeg ruskog imperija. Ali da bi zadobio simpatije i podršku tih narodâ, on je prije svega morao raskinuti okove ruskog imperijalizma i osloboditi te narode od nacionalnog ugnjetavanja. Bez toga ne bi bilo moguće učvrstiti sovjetsku vlast, ukorijeniti stvarni internacionalizam i stvoriti onu sjajnu organizaciju suradnje narodâ koja nosi ime Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika[59] i koja je živi primjer budućeg ujedinjenja naroda u jedinstvenom svjetskom gospodarstvu.

Otuda neophodna potreba borbe protiv nacionalne učahurenosti, uskogrudnosti i izoliranosti socijalista ugnjetenih zemalja, koji neće da se uzdignu iznad svog nacionalnog zvonika i koji ne shvaćaju vezu između oslobodilačkog pokreta svoje zemlje i proleterskog pokreta vladajućih zemalja.

Bez takve borbe ne može se zamisliti obrana samostalne politike proletarijata ugnjetenih nacija ni njegove klasne solidarnosti s proletarijatom vladajućih zemalja u borbi za obaranje zajedničkog neprijatelja, u borbi za obaranje imperijalizma; bez takve borbe internacionalizam ne bi bio moguć.

To je put odgajanja radnih masa vladajućih i ugnjetenih nacija u duhu revolucionarnog internacionalizma.

58 Usp. V. I. Lenjin, *Kritičke primedbe o nacionalnom pitanju,* u: Lenjin, *Dela,* cit., tom 19, str. 121 (op. ur.).

59 Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika, SSSR, osnovan je 30. prosinca 1922. godine udruživanjem Ruske Socijalističke Federativne Sovjetske Republike (RSFSR), Ukrajinske Socijalističke Sovjetske Republike (USSR), Bjeloruske Socijalističke Sovjetske Republike (BSSR) i Zakavkaske Socijalističke Federativne Sovjetske Republike (ZSFSR, u sklopu koje su bile Gruzija, Azerbajdžan i Armenija). (Op. ur.).

Evo što kaže Lenjin o ovom dvostranom radu komunizma na odgajanju radnika u duhu internacionalizma:

»Može li to odgajanje... biti *konkretno jednako* kod velikih i ugnjetačkih i kod malih, ugnjetenih nacija? Kod onih nacija koje vrše aneksije i kod onih koje bivaju anektirane?

Očigledno, ne može. Kretanje jednom cilju: k potpunoj ravnopravnosti, najtješnjem zbliženju i daljem *stapanju svih* nacija vrši se ovdje očigledno različitim konkretnim putovima — kao što, recimo, put prema točki u sredini ove stranice ide lijevo od jedne njene ivice i desno od suprotne ivice. Ako socijalist velike, ugnjetačke, aneksionističke nacije, propovijedajući stapanje nacija uopće, makar i za jedan trenutak zaboravi da je 'njegov' Nikolaj II, 'njegov' Wilhelm, George, Poincaré i dr. *također za stapanje* s malim nacijama (putem anksija) — Nikolaj II za 'stapanje' s Galicijom, Wilhelm II za 'stapanje' s Belgijom i dr. — onda je takav socijalist smiješan doktrinar u teoriji, pomagač imperijalizma u praksi.

Težište internacionalističkog odgajanja radnika u ugnjetačkim zemljama mora neminovno biti u propovijedanju i obrani prava ugnjetenih zemalja na otcjepljenje. Bez toga *nema* internacionalizma. Naše je pravo i dužnost da tretiramo svakog socijalista ugnjetačke nacije koji *ne* vodi takvu propagandu kao imperijalista i kao nitkova. Ovo je bezuvjetni zahtjev, pa makar *slučaj* otcjepljenja prije ostvarenja socijalizma bio moguć i 'ostvarljiv' samo u 1 od 1000 slučajeva...

Obrnuto. Socijalist male nacije mora stavljati težište svoje agitacije na *drugu* riječ naše opće formule: 'dobrovoljno *ujedinjenje'* nacija. On može da bude, a da ne krši svoje obaveze kao internacionalist, i za političku nezavisnost svoje nacije, i za njeno uključenje u susjednu državu X, Y, Z i dr. Ali u svim slučajevima on se mora boriti *protiv* uskogrudnosti male nacije, protiv učahurenosti, izoliranosti, a za vođenje računa o cjelini i o onome što je opće, za podređivanje interesa onoga što je posebno interesima onoga što je opće.

Ljudi koji se u pitanje nisu udubili nalaze 'proturječnost' u tome kad socijalisti ugnjetačkih nacija inzistiraju na 'slobodi *otcjepljenja'*, a socijalisti ugnjetenih nacija na 'slobodi *ujedinjenja'*. Ali već malo razmišljanja pokazuje da *drugog* puta k internacionalizmu i stapanju nacija, drugog puta *iz dane* situacije k tome cilju nema niti može biti.« (v. knj. XIX, str. 261—262)[60]

7. strategija i taktika

Iz ove teme uzimam šest pitanja: a) strategija i taktika kao nauka o rukovođenju klasnom borbom proletarijata; b) etape revolucije i strategija; c) plima i oseka pokreta i taktika; d) strategijsko rukovođenje; e) taktičko rukovođenje; f) reformizam i revolucionarnost.

1) *Strategija i taktika kao nauka o rukovođenju klasnom borbom proletarijata.* Period vladavine II internacionale bio je prvenstveno period formiranja i obuke proleterskih armija u uvjetima manje-više mirnog razvitka. To je bio period parlamentarizma kao pretežnog oblika klasne borbe. Pitanja velikih klasnih sukoba, pripremanja proletarijata za revolucionarne bitke, putova izvojevanja diktature proletarijata nisu tada, kako je izgledalo, bila na dnevnom redu. Zadatak se svodio na to da se iskoriste svi putovi legalnog razvitka za formiranje i obuku proleterskih armija, da se iskoristi parlamentarizam u skladu s uvjetima pod kojima je proletarijat bio i pod kojima je, kako je izgledalo, trebalo da ostane u opoziciji. Ne treba ni dokazivati da u takvom periodu i pri takvom shvaćanju zadataka proletarijata nije moglo biti ni cjelovite strategije ni razrađene taktike. Postojali su ulomci, pojedine misli o taktici i strategiji, ali taktike i strategije nije bilo.

Smrtni grijeh II internacionale nije u tome što je ona u svoje vrijeme provodila taktiku iskorištavanja parlamentarnih oblika borbe, nego u tome što je precjenjivala značaj tih oblika, smatrajući ih gotovo za jedine, a kada je nastao period otvorenih revolucionarnih bitaka i kad je pitanje izvanparlamentarnih oblika borbe izbilo na prvo mjesto, partije II internacionale okrenule su se od novih zadataka, nisu ih prihvatile.

Tek u slijedećem periodu, periodu otvorenih akcija proletarijata, u periodu proleterske revolucije, kada je pitanje obaranja buržoazije postalo pitanje neposredne prakse, kada je pitanje rezervi proletarijata (strategija) postalo jedno od najaktualnijih pitanja, kada su se svi oblici borbe i organizacije — i parlamentarni i izvanparlamentarni (taktika) — ispoljili potpuno određeno — samo u tom periodu bilo je moguće izgraditi cjelovitu strategiju i razrađenu taktiku borbe proletarijata. I baš

60 Usp. V. I. Lenjin, *Rezultati diskusije o samoopredeljenju*, u: Lenjin, *Dela*, cit., tom 24, str. 55. i 56 (op. ur.).

u tome periodu Lenjin je iznio na vidjelo genijalne misli Marxa i Engelsa o taktici i strategiji, koje su oportunisti II internacionale zazidali. Ali Lenjin se nije ograničio samo na to da obnovi pojedine taktičke postavke Marxa i Engelsa. On ih je dalje razvio i dopunio novim mislima i postavkama, ujedinivši sve to u sistem pravila i rukovodnih načela za rukovođenje klasnom borbom proletarijata. Lenjinove brošure kao *Što da se radi?*, *Dvije taktike*, *Imperijalizam*, *Država i revolucija*, *Proleterska revolucija i renegat Kautsky*, *Dječja bolest*, nesumnjivo će ući kao najdragocjeniji prilog u opću riznicu marksizma, u njegov revolucionarni arsenal. Strategija i taktika lenjinizma je nauka o rukovođenju revolucionarnom borbom proletarijata.

2) *Etape revolucije i strategije*. Strategija je određivanje pravca glavnog udara proletarijata na osnovi dane etape revolucije, izrada odgovarajućeg plana rasporeda revolucionarnih snaga (glavnih i drugostepenih rezervi), borba za provođenje tog plana za svo vrijeme trajanja dane etape revolucije.

Naša revolucija proživjela je već dvije etape i poslije oktobarske revolucije ušla u treću etapu. U skladu s tim mijenjala se i strategija.

Prva etapa. 1903 — veljača 1917. godine. Cilj — oboriti carizam i potpuno likvidirati srednjovjekovne ostatke. Glavna snaga revolucije — proletarijat. Neposredna rezerva — seljaštvo. Pravac glavnog udara: izolacija liberalno-monarhističke buržoazije, koja nastoji da pridobije seljaštvo i likvidira revoluciju putem *sporazuma* s carizmom. Plan rasporeda snaga: savez radničke klase sa seljaštvom. »Proletarijat mora dovesti do kraja demokratsku revoluciju, pridružujući sebi masu seljaštva, da bi silom smrvio otpor samodržavlja i paralizirao kolebljivost buržoazije« (v. *Lenjin*, knj. VIII, str. 96)[61].

Druga etapa. Ožujak 1917 — listopad 1917. godine. Cilj — oboriti imperijalizam u Rusiji i izaći iz imperijalističkog rata. Glavna snaga revolucije — proletarijat. Neposredna rezerva — siromašno seljaštvo. Proletarijat susjednih zemalja kao vjerojatna rezerva. Rat koji se otegao i kriza imperijalizma kao povoljan trenutak. Pravac glavnog udara: izolacija sitnoburžoaske demokracije (menjševici, eseri), koja nastoji da pridobije radne mase seljaštva i završi revoluciju *sporazumom* s imperijalizmom. Plan rasporeda snaga: savez proletarijata sa siromašnim seljaštvom. »Proletarijat mora izvršiti socijalističku revoluciju, pridružujući sebi masu poluproleterskih elemenata stanovništva,

da bi silom slomio otpor buržoazije i paralizirao kolebljivost seljaštva i sitne buržoazije« (na istom mjestu).

Treća etapa. Počela je poslije oktobarske revolucije. Cilj — učvrstiti diktaturu proletarijata u jednoj zemlji, iskorištavajući je kao oslonac za obaranje imperijalizma u svim zemljama. Revolucija izlazi iz okvira jedne zemlje, otpočela je epoha svjetske revolucije. Glavne snage revolucije: diktatura proletarijata u jednoj zemlji, revolucionarni pokret proletarijata u svim zemljama. Glavne rezerve: poluproleterske i sitnoseljačke mase u razvijenim zemljama, oslobodilački pokret u kolonijama i zavisnim zemljama. Pravac glavnog udara: izolacija sitnoburžoaske demokracije, izolacijâ partija II internacionale, koje predstavljaju glavni oslonac politike *sporazuma* s imperijalizmom. Plan rasporeda snaga: savez proleterske revolucije s oslobodilačkim pokretom kolonija i zavisnih zemalja.

Strategija se bavi glavnim snagama revolucije i njihovim rezervama. Ona se mijenja u vezi s prijelazom revolucije iz jedne etape u drugu, ostajući u osnovi nepromijenjena kroz čitav period dane etape.

3) *Plima i oseka pokreta i taktika.* Taktika je određivanje linije držanja proletarijata u relativno kratkom periodu plime ili oseke pokreta, uspona ili opadanja revolucije, borba za provođenje te linije putem zamjene starih oblika borbe i organizacije — novim, starih parola — novim, kombinacijom tih oblika itd. Dok strategija ima za cilj da se dobije rat, na primjer, protiv carizma ili protiv buržoazije, da se borba protiv carizma ili buržoazije dovede do kraja, dotle taktika ima ciljeve koji su manje bitni, jer ona nastoji ne da dobije rat u cjelini, nego ove ili one bitke, ove ili one bojeve, da uspješno izvede ove ili one kampanje, ove ili one akcije, koje odgovaraju konkretnoj situaciji u periodu danog uspona ili opadanja revolucije. Taktika je dio strategije koji joj je podređen i koji njoj služi.

Taktika se mijenja u zavisnosti od plime i oseke. Dok je u periodu prve etape revolucije (1903—1917. u veljači) strategijski plan ostajao nepromijenjen, taktika se za to vrijeme mijenjala nekoliko puta. U periodu 1903—1905. taktika partije bila je ofenzivna, jer je postojala plima revolucije, pokret je ra-

61 Usp. V. I. Lenjin, *Dvije taktike,* u: Lenjin, *Dela,* cit., tom 9, str. 86 (op. ur.).

stao, i taktika je morala polaziti od te činjenice. Prema tome su i oblici borbe bili revolucionarni, odgovarali su zahtjevima plime revolucije. Lokalni politički štrajkovi, političke demonstracije, generalni politički štrajk, bojkot dume, ustanak, revolucionarno-borbene parole — to su bili oblici borbe koji su se u tom periodu smjenjivali. U vezi s oblicima borbe mijenjali su se tada i oblici organizacije. Tvorničko-zavodski komiteti, seljački revolucionarni komiteti, štrajkaški komiteti, sovjeti radničkih deputata, manje ili više legalna radnička partija — to su bili oblici organizacije u tom periodu.

U periodu 1907—1912. partija je bila primorana da prijeđe na defenzivnu taktiku, jer je tada nastalo opadanje revolucionarnog pokreta, oseka revolucije, i taktika je morala računati s tom činjenicom. U skladu s tim mijenjali su se i oblici borbe, kako god su se mijenjali i oblici organizacije. Umjesto bojkota dume — učešće u dumi, umjesto otvorenih revolucionarnih akcija izvan dume — akcije u dumi i rad u dumi, umjesto generalnih političkih štrajkova — djelomični ekonomski štrajkovi ili prosto zatišje. Razumljivo je da je partija u tom periodu morala prijeći u ilegalnost, da su masovne revolucionarne organizacije bile zamijenjene kulturno-prosvjetnim kooperativnim organizacijama, bolesničkima blagajnama i drugim legalnim organizacijama.

To isto treba reći i za drugu i treću etapu revolucije, u toku kojih se taktika mijenjala desecima puta, dok su strategijski planovi ostajali nepromijenjeni.

Taktika se bavi oblicima borbe i oblicima organizacije proletarijata, njihovom smjenom, njihovom kombinacijom. Na osnovi dane etape revolucije taktika se može mijenjati nekoliko puta, u zavisnosti od plime ili oseke, uspona ili opadanja revolucije.

4) *Strategijsko rukovođenje.* Rezerve revolucije mogu biti:

direktne: a) seljaštvo i uopće srednji slojevi vlastite zemlje, b) proletarijat susjednih zemalja, c) revolucionarni pokret u kolonijama i zavisnim zemljama, d) tekovine i dostignuća diktature proletarijata — kojih se proletarijat dijelom može privremeno odreći, osiguravši sebi nadmoćnost snaga, da bi potkupio jakog protivnika i došao do predaha, i

indirektne: a) proturječnost i sukobi između neproleterskih klasa vlastite zemlje, koje proletarijat može iskoristiti za slabljenje protivnika, za jačanje svojih rezervi, b) proturječnosti, sukobi i ratovi (npr. imperijalistički rat) između buržoaskih država, neprijateljski raspoloženih prema proleterskoj državi, koje proletarijat može iskoristiti u svojoj ofenzivi ili pri manevriranju kad je primoran da odstupa.

O rezervama prve vrste nije potrebno duže govoriti, jer je njihovo značenje svakome razumljivo. Što se tiče rezervi druge vrste, čije značenje nije uvijek jasno, treba reći da one ponekad imaju prvorazredno značenje za tok revolucije. Teško je, npr., poricati vrlo veliko značenje onog sukoba između sitnoburžoaske demokracije (eseri) i liberalno-monarhističke buržoazije (kadeti) za vrijeme prve revolucije i poslije nje, koji je nesumnjivo odigrao svoju ulogu pri oslobađanju seljaštva ispod utjecaja buržoazije. Još se manje može poricati ogromno značenje rata na život i smrt koji se u vrijeme oktobarske revolucije vodio između glavnih imperijalističkih grupa, kada imperijalisti, zauzeti međusobnim ratom, nisu imali mogućnosti da koncentriraju svoje snage protiv mlade sovjetske vlasti, a proletarijat je upravo zato dobio mogućnost da se ozbiljno lati organiziranja svojih snaga, učvršćivanja svoje vlasti, i da pripremi poraz Kolčaka i Denjikina. Može se računati da će sada, kada proturječnosti između imperijalističkih grupa postaju sve dublje i kada novi rat među njima postaje neizbježan, rezerve takve vrste imati za proletarijat sve ozbiljniji značaj.

Zadatak strategijskog rukovođenja sastoji se u tome da se sve te rezerve pravilno iskoriste za postizanje osnovnog cilja revolucije na danoj etapi njenog razvitka.

U čemu se sastoji pravilno iskorištavanje rezervi?

U ispunjavanju nekih neophodnih uvjeta, od kojih slijedeće treba smatrati kao glavne:

Prvo. Koncentracija glavnih snaga revolucije u odlučujućem trenutku na najosjetljivijem mjestu protivnika, kad je revolucija već sazrela, kad je ofenziva u punom zamahu, kad je ustanak na pragu i kad je privlačenje rezervi k avangardi odlučujući uvjet uspjeha. Kao primjer koji pokazuje takvo iskorištavanje rezervi može se smatrati strategija partije u periodu od travnja do listopada 1917. godine. Nema sumnje da je u tom

periodu najosjetljivije mjesto protivnika bio rat. Nema sumnje da je partija baš na tom pitanju, kao glavnom pitanju, okupila oko proleterske avangarde najšire mase stanovništva. Strategija partije u tom periodu svodila se na to da ona, učeći avangardu uličnim akcijama putem manifestacija i demonstracija, istovremeno privlači avangardi rezerve preko sovjeta u pozadini i preko vojničkih komiteta na frontu. Ishod revolucije pokazao je da su rezerve bile pravilno iskorištene.

Evo što kaže Lenjin o tom uvjetu strategijskog iskorištavanja snaga revolucije, parafrazirajući poznate postavke Marxa i Engelsa o ustanku:

»Nikada se *ne igrati* s ustankom, a počinjući ga — dobro znati da se mora *ići do kraja.* Treba skupiti na odlučujućem mjestu i u odlučujem momentu *veliku nadmoćnost snaga,* jer će inače neprijatelj, spremniji i organiziraniji, uništiti ustanike. Kad je ustanak već otpočeo, treba raditi s najvećom *odlučnošću* i obavezno, bezuvjetno, prelaziti u *ofenzivu.* 'Defenziva je smrt oružanog ustanka'. Treba nastojati da se neprijatelj iznenadi, da se ugrabi moment kad su njegove trupe razbacane. Treba *svakog dana* (može se reći: svakog časa, ako se radi o jednom gradu), postizati makar i sitne uspjehe, održavajući pošto-poto 'moralnu nadmoć'.« (v. knj. XXI, str. 319—320)[62]

Drugo. Izbor momenta za odlučujući udar, momenta za dizanje ustanka, sračunat na to da je kriza došla do najviše točke, da već postoji spremnost avangarde da se tuče do kraja, spremnost rezerve da potpomogne avangardu i maksimalna pometnja u neprijateljskim redovima.

Može se smatrati — kaže Lenjin — da je moment za odlučnu bitku sazreo onda *kada* su se »sve snage nama neprijateljskih klasa dovoljno zaplele, dovoljno međusobno zakrvile, dovoljno oslabile u borbi koja premašuje njihove snage«, *kada* su se »svi kolebljivi, nesigurni, nestalni, srednji elementi, tj. sitna buržoazija, sitnoburžoaska demokracija — za razliku od buržoazije — dovoljno pred narodom demaskirali, dovoljno obrukali svojim bankrotstvom na djelu«; *kada* se »u proletarijatu počelo buditi i snažno rasti masovno raspoloženje za podršku najodlučnijih, bezgranično smjelih, revolucionarnih akcija protiv buržoazije. Eto tada je revolucija sazrela, tada je pobjeda naša, ako smo pravilno procijenili sve gore spomenute... uvjete i točno izabrali moment, tada je naša pobjeda osigurana.« (v. knj. XXV, str. 229)[63]

Kao obrazac takve strategije može se smatrati izvođenje oktobarskog ustanka.

Kršenje ovog uvjeta vodi opasnoj pogrešci, koja se zove »gubljenje tempa«, kad partija zaostaje za razvitkom pokreta ili kad istrčava daleko naprijed, stvarajući opasnost poraza. Kao primjer takvog »gubljenja tempa«, primjer koji pokazuje kako ne treba birati trenutak ustanka, treba smatrati pokušaj jednog dijela drugova da otpočnu ustanak hapšenjem Demokratskog savjetovanja[64] u rujnu 1917. godine, kada se u sovjetima još osjećalo kolebanje, kad se front još nalazio na raskršću i kad rezerve još nisu bile privučene avangardi.

Treće. Nepokolebljivo provođenje već izabranog kursa kroz sve moguće teškoće i komplikacije na putu k cilju, neophodno da avangarda ne bi izgubila iz vida glavni cilj borbe i da mase, idući k tom cilju i težeći da se okupe oko avangarde, ne bi počele gubiti put. Kršenje ovog uvjeta vodi ogromnoj pogrešci, koja je mornarima dobro poznata pod imenom »gubljenje kursa«. Kao primjer takvog »gubljenja kursa« treba smatrati pogrešan stav naše partije neposredno poslije Demokratskog savjetovanja, kad je donijela odluku da učestvuje u Pretparlamentu.[65] U tom momentu partija kao da je zaboravila da je Pretparlament pokušaj buržoazije da prevede zemlju s puta sovjeta na put buržoaskog parlamentarizma, da učešće partije u takvoj ustanovi može da pobrka sve karte i da skrene s puta radnike i seljake koji vode revolucionarnu borbu pod parolom: »Sva vlast sovjetima«. Ta je pogreška bila ispravljena izlaskom boljševika iz Pretparlamenta.

Četvrto. Manevriranje rezervama, sračunato na pravilno odstupanje kad je neprijatelj jak, kad je odstupanje neizbježno,

62 Usp. V. I. Lenjin, *Saveti čoveka sa strane,* u: Lenjin, *Dela,* cit., tom 27, str. 239 i 240 (op. ur.).

63 Usp. V. I. Lenjin, *Dečja bolest »levičarstva« u komunizmu,* u: Lenjin, *Dela,* cit., tom 32, str. 188 (op. ur.).

64 Demokratsko savjetovanje, od 27. rujna do 5. listopada (14. do 22. rujna po starom kalendaru) 1917, sazvao je Centralni izvršni odbor (komitet) Sovjeta radničkih i vojničkih deputata i Izvršni odbor Sovjeta seljačkih deputata, s proklamiranom namjerom da se konsolidira vlast, tada još buržoaska. No savjetovanje se odvijalo u režiji menjševičkih i eserskih vođa čiji je cilj bio da zaustave revolucionarnu plimu; u njemu sudjeluju delegati socijalističkih partija, sovjetâ - sazivača, sindikata, zemstava (lokalnih plemićko-buržoaskih samouprava), trgovinsko industrijskih krugova i vojnih jedinica; boljševici su ga, nakon prve sjednice, bojkotirali (op. ur.).

65 Pretparlament ili Privremeni savjet Republike, tijelo izabrano na Demokratskom savjetovanju iz redova njegovih delegata; savjetodavni organ Privremene vlade (op. ur.).

kad je očito nesvrsishodno da se prihvaća borba koju protivnik nameće, kad odstupanje pri danom odnosu snaga postaje jedino sredstvo da avangarda umakne udarcu i da se sačuvaju njene rezerve.

»Revolucionarne partije« — kaže Lenjin — »moraju se učiti do kraja. One su učile nastupati. Sada treba shvatiti da je ovu nauku potrebno dopuniti naukom o tome kako da se što pravilnije odstupa. Treba shvatiti — a revolucionarna klasa uči se shvaćati na vlastitom gorkom iskustvu — da se ne može pobijediti dok se ne nauči kako se pravilno nastupa i pravilno odstupa.« (v. knj. XXV, str. 177)[66]

Cilj takve strategije jest — dobiti na vremenu, dezorganizirati protivnika i skupiti snage, da bi se zatim prešlo u ofenzivu.

Kao obrazac takve strategije može se smatrati sklapanje Brestskog mira[67] koji je partiji omogućio da dobije na vremenu, da iskoristi sukobe u taboru imperijalizma, da dezorganizira snage protivnika, da zadrži seljaštvo uza se i da prikupi snage za pripremanje ofenzive protiv Kolčaka i Denjikina.

»Sklapajući separatan mir« — rekao je tada Lenjin — »mi se, koliko je to najviše *moguće u danom momentu*, oslobađamo obiju zavađenih imperijalističkih grupa, iskorištavajući njihovo neprijateljstvo i rat, koji im otežava da se sporazumiju protiv nas — iskorištavamo, dobijajući na neko vrijeme odriješene ruke, za nastavljanje i učvršćivanje socijalističke revolucije.« (v. knj. XXII, str. 198)[68]

»Sada već i posljednja budala vidi« — rekao je Lenjin tri godine poslije Brestskog mira — »da je 'Brestski mir' bio ustupak koji nas je ojačao i koji je pocijepao snage međunarodnog imperijalizma.« (v. knj. XXVII, str. 7)[69]

To su glavni uvjeti koji osiguravaju pravilnost strategijskog rukovođenja.

5) *Taktičko rukovođenje.* Taktičko rukovođenje je dio strategijskog rukovođenja, podređen njegovim zadacima i zahtjevima. Zadatak taktičkog rukovođenja sastoji se u tome da se ovlada svim oblicima borbe i organizacije proletarijata i osigura njihovo pravilno iskorištavanje, kako bi se pri danom odnosu snaga postigao maksimum rezultata, potreban za pripremu strategijskog uspjeha.

U čemu se sastoji pravilno iskorištavanje oblika borbe i organizacije proletarijata?

U ispunjavanju nekih neophodnih uvjeta, među kojima treba kao glavne smatrati ove:

Prvo. Isticati na prvo mjesto baš one oblike borbe i organizacije koji najviše odgovaraju uvjetima dane plime i oseke pokreta, koji mogu olakšati i osigurati privođenje masa revolucionarnim pozicijama, privođenje milijunskih masa frontu revolucije, njihov razmještaj na frontu revolucije.

Ne radi se o tome da avangarda bude svjesna nemogućnosti održanja starog poretka i neizbježnosti njegova obaranja. Radi se o tome da mase, da milijunske mase shvate tu neizbježnost i da pokažu svoju spremnost da potpomognu avangardu. Ali mase mogu to shvatiti samo putem vlastitog iskustva. Dati milijunskim masama mogućnost da na svom vlastitom iskustvu upoznaju neizbježnost obaranja stare vlasti, istaknuti takve načine borbe i takve oblike organizacije koji će olakšati masama da na iskustvu upoznaju pravilnost revolucionarnih parola — u tome je zadatak.

Avangarda bi se odvojila od radničke klase, a radnička klasa bi izgubila veze s masama da partija u svoje vrijeme nije odlučila da učestvuje u dumi, da nije odlučila da koncentrira

66 Usp. V. I. Lenjin, *Dečja bolest »levičarstva« u komunizmu,* u: Lenjin, *Dela,* cit., tom 32, str. 140 (op. ur.).

67 Brest-litovski mir, ugovor o miru potpisan 3. ožujka 1918. između Sovjetske Rusije i Centralnih sila: Njemačke, Austro-Ugarske, Bugarske i Turske, kojim se Rusija odrekla Ukrajine, priznala mir zaključen između Centralnih sila i kontrarevolucionarne vlade Ukrajine, odrekla se Letonije (s Kurlandijom), Estonije, Litve i Poljske, te oblasti Ardahana, Karsa i Batuma i pristala na demobilizaciju vojske i plaćanje ratne odštete od 6 milijardi zlatnih maraka. Dok su, očekujući revoluciju na Zapadu, »lijevi komunisti« (Buharin, Preobraženski, Kollontajeva, Radek, Kujbyšev. Pjatakov i drugi) bili za revolucionarni rat, a Trocki za prekid rata, ali i protiv potpisivanja mira, Lenjin je, uočavajući opasnost po sam opstanak sovjetske vlasti u Rusiji, inzistirao na neophodnosti sklapanja aneksionističkog mira, što je zatim prihvatio i Trocki: Staljin je od početka spora podržavao Lenjina. VCIK je poništio brest-litovski mir 13. studenoga 1918, 5 dana nakon potpisivanja kompienjskog sporazuma o primirju između Njemačke i Antante, čime je završen 1. svj. rat. (Op. ur.).

68 Usp. V I.. Lenjin, *Prilog povijesti pitanja o nesretnom miru,* u: Lenjin, *Dela,* cit., tom 28, str. 55 i 56 (op. ur.).

69 Usp. V. I. Lenjin, *Nova vremena, stare pogreške u novom obliku,* u: Lenjin, *Dela,* cit., tom, 34, str. 277 (op. ur.).

svoje snage na rad u dumi i da na osnovi tog rada razvije borbu, kako bi olakšala masama da na vlastitom iskustvu shvate bezvrijednost dume, lažnost kadetskih obećanja, nemogućnost sporazuma s carizmom, neizbježnost saveza seljaštva s radničkom klasom. Bez iskustva masa u periodu dume ne bi bili mogući ni demaskiranje kadeta, ni hegemonija proletarijata.

Opasnost taktike odzovizma[70] sastojala se u tome što je od nje prijetila opasnost da se avangarda odvoji od svojih milijunskih rezervi.

Partija bi se odvojila od radničke klase, a radnička klasa bi izgubila utjecaj u širokim masama seljaka i vojnika da je proletarijat pošao stopama lijevih komunista, koji su pozivali na ustanak u travnju 1917, u vrijeme kad se menjševici i eseri još nisu bili demaskirali kao pristalice rata i imperijalizma, kad mase još nisu na vlastitom iskustvu upoznale laž menjševičko-eserovskih govora o miru, o zemlji, o slobodi. Bez iskustva koje su mase stekle u vrijeme kerenštine, menjševici i eseri ne bi bili izolirani, a diktatura proletarijata ne bi bila moguća. Zato je taktika »strpljivog objašnjavanja« pogrešaka sitnoburžoaskih partija i otvorene borbe u samim sovjetima bila jedina pravilna taktika.

Opasnost taktike lijevih komunista sastojala se u tome što je prijetila da pretvori partiju od vođe proleterske revolucije u šačicu lakomislenih zavjerenika bez tla pod nogama.

»Sa samom avangardom« — kaže Lenjin — »ne može se pobijediti. Baciti samu avangardu u odlučan boj, dok cijela klasa, dok široke mase nisu zauzele poziciju ili direktne podrške avangarde, ili, u najmanju ruku, dobronamjerne neutralnosti prema njoj ... bila bi ne samo glupost, nego i zločin. Ali da bi zaista čitava klasa, da bi zaista široke radne i od kapitala ugnjetene mase došle do te pozicije, nije dovoljna samo propaganda, samo agitacija, Za to je potrebno vlastito političko iskustvo tih masa. To je osnovni zakon svih velikih revolucija, koji je sada potvrđen neobično snažno i reljefno ne samo u Rusiji, nego i u Njemačkoj. Bilo je potrebno da ne samo nekulturne, često nepismene mase Rusije, nego i visokokulturne, sto posto pismene mase Njemačke osjete na vlastitoj koži svu nemoć, svu beskarakternost, svu bospomoćnost, svo lakejstvo pred buržoazijom, svu podlost vlade vitezova II internacionale, svu neizbježnost diktature krajnjih reakcionara (Kornilov u Rusiji, Kapp i Co. u Njemačkoj) kao jedine alternative nasuprot diktaturi proletarijata, pa da se odlučno okrenu ka komunizmu.« (v. knj. XXV, str. 228)[71]

Drugo. Naći u svakom danom momentu onu naročitu kariku u lancu procesa, pomoću koje, uhvativši se za nju, može da se održi cio lanac i da se pripreme uvjeti za postizanje strategijskog uspjeha.

Radi se o tome da se iz čitavog niza zadataka koji stoje pred partijom izdvoji baš onaj neposredni zadatak, čije je rješenje centralna točka i čije provođenje osigurava uspješno rješenje ostalih neposrednih zadataka.

Značaj te postavke može se pokazati na dva primjera, od kojih se jedan može uzeti iz daleke prošlosti (period stvaranja partije), a drugi iz najbliže sadašnjosti (period NEP-a).

U periodu stvaranja partije, kada bezbrojni kružoci i organizacije nisu još bili međusobno povezani, kada su sitničarstvo i kružokovština razjedali partiju odozgo do dolje, kada je idejno razmimoilaženje bilo karakteristična crta unutrašnjeg života partije — u tom periodu je glavna karika i glavni zadatak u lancu karika i u lancu zadataka koji su tada stajali pred partijom bilo osnivanje općeruskog ilegalnog lista *(Iskra)*. Zašto? Zato što je u ondašnjim prilikama samo pomoću općeruskog ilegalnog lista bilo moguće stvoriti čvrstu partijsku jezgru, sposobnu da poveže u jednu cjelinu mnogobrojne kružoke i organizacije, pripremiti uvjete za idejno i taktičko jedinstvo i, na taj način, položiti temelje stvaranju istinske partije.

U periodu prijelaza od rata na privrednu izgradnju, kada je industrija tavorila u kandžama potpunog rastrojstva, a poljoprivreda trpjela od nedostataka gradskih proizvoda, kada se sprega državne industrije sa seljačkim gospodarstvom pretvorila u osnovni uvjet za uspješnu socijalističku izgradnju — u tom periodu je glavna karika u lancu procesa, glavni zadatak u nizu drugih zadataka bilo razvijanje trgovine. Zašto? Zato što je u uvjetima NEP-a sprega industrije sa seljačkim gospodarstvom moguća jedino preko trgovine, zato što u uvjetima NEP-a proizvodnja bez mogućnosti prodaje znači smrt za industriju, zato što se industrija može proširiti samo proširivanjem prodaje putem

70 Odzovisti, među boljševicima skupina na čelu s A. Bogdanovim, koja je zahtijevala opoziv socijaldemokratskih poslanika iz treće Državne dume i prestanak djelovanja u legalnim organizacijama (op. ur.).

71 Usp. V. I. Lenjin, *Dečja bolest »levičarstva« u komunizmu*, u: Lenjin, *Dela*, cit., tom. 32, str. 187 (op. ur.).

razvitka trgovine, zato što se možemo nadati da ćemo tek onda kad se utvrdimo u oblasti trgovine, kad ovladamo trgovinom, kad ovladamo tom karikom, spregnuti industriju sa seljačkim tržištem i uspješno riješiti druge neposredne zadatke, da bismo stvorili uvjete za izgradnju temelja socijalističke ekonomike.

»Nije dovoljno biti revolucionaran i pristalica socijalizma ili komunist uopće...« — kaže Lenjin. »Treba znati u svakom momentu naći onu naročitu kariku lanca, za koju se treba svom snagom uhvatiti, da bi se održao čitav lanac i da bi se solidno pripremio prijelaz ka slijedećoj karici«... »U ovom momentu... takva karika je oživljavanje unutrašnje trgovine, koju država treba pravilno da regulira (usmjeruje). Trgovina — to je ona 'karika' u historijskom lancu događaja, u prijelaznim oblicima naše socijalističke izgradnje 1921—1922. *za koju se treba uhvatiti svom snagom...«* (v. knj. XXVII, str. 82)[72]

To su glavni uvjeti koji osiguravaju pravilnost taktičkog rukovođenja.

6) *Reformizam i revolucionarnost.* Čime se razlikuje revolucionarna taktika od reformističke taktike?

Neki misle da je lenjinizam protiv reformi, protiv kompromisa i sporazuma uopće. To je sasvim netočno. Boljševici znaju isto tako dobro kao i ma tko drugi da je u stanovitom smislu »svaki poklon dobrodošao« i da su, u određenim uvjetima, reforme uopće, kompromisi i sporazumi napose — potrebni i korisni.

»Voditi rat« — kaže Lenjin — »za obaranje međunarodne buržoazije, rat koji je sto puta teži, duži i složeniji od najupornijeg običnog rata među državama, i unaprijed se pri tome odricati laviranja, iskorištavanja (makar i privremenog) proturječnosti interesa među neprijateljima, sporazumijevanja i kompromisa s mogućim (makar i u privremenim, nesigurnim, kolebljivim uvjetima) saveznicima — zar to nije do krajnosti smiješno? Zar to ne bi bilo kao kad bi se pri teškom uspinjanju na još neispitanu i dotle nepristupačnu planinu unaprijed odrekli toga da ponekad idemo krivudavim putem, da se ponekad vraćamo natrag, da napuštamo već izabrani pravac i okušamo razne pravce?« (v. knj. XXV, str. 210)[73]

Stvar, očevidno, nije u reformama ili kompromisima i sporazumima, nego u tome kako ljudi upotrebljavaju reforme i sporazume.

Za reformista reforma je sve, a revolucionarni rad — to je tek onako radi pričanja, radi bacanja prašine u oči. Zato se reforma pri reformističkoj taktici, dok postoji buržoaska vlast, neizbježno pretvara u oruđe za učvršćivanje te vlasti, u oruđe za dezorganiziranje revolucije.

Za revolucionara, naprotiv, glavno je revolucionarni rad, a ne reforma — za njega je reforma uzgredni proizvod revolucije. Zato se reforma pri revolucionarnoj taktici, dok postoji buržoaska vlast, prirodno pretvara u oruđe za dezorganiziranje te vlasti, u oruđe za učvršćenje revolucije, u oslonac daljeg razvitka revolucionarnog pokreta.

Revolucionar prihvaća reformu zato da bi je iskoristio kao kopču za vezivanje legalnog i ilegalnog rada, zato da bi je iskoristio kao zaklon za pojačanje ilegalnog rada na revolucionarnoj pripremi masa za obaranje buržoazije.

U *tome* je suština revolucionarnog iskorištavanja reformi i sporazuma u uvjetima imperijalizma.

Reformist, naprotiv, prihvaća reforme zato da bi se odrekao svakog ilegalnog rada, da bi potkopao pripremu masa za revoluciju i usnuo u hladovini »poklonjene« reforme.

U *tome* je suština reformističke taktike.

Tako stoji stvar s reformama i sporazumima u uvjetima imperijalizma.

Poslije obaranja imperijalizma, pod diktaturom proletarijata, stvar se, međutim, donekle mijenja. U određenim uvjetima i u određenoj situaciji proleterska vlast može biti primorana da privremeno siđe s puta revolucionarnog preuređivanja postojećeg poretka na put njegovog postupnog preobražaja, »na reformistički put«, kako to kaže Lenjin u poznatom članku *O značenju zlata,* na put zaobilaznih pokreta, na put reformi i ustupaka neproleterskim klasama, kako bi se te klase dezorganizirale, kako bi revolucija došla do predaha, kako bi se prikupile snage i pripremili uvjeti za novu ofenzivu. Ne može se poricati

72 Usp. V. I. Lenjin, *O značaju zlata,* u: Lenjin, *Dela,* cit., tom. 34. str. 374 i 375 (op. ur.).

73 Usp. V. I. Lenjin, *Dečja bolest »levičarstva« u komunizmu,* u: Lenjin, *Dela,* cit., tom 32, str. 169 (op. ur.).

da je taj put u stanovitom smislu reformistički put. Treba samo imati na umu da se ovdje radi o jednoj bitnoj osobitosti, koja se sastoji u tome što reforma u ovom slučaju dolazi od proleterske vlasti, što ona jača proletersku vlast, što joj daje potrebni predah, što joj je namijenjeno da dezorganizira — ne revoluciju, već neproleterske klase.

U takvim uvjetima reforma se, dakle, pretvara u svoju suprotnost.

Proleterska vlast može voditi takvu politiku zato, i samo zato što je u prethodnom periodu razmah revolucije bio dovoljno velik i prema tome stvorio dovoljno širok prostor da se ima kamo odstupiti, zamjenjujući taktiku nastupanja taktikom privremenog odstupanja, taktikom zaobilaznih pokreta.

Na taj način, dok su prije, pod buržoaskom vlašću, reforme bile uzgredni proizvod revolucije, sada, pod diktaturom proletarijata, izvor reformi jesu revolucionarne tekovine proletarijata, rezerva nagomilana u rukama proletarijata, sastavljena od tih tekovina.

»Odnos reformi prema revoluciji« — kaže Lenjin — »točno je i pravilno odredio samo marksizam, pri čemu je Marx taj odnos mogao vidjeti samo s jedne strane, naime: u situaciji koja je prethodila prvoj manje-više sigurnoj, manje-više trajnoj pobjedi proletarijata bar u jednoj zemlji. U takvoj situaciji pravilan odnos bazirao se na ovome: reforme su uzgredni proizvod revolucionarne klasne borbe proletarijata... Poslije pobjede proletarijata makar u jednoj zemlji javlja se nešto novo u odnosu reformi prema revoluciji. U principu stvar ostaje ista, ali s formalne strane nastaje promjena, koju Marx osobno nije mogao predvidjeti, a koja se može shvatiti samo na osnovi filozofije i politike marksizma... Poslije pobjede one su (tj. reforme, *J. St.)* (ostajući u međunarodnim razmjerima 'uzgredni proizvod' kao i prije), za zemlju u kojoj je pobjeda izvojevana, osim toga, neophodan i zakonit predah u onim slučajevima kada je očigledno da su snage, poslije maksimalnog napona, nedovoljne za revolucionarno izvršenje ovog ili onog prijelaza. Pobjeda daje takvu 'rezervu snaga', da se može izdržati, u materijalnom i moralnom pogledu, čak i onda kad se mora odstupati.« (v. knj. XXVIII, str. 84—85)[74]

8. partija

U predrevolucionarnom periodu, u periodu manje-više mirnog razvitka, kad su partije II internacionale predstavljale u radničkom pokretu dominantnu snagu, a parlamentarni oblici borbe smatrani glavnim oblicima — u takvim uvjetima partija nije imala niti je mogla imati ono ozbiljno i presudno značenje koje je stekla kasnije u uvjetima otvorenih revolucionarnih bitaka. Braneći II internacionalu od napada, Kautsky kaže da su partije II internacionale instrument mira, a ne rata, da baš zato nisu mogle poduzeti bilo što ozbiljno u vrijeme rata u periodu revolucionarnih akcija proletarijata. To je potpuno točno. Ali što to znači? To znači da su partije II internacionale nepodesne za revolucionarnu borbu proletarijata, da one nisu borbene partije proletarijata koje radnike vode k vlasti, već izborni aparat, prilagođen parlamentarnim izborima i parlamentarnoj borbi. Time se zapravo i objašnjava činjenica da u periodu vladavine oportunista II internacionale osnovna politička organizacija proletarijata nije bila partija, već parlamentarna frakcija. Poznato je da je partija u tom periodu bila u stvari dodatak i opslužujući element parlamentarne frakcije. Nije ni potrebno dokazivati da u takvim uvjetima i pod rukovodstvom takve partije nije moglo biti ni govora o pripremanju proletarijata za revoluciju.

Nastupanjem novog perioda stvar se, međutim, iz osnove izmijenila. Novi period je period otvorenih klasnih sukoba, period revolucionarnih akcija proletarijata, period proleterske revolucije, period neposredne pripreme snaga za obaranje imperijalizma, za osvajanje vlasti od strane proletarijata. Taj period stavlja pred proletarijat nove zadatke: reorganizaciju čitavog partijskog rada na nov, revolucionaran način, odgajanje radnika u duhu revolucionarne borbe za vlast, pripremanje i privlačenje rezervi, savez s proleterima susjednih zemalja, uspostavljanje čvrstih veza s oslobodilačkim pokretom kolonija i zavisnih zemalja itd., itd. Misliti da ti novi zadaci mogu biti riješeni snagama starih socijaldemokratskih partija odgojenih u mirnim uvjetima parlamentarizma — znači osuditi sebe na beznadno očajanje, na neizbježan poraz. Imati takve zadatke na leđima, a stare partije na čelu — znači biti potpuno razoružan.

74 Usp. V. I. Lenjin, *O značaju zlata*, u: Lenjin, *Dela*, cit., tom. 34. str. 376 i 377 (op. ur.).

Nije ni potrebno dokazivati da se proletarijat s takvim stanjem stvari nije mogao pomiriti.

Otuda potreba za novom partijom, partijom borbenom, partijom revolucionarnom, dovoljno smjelom da povede proletere u borbu za vlast, dovoljno iskusnom da se snađe u složenim uvjetima revolucionarne situacije i dovoljno gipkom da zaobiđe sve moguće podvodne stijene na putu k cilju.

Bez takve partije ne može se ni misliti na obaranje imperijalizma, na izvojevanje diktature proletarijata.

Ta nova partija jest partija lenjinizma.

U čemu se sastoje osobitosti te nove partije?

1) *Partija kao vodeći odred radničke klase.* Partija mora biti, prije svega, *vodeći* odred radničke klase. Partija mora apsorbirati sve najbolje elemente radničke klase, njihovo iskustvo, njihovu revolucionarnost, njihovu bezgraničnu odanost stvari proletarijata. Ali da bi partija bila doista vodeći odred, ona mora biti naoružana revolucionarnom teorijom, poznavanjem zakona kretanja, poznavanjem zakona revolucije. Bez toga ona ne može rukovoditi borbom proletarijata, voditi za sobom proletarijat. Partija ne može biti istinska partija, ako se ograničuje na to da registrira ono što preživljuje i misli masa radničke klase, ako se vuče na repu spontanog pokreta, ako ne umije svladati inertnost i političku ravnodušnost spontanog pokreta, ako se ne zna uzdići iznad trenutnih interesa proletarijata, ako ne umije podizati mase na visinu klasnih interesa proletarijata. Partija mora stajati ispred radničke klase, ona mora vidjeti dalje nego radnička klasa, ona mora voditi proletarijat za sobom, a ne vući se na repu spontanosti. Partije II internacionale, koje propovijedaju »prirepaštvo«, provodnice su buržoaske politike, koja osuđuje proletarijat na to da bude oruđe u rukama buržoazije. Samo partija koja predstavlja vodeći odred proletarijata i koja je sposobna podizati mase na visinu klasnih interesa proletarijata — samo takva partija sposobna je skrenuti radničku klasu s puta tredjunionizma i pretvoriti je u samostalnu političku snagu. Partija je politički vođa radničke klase.

Govorio sam prije o teškoćama borbe radničke klase, o složenosti uvjeta te borbe, o strategiji i taktici, o rezervama i manevriranju, o nastupanju i odstupanju. Ti uvjeti nisu ništa manje, ako nisu više, komplicirani od uvjeta rata. Tko se može snaći u tim uvjetima, tko može dati pravilnu orijentaciju mili-

junskim masama proletera? Nijedna vojska ne može u ratu biti bez iskusnog štaba, ako ne želi samu sebe osuditi na poraz. Zar nije jasno da pogotovo proletarijat ne može biti bez takvog štaba, ako ne želi da se preda na milost i nemilost svojim zakletim neprijateljima? No gdje je taj štab? Taj štab može biti samo revolucionarna partija proletarijata. Radnička klasa bez revolucionarne partije — to je vojska bez štaba. Partija je bojni štab proletarijata.

Ali partija ne može biti samo *vodeći* odred. Ona u isto vrijeme mora biti i odred *klase*, dio klase, tijesno povezan s njom svim korijenima svoga bića. Razlika između vodećeg odreda i ostale mase radničke klase, između partijaca i nepartijaca, ne može iščeznuti dok ne iščeznu klase, dok se proletarijat bude popunjavao pridošlicama iz drugih klasa, dok radnička klasa kao cjelina ne bude imala mogućnosti da se uzdigne na nivo vodećeg odreda. Ali partija bi prestala biti partija, kad bi se ta razlika pretvorila u raskid, kad bi se partija zatvorila u sebe i odvojila od nepartijskih masa. Partija ne može rukovoditi klasom, ako nije povezana s nepartijskim masama, ako između nje i nepartijskih masa nema najtješnje veze, ako te mase ne prihvaćaju njeno rukovođenje, ako partija nema u masama moralnog i političkog kredita. Nedavno je u našu partiju primljeno 200 000 novih članova iz redova radnika. Pri tome je karakteristično da ti ljudi nisu toliko sami došli u partiju, koliko ih je u nju poslala sva ostala nepartijska masa, koja je aktivno učestvovala u primanju novih članova i bez čijeg pristanka novi članovi nisu uopće primani. Ta činjenica potvrđuje da široke mase nepartijskih radnika smatraju našu partiju *svojom* partijom, partijom *bliskom* i *dragom*, za čiji su razvitak i učvršćenje životno zainteresirane i čijem rukovodstvu dobrovoljno povjeravaju svoju sudbinu. Ne treba ni dokazivati da bez tih neuhvatljivih moralnih niti, koje vezuju partiju s nepartijskim masama, partija ne bi mogla postati odlučujuća snaga svoje klase. Partija je nerazdvojni dio radničke klase.

»Mi smo« — kaže Lenjin — »partija klase, i zato *gotovo čitava klasa* (a u ratnim vremenima, u epohi građanskog rata, i čitava klasa bez iznimke) mora djelovati pod rukovođenjem naše partije, mora se što je moguće tješnje pribiti uz našu partiju; ali bila bi to manilovština[75] i 'prirepaštvo' misliti da će se

75 Manilovština — prazno sanjarenje, pasivan odnos prema stvarnosti. Manilov je osoba iz Gogoljeva romana *Mrtve duše*. (op. prev.).

ikada pod kapitalizmom gotovo čitava klasa ili čitava klasa moći da uzdigne na stupanj svijesti i aktivnosti svog vodećeg odreda, svoje socijalističke partije. Još nijedan razuman socijalist nije sumnjao u to da pod kapitalizmom čak ni sindikalna organizacija (primitivnija, pristupačnija svijesti nerazvijenih slojeva) ne može obuhvatiti gotovo čitavu ili čitavu radničku klasu. Zaboravljati razliku između vodećeg odreda i svih masa koje njemu teže, zaboravljati stalnu obavezu vodećeg odreda da *podiže* sve šire i šire slojeve na taj nivo vodećeg odreda — značilo bi samo zavaravati sebe, zatvarati oči pred ogromnošću naših zadataka, sužavati te zadatke.« (v. knj. VI, str. 205—206)[76]

2) *Partija kao organizirani odred radničke klase.* Partija nije samo *vodeći* odred radničke klase. Ako ona doista hoće rukovoditi borbom klase, ona mora istovremeno biti i *organizirani* odred svoje klase. Zadaci partije pod kapitalizmom su neobično veliki i raznovrsni. Partija mora rukovoditi borbom proletarijata pod nevjerojatno teškim uvjetima unutrašnjeg i vanjskog razvitka, ona mora voditi proletarijat u nastupanje, kad situacija zahtijeva nastupanje, ona mora izvesti proletarijat ispod udara jakog protivnika, kad situacija zahtijeva odstupanje, ona mora unositi u milijunske mase neorganiziranih nepartijskih radnika duh discipline i plana u borbi, duh organiziranosti i ustrajnosti. Ali partija može izvršiti te zadatke samo onda ako je i sama oličenje discipline i organiziranosti, ako je i sama *organizirani* odred proletarijata. Bez tih uvjeta ne može biti ni govora o partiji kao istinskom rukovodiocu milijunskih masa proletarijata. Partija je organizirani odred radničke klase.

Misao o partiji kao organiziranoj cjelini utvrđena je u poznatoj Lenjinovoj formulaciji prve točke statuta naše partije, gdje se partija označuje kao *zbroj* organizacija, a članovi partije kao članovi jedne od partijskih organizacija. Menjševici, koji su ustali protiv te formulacije još 1903, predlagali su umjesto nje »sistem« samoubrajanja u partiju, »sistem« proširenja »naziva« član partije na svakog »profesora« i »gimnazijalca«, svakog »simpatizera« i »štrajkaša« koji pomaže partiju na ovaj ili onaj način, ali ne ulazi i ne želi da ulazi ni u jednu partijsku organizaciju[77]. Ne treba ni dokazivati da bi ovaj originalni »sistem«, da se uvriježio u našoj partiji, nužno doveo do toga da partiju preplave profesori i gimnazijalci i da se ona izrodi u rasplinutu, bezobličnu, dezorganiziranu »tvorevinu«, koja se gubi u moru »simpatizera«, koja briše granicu između partije i klase i osujećuje zadatak partije da podiže neorganizirane mase na visinu vodećeg odreda. Ne treba ni govoriti da pri takvom

oportunističkom »sistemu« naša partija ne bi mogla izvršiti ulogu organizirajuće jezgre radničke klase u toku naše revolucije.

»S Martovljeva gledišta« — kaže Lenjin — »granica partije ostaje potpuno neodređena, jer 'svaki štrajkaš' može sebe 'proglasiti članom partije'. Kakva je korist od te rasplinutosti? Široka rasprostranjenost 'naziva'. Šteta od nje — unošenje *dezorganizirajuće* ideje brkanja klase i partije.« (v. knj. VI, str. 211)[78]

Ali partija nije samo *zbroj* partijskih organizacija. Partija je istovremeno i jedinstveni *sistem* tih organizacija, njihovo formalno sjedinjavanje u jednu cjelinu, s višim i nižim organima rukovodstva, s potčinjavanjem manjine većini, s praktičnim odlukama koje su obavezne za sve članove partije. Bez tih uvjeta partija ne može biti jedinstvena organizirana cjelina, sposobna da ostvari plansko i organizirano rukovođenje borbom radničke klase.

»*Prije* — kaže Lenjin — »naša partija nije bila formalno organizirana cjelina, nego samo zbroj pojedinih grupa, i zbog toga među tim grupama nije ni moglo biti nikakvih drugih odnosa osim idejnog utjecaja. *Sada* smo postali organizirana partija, a to znači stvaranje vlasti, pretvaranje autoriteta ideja u autoritet vlasti, potčinjavanje nižih partijskih instanca višima.« (na istom mjestu, str. 291)[79]

Princip potčinjavanja manjine većini, princip rukovođenja partijskim radom iz centra često izaziva napade od strane kolebljivih elemenata, optužbe protiv »birokratizma«, »formalizma« itd. Ne treba ni dokazivati da bi planski rad partije kao cjeline i rukovođenje borbom radničke klase bili nemogući bez provođenja tih principa. Lenjinizam u organizacionom pitanju

76 Usp. V. I. Lenjin, *Korak napred . . .*, u: Lenjin, *Dela*, cit., tom. 7, str. 215 (op. ur.).

77 Lenjinov prijedlog, podnesen na Drugom kongresu RSDRP održanom u ljeto 1903, glasio je: »Član partije je svatko tko prihvaća njezin program i podržava je kako materijalnim sredstvima tako i osobnim sudjelovanjem u radu jedne od partijskih organizacija«; na Kongresu je s 28 protiv 22 glasa usvojen menjševički prijedlog koji je podnio Martov; ostali članovi Statuta slijedili su pretežno Lenjinove formulacije (op. ur.).

78 Usp. V. I. Lenjin, *Korak napred . . .*, u: Lenjin, *Dela*, cit., tom. 7. str. 220 (op. ur.).

79 Usp. na istom mjestu, str. 291 (op. ur.).

je nepokolebljivo provođenje tih principa. Borbu protiv tih principa Lenjin naziva »ruskim nihilizmom« i »gospodskim anarhizmom«, koji zaslužuje da bude ismijan i odbačen.

Evo što kaže Lenjin u svojoj knjizi *Korak naprijed* o tim kolebljivim elementima:

»Ruskom nihilistu je naročito svojstven taj gospodski anarhizam. Partijska organizacija čini mu se kao čudovišna 'fabrika', potčinjavanje dijela cjelini i manjine većini, izgleda mu kao 'kmetstvo'... podjela rada pod rukovodstvom centra izaziva kod njega tragikomične vapaje protiv pretvaranja ljudi u 'točkiće i šarafiće'... podsjećanje na organizacioni statut partije izaziva kod njega prezirnu grimasu i omalovažavajuću... primjedbu da se sasvim moglo i bez statuta... Jasno je, mislim, da vika protiv famoznog birokratizma služi samo zato da bi se sakrilo nezadovoljstvo ličnim sastavom centra, da je to samo smokvin list... Ti si birokrat, jer te je kongres izabrao bez moje volje i protiv nje; ti si formalist, jer se oslanjaš na formalne odluke kongresa, a ne na moj pristanak; ti postupaš grubo mehanički, jer se pozivaš na 'mehaničku' većinu partijskog kongresa i ne vodiš računa o mojoj želji da budem kooptiran; ti si samodržac, jer nećeš da predaš vlast u ruke starog intimnog društva.« (v. knj. VI, str. 310. i 287)[80]

3) *Partija kao najviši oblik klasne organizacije proletarijata.* Partija je organizirani odred radničke klase. Ali partija nije jedina organizacija radničke klase. Proletarijat ima još čitav niz drugih organizacija, bez kojih ne može voditi uspješnu borbu protiv kapitala: sindikate, kooperative, tvorničko-zavodske organizacije, parlamentarne frakcije, nepartijska udruženja žena, štampu, kulturno-prosvjetne organizacije, omladinske saveze, revolucionarno-borbene organizacije (u vrijeme otvorenih revolucionarnih akcija), sovjete deputata kao državni oblik organizacije (ako je proletarijat na vlasti) itd. Ogromna većina tih organizacija su nepartijske organizacije i samo je dio njih vezan neposredno za partiju ili čini njen ogranak. Sve te organizacije u stanovitim uvjetima apsolutno su potrebne radničkoj klasi, jer bez njih nije moguće učvrstiti klasne pozicije proletarijata u različitim oblastima borbe, jer bez njih nije moguće prekaliti proletarijat kao snagu pozvanu da zamijeni buržoaski poredak socijalističkim poretkom. Ali kako da se ostvari jedinstveno rukovođenje kad postoji tako veliki broj organizacija? Gdje je garancija da postojanje velikog broja organizacija neće dovesti do nesklada u rukovođenju? Netko bi mogao reći da svaka od tih organizacija radi u svojoj posebnoj oblasti i da one zbog

toga ne mogu smetati jedna drugoj. To je, naravno, točno. Ali je točno i to da sve te organizacije treba da rade u jednom pravcu, jer one služe *jednoj* klasi, klasi proletera. Pitamo se: tko određuje tu liniju, taj opći pravac kojeg se sve te organizacije moraju pridržavati u svom radu? Gdje je ona centralna organizacija koja je ne samo kadra, zbog toga što ima potrebno iskustvo, izraditi opću liniju, nego koja ima i mogućnosti, zbog toga što ima za to dovoljno autoriteta, da potakne sve te organizacije da tu liniju ostvare, kako bi se postiglo jedinstvo u rukovođenju i isključila mogućnost zastoja.

Takva organizacija je partija proletarijata.

Partija ima za to sve potrebne uvjete, prvo, jer je partija zborno mjesto najboljih elemenata radničke klase, koji su direktno povezani s nepartijskim organizacijama proletarijata i koji vrlo često njima rukovode; drugo, jer je partija, kao zborno mjesto najboljih ljudi radničke klase, najbolja škola za izgrađivanje vođâ radničke klase, sposobnih da rukovode svim oblicima organizacije svoje klase; treće, jer je partija, kao najbolja škola vođâ radničke klase, po svom iskustvu i autoritetu jedina organizacija sposobna da centralizira rukovođenje borbom proletarijata i na taj način pretvori sve nepartijske organizacije radničke klase u opslužujuće organe i transmisijske remene koji je vezuju s klasom. Partija je najviši oblik klasne organizacije proletarijata.

To ne znači, naravno, da nepartijske organizacije: sindikati, kooperative itd., moraju biti formalno potčinjene partijskom rukovodstvu. Radi se samo o tome da članovi partije koji se nalaze u tim organizacijama, kao ljudi nesumnjivo utjecajni, poduzimaju sve mjere uvjeravanja, kako bi se nepartijske organizacije u svom radu zbližavale s partijom proletarijata i dobrovoljno prihvaćale njeno političko rukovođenje.

Zato Lenjin kaže da je »*najviši* oblik klasnog ujedinjenja proletarijata« partija, čije se političko rukovođenje mora protezati na sve druge oblike organizacije proletarijata. (v. knj. XXV, str. 194)[81]

* Riječ je o »društvu« Akseljroda, Martova, Potresova i drugih, koji se nisu pokoravali odlukama Drugog kongresa i koji su optuživali Lenjina zbog »birokratizma«.

80 Usp. V. I. Lenjin, *Dela*, cit., tom. 7, str. 308 i 309 te 288 (op. ur.).

81 Usp. V. I. Lenjin, *Dečja bolest »levičarstva« u komunizmu*, u: Lenjin, *Dela*, cit., tom, 32, str. 155 (op. ur.).

Zato je oportunistička teorija »nezavisnosti« i »neutralnosti« nepartijskih organizacija, koja rađa *nezavisne* parlamentarce i od partije *odvojene* žurnaliste, *kratkovide* sindikalce i *pomalograđančene* kooperativiste — potpuno nespojiva s teorijom i praksom lenjinizma.

4) *Partija kao oruđe diktature proletarijata.* Partija je najviši oblik organizacije proletarijata. Partija je osnovna rukovodeća snaga u klasi proletera i među organizacijama te klase. Ali iz toga nikako ne slijedi da na partiju treba gledati kao na cilj za sebe, kao na snagu dovoljnu samoj sebi. Partija nije samo najviši oblik klasnog ujedinjenja proletera — ona je u isti mah i *oruđe* u rukama proletera *za* izvojevanje diktature, dok ona još nije izvojevana, *za* učvršćenje i proširenje diktature, kad je ona već izvojevana. Partija ne bi mogla zadobiti toliko značenje i ne bi mogla sobom pokriti sve ostale oblike organizacije proletarijata, kad proletarijat ne bi stajao pred pitanjem vlasti, kad uvjeti imperijalizma, neizbježnost ratova, postojanje krize ne bi zahtijevali koncentraciju svih snaga proletarijata na jednoj točki, koncentraciju svih niti revolucionarnog pokreta na jednom mjestu, da bi se oborila buržoazija i izvojevala diktatura proletarijata. Partija je potrebna proletarijatu prije svega kao njegov bojni štab, koji je neophodan za uspješno zauzimanje vlasti. Ne treba ni dokazivati da bez partije, sposobne da okupi oko sebe masovne organizacije proletarijata i da u toku borbe centralizira rukovođenje čitavim pokretom, proletarijat u Rusiji ne bi mogao da ostvari svoju revolucionarnu diktaturu.

Ali partija je potrebna proletarijatu ne samo za izvojevanje diktature, ona mu je još potrebnija zato da održi diktaturu, da je učvrsti i proširi u interesu potpune pobjede socijalizma.

»Zaista, sada već gotovo svatko vidi« — kaže Lenjin — »da se boljševici ne bi održali na vlasti ne 2 i pol godine nego ni 2 i pol mjeseca, bez najstrože, uistinu željezne discipline u našoj partiji, bez najpotpunije i bezuvjetne podrške od strane čitave mase radničke klase, tj. od svega onog što u njoj misli, što je čestito, samoprijegorno, utjecajno, sposobno da vodi za sobom ili privlači zaostale slojeve.« (v. knj. XXV, str. 173)[82]

A što znači »održati« i »proširiti« diktaturu? To znači — unijeti u milijunske mase proletera duh discipline i organiziranosti; to znači — stvoriti u proleterskim masama unutrašnju otpornost i bedem protiv razornog utjecaja sitnoburžoaske stihije i sitnoburžoaskih navika; to znači — pojačati organiza-

torski rad proletera na preodgajanju i mijenjanju sitnoburžoaskih slojeva; to znači — pomoći proleterskim masama da odgoje sebe kao snagu, kadru da uništi klase i pripremi uvjete za organizaciju socijalističke proizvodnje. A sve to nije moguće uraditi bez partije, jake sa svojom monolitnošću i disciplinom.

»Diktatura proletarijata« — kaže Lenjin — »jest uporna borba, krvava i bez krvi, nasilna i mirna, vojna i privredna, pedagoška i administrativna, borba protiv snaga i tradicija starog društva. Moć navike milijuna i desetina milijuna — najstrašnija je snaga. Bez partije, željezne i u borbi prekaljene, bez partije koja uživa povjerenje svega što je u danoj klasi čestito, bez partije koja umije pratiti raspoloženje masa i utjecati na nj, nemoguće je uspješno voditi takvu borbu.« (v. knj. XXV, st. 190)[83]

Partija je potrebna proletarijatu *radi* toga da bi izvojevao i održao diktaturu. Partija je oruđe diktature proletarijata.

A iz toga slijedi da s nestajanjem klase, s odumiranjem diktature proletarijata, mora odumrijeti i partija.

5) *Partija kao jedinstvo volje, nespojivo s postojanjem frakcija.* Izvojevanje i održanje diktature proletarijata nemoguće je bez partije, jake po svojoj monolitnosti i željeznoj disciplini. Ali željezna disciplina u partiji ne može se zamisliti bez jedinstva volje, bez potpunog i bezuvjetnog jedinstva akcije svih članova partije. To, razumije se, ne znači da se time isključuje mogućnost borbe mišljenja u partiji. Naprotiv, željezna disciplina ne isključuje nego pretpostavlja kritiku i borbu mišljenja u partiji. To pogotovo ne znači da disciplina mora biti »slijepa«. Naprotiv, željezna disciplina ne isključuje, već pretpostavlja svjesnost i dobrovoljnost potčinjavanja, jer samo svjesna disciplina može biti zaista željezna disciplina. Ali kad je borba mišljenja završena, kritika iscrpljena, i odluka donesena, jedinstvo volje i jedinstvo akcije svih članova partije jest onaj neophodno potrebni uvjet bez kojeg se ne može zamisliti ni jedinstvena partija, ni željezna disciplina u partiji.

»U sadašnjoj epohi oštrog građanskog rata« — kaže Lenjin — »komunistička partija moći će izvršiti svoju dužnost samo onda ako bude organizirana na najcentralističkiji način,

82 Usp. na istom mjestu, str. 137 (op. ur.).

83 Usp. na istom mjestu, str. 151 (op. ur.).

ako u njoj bude vladala željezna disciplina koja se graniči s vojnom disciplinom i ako njen partijski centar bude autoritativan organ sa širokim ovlastima, koji uživa opće povjerenje članova partije.« (v. *Uvjeti za primanje u Kominternu,* knj. XXV, str. 282—283)[84]

Tako stoji stvar s disciplinom u partiji u uvjetima borbe prije izvojevanja diktature.

To isto, samo u još većoj mjeri, treba reći o disciplini u partiji poslije izvojevanja diktature.

»Tko ma i najmanje slabi željeznu disciplinu partije proletarijata (naročito za vrijeme njegove diktature)« — kaže Lenjin — »taj u stvari pomaže buržoaziji protiv proletarijata.« (v. knj. XXV, str. 190)[85]

Iz toga slijedi da je postojanje frakcija nespojivo s jedinstvom partije, s njenom željeznom disciplinom. Ne treba ni dokazivati da postojanje frakcija vodi k stvaranju nekoliko centara, a postojanje nekoliko centara znači nepostojanje zajedničkog centra u partiji, razbijanje jedinstvene volje, slabljenje i raspadanje discipline, slabljenje i raspadanje diktature. Naravno, partije II internacionale, koje se bore protiv diktature proletarijata i koje ne žele povesti proletere k vlasti, mogu dozvoliti sebi takav liberalizam kao što je sloboda frakcija, jer željezna disciplina njima nije nimalo potrebna. Ali partije Komunističke internacionale, koje svoj rad izgrađuju na osnovi zadataka izvojevanja i učvršćivanja diktature proletarijata, ne mogu pristati ni na »liberalizam«, ni na slobodu frakcija. Partija je jedinstvo volje koje isključuje svako frakcionaštvo i razbijanje vlasti u partiji.

Otuda Lenjinovo objašnjenje »opasnosti frakcionaštva s gledišta jedinstva partije i ostvarenja jedinstva volje avangarde proletarijata, kao osnovnog uvjeta za uspjeh diktature proletarijata«, utvrđeno u specijalnoj rezoluciji X kongresa naše partije, *O jedinstvu partije*[86].

Otuda Lenjinov zahtjev za »potpunim uništenjem svakog frakcionaštva« i »neodložnim raspuštanjem svih grupa bez iznimke, stvorenih na ovoj ili onoj platformi«, pod prijetnjom »bezuvjetnog i neodložnog isključenja iz partije.« (v. rezoluciju *O jedinstvu partije*)

6) *Partija se učvršćuje time što se čisti od oportunističkih elemenata.* Izvor frakcionaštva u partiji jesu njeni oportu-

nistički elementi. Proletarijat nije zatvorena klasa. Njemu neprestano pritječu pridošlice iz redova seljaštva, sitne buržoazije, inteligencije, koje razvitak kapitalizma proletarizira. U isto vrijeme vrši se proces raspadanja vrhova proletarijata, pretežno među sindikalnim funkcionarima i parlamentarcima koje buržoazija dobro hrani na račun kolonijalnog ekstraprofita. »Ovaj sloj buržoaziranih radnika« — kaže Lenjin — »ili 'radničke aristokracije', potpuno sitnoburžoaski po načinu života, po visini plaća, po čitavom svom pogledu na svijet, glavni je oslonac II internacionale, a u naše vrijeme glavni *socijalni* (ne vojni) *oslonac buržoazije.* Jer to su pravi *agenti buržoazije u radničkom* pokretu, radničke sluge kapitalističke klase, pravi provodnici reformizma i šovinizma.« (v. knj. XIX, str. 77)[87]

Sve te sitnoburžoaske grupe prodiru na ovaj ili onaj način u partiju, unoseći u nju duh kolebljivosti i oportunizma, duh demoralizacije i nesigurnosti. One poglavito i jesu izvor frakcionaštva i rasula, izvor dezorganizacije i miniranja partije iznutra. Ratovati protiv imperijalizma, a imati u pozadini takve »saveznike« — znači naći se između dvije vatre: i s fronta i s leđa. Zato je nemilosrdna borba protiv takvih elemenata, njihovo istjerivanje iz partije preduvjet za uspješnu borbu protiv imperijalizma.

Teorija »svladavanja« oportunističkih elemenata putem idejne borbe u partiji, teorija »iživljavanja« tih elemenata u okviru jedne partije je trula i opasna teorija, od koje prijeti opasnost da partija bude paralizirana i osuđena na kroničnu nemoć, opasnost da partija bude predana na milost i nemilost

84 Usp. V. I. Lenjin, *Teze za Drugi kongres Komunističke internacionale,* u: Lenjin, *Dela,* cit., tom. 32, str. 286 (op. ur.).

85 Usp. V. I. Lenjin, *Dečja bolest »levičarstva« u komunizmu,* u: Lenjin, *Dela,* cit., tom. 32, str. 151 (op. ur.).

86 Deseti kongres RKP(b) održan u Moskvi od 8. do 16. ožujka 1921, jedan je od najznačajnijih događaja u povijesti sovjetske Partije. Središnji akt Kongresa je usvajanje NEP-a, a s time je povezano i usvajanje rezolucije *O jedinstvu partije,* koju je predložio Lenjin. Tom rezolucijom »Kongres nalaže neodložno i beziznimno raspuštanje svih skupina, koje su se osnovale na bilo kakvoj platformi, i naređuje svim organizacijama da najstrože paze i ne dopuste makakva frakcionaška istupanja. Neizvršenje ove kongresne odluke povlači beziznimno i neodložno isključenje iz Partije«. Međutim, odluka o raspuštanju frakcija donesena je kao »privremena mjera«. Kongres je istodobno pozvao na jačanje unutarpartijske demokracije i kritike. Na Kongresu su doneseni i zaključci o ulozi sindikata. (Op. ur.).

87 Usp. V. I. Lenjin, *Imperijalizam kao najviši stadijum kapitalizma,* u: Lenjin, *Dela,* cit., tom. 21, str. 263 (op. ur.).

oportunizmu, opasnost da proletarijat bude lišen glavnog oružje u borbi protiv imperijalizma. Naša partija ne bi mogla izaći na put, ona ne bi mogla osvojiti vlast i organizirati diktaturu proletarijata, ona ne bi mogla izaći iz građanskog rata kao pobjednik da je u svojim redovima imala Martove i Dane, Potresove i Akseljrode. Što je našoj partiji pošlo za rukom da postigne unutrašnje jedinstvo i neviđenu zbijenost svojih redova, to je prije svega zato što je znala da se na vrijeme očisti od šljama oportunizma, da istjera iz partije likvidatore i menjševike. Put razvitka i učvršćivanja proleterskih partija vodi kroz čišćenje tih partija od oportunista i reformista, socijalimperijalista i socijalšovinista, socijalpatriota i socijalpacifista. Partija se učvršćuje time što se čisti od oportunističkih elemenata.

»S reformistima i menjševicima u svojim redovima« — kaže Lenjin — »*nemoguće* je pobijediti u proleterskoj revoluciji, *nemoguće* ju je obraniti. To je s principijelne strane jasno. To je očigledno potvrđeno iskustvom i Rusije i Mađarske... U Rusiji je *mnogo puta* bilo teških situacija, kada bi sovjetski režim bio *sigurno* oboren da su menjševici, reformisti, sitnoburžoaski demokrati ostali u našoj partiji... U Italiji se, kako svi priznaju, stvari razvijaju u pravcu odlučujućih bitaka između proletarijata i buržoazije za osvajanje državne vlasti. U takvom momentu nije samo bezuvjetno potrebno odstraniti iz partije menjševike, reformiste, turatijevce, nego može biti od koristi čak i to da se sa svih odgovornih mjesta odstrane i odlični komunisti koji bi se mogli pokolebati i koji se kolebaju u pravcu 'jedinstva' s reformistima... Uoči revolucije i u trenucima najžešće borbe za njenu pobjedu mogu i najmanja kolebanja u partiji *upropastiti sve*, upropastiti revoluciju, istrgnuti vlast iz ruku proletarijata, jer ta vlast još nije čvrsta, jer je pritisak na nju još odveć jak. Ako kolebljive vođe u takvo vrijeme odlaze, to ne slabi, već jača i partiju, i radnički pokret, i revoluciju.« (v. knj. XXV, 462—464)[88]

9. stil u radu

Nije riječ o književnom stilu. Mislim na stil u radu, na ono osobito i originalno u praksi lenjinizma što stvara poseban tip lenjinca-radnika. Lenjinizam je teorijska i praktična škola koja izgrađuje poseban tip partijskog i državnog radnika, koja stvara poseban lenjinski stil u radu. Koje su karakteristične crte tog stila? Koje su njegove osobitosti?

Dvije su njegove osobitosti: a) ruski revolucionarni elan i b) američka praktičnost. Spoj tih dviju osobitosti u partijskom i državnom radu čini stil lenjinizma.

Ruski revolucionarni elan je protuotrov za učmalost, rutinu, konzervativnost, mrtvilo misli i ropski odnos prema pradjedovskim tradicijama. Ruski revolucionarni elan — to je ona životvorna snaga koja budi misao, pokreće naprijed, ruši staro, daje perspektivu. Bez njega nije moguće nikakvo kretanje naprijed. Ali on ima sve šanse da se u praksi izrodi u praznu »revolucionarnu« manilovštinu, ako se ne spoji s američkom praktičnošću u radu. Primjera takvog izrođavanja ima na pretek. Kome nije poznata bolest »revolucionarnog« projektiranja i »revolucionarnog« kovanja planova, kojima je izvor vjerovanje u snagu dekreta koji može sve urediti i sve preurediti? Ruski pisac I. Erenburg prikazuje u pripovijeci *Uskomčel (Usavršeni komunistički čovjek)* tip »boljševika« koji pati od te bolesti, koji je stavio sebi u zadatak da sastavi shemu idealnousavršenog čovjeka i koji se... »utopio« u tom »radu«. U pripovijeci ima mnogo pretjerivanja, no da ona točno pogađa bolest — nema sumnje. Ali čini mi se da takve bolesnike nitko nije tako ljuto i neštedimice ismijavao kao Lenjin. »Komunističko razmetanje« — tako je on tretirao tu bolesnu vjeru u projektiranje i dekreto-stvaralaštvo.

»Komunističko razmetanje« — kaže Lenjin — »to je kad čovjek, koji je u komunističkoj partiji i koji iz nje još nije očišćen, uobražava da sve svoje zadatke može riješiti komunističkim dekretima.« (v. knj. XXVII, str. 50—51)[89]

»Revolucionarnom« frazerstvu Lenjin je obično suprotstavljao obične i svakodnevne poslove, naglašavajući time da je »revolucionarno« projektiranje protivno i duhu i slovu pravog lenjinizma.

»Manje kitnjastih fraza« — kaže Lenjin — »više običnog, svakodnevnog rada... Manje političke halabuke, više pažnje najobičnijim, ali živim... činjenicama komunističke izgradnje...« (v. knj. XXIV, str. 343. i 335)[90]

88 Usp. V. I. Lenjin, *O borbi u Talijanskoj socijalističkoj partiji,* u: Lenjin, *Dela,* cit., tom. 32, str. 442 i 443 (op. ur.).

89 Usp. V. I. Lenjin, *NEP i zadaci političko-prosvetnih komiteta,* u: Lenjin, *Dela,* cit., tom. 34, str. 334 (op. ur.).

90 Usp. V. I. Lenjin, *Velika inicijativa,* u: Lenjin, *Dela,* cit., tom. 30, str. 443 i 436 (op. ur.).

Američka praktičnost, naprotiv, protuotrov je za »revolucionarnu« manilovštinu i fantastično projektiranje. Američka praktičnost je ona neukrotiva snaga koja ne poznaje i ne priznaje prepreke, koja svojom poslovnom upornošću briše sve brane, koja jednom započeto djelo mora privesti kraju čak i kad ono nije od velike važnosti, i bez koje se ozbiljan rad na izgradnji ne može ni zamisliti. Ali američka praktičnost ima sve šanse da se izrodi u usku i neprincipijelnu poslovnost, ako se ne spoji s ruskim revolucionarnim elanom. Kome nije poznata bolest uskog prakticizma i neprincipijelne poslovnosti, koja kod nekog »boljševika« često dovodi do odrođavanja i napuštanja stvari revolucije? Ova specijalna bolest našla je svoj odraz u pripovijeci B. Piljnjaka *Gola godina,* u kojoj su prikazani tipovi ruskih »boljševika«, punih volje i praktične odlučnosti, koji »fukciraju« veoma »energično«, ali koji nemaju perspektive, ne znaju »što kamo spada« i zbog toga skreću s puta revolucionarnog rada. Nitko nije tako jetko ismijavao tu prakticističku bolest kao Lenjin. »Kratkovidi prakticizam«, »bezglava poslovnost« — tako je Lenjin tretirao tu bolest. On je njoj obično suprotstavljao živi revolucionarni rad i potrebu revolucionarnih perspektiva u svim vrstama našeg svakidašnjeg rada, naglašavajući time da je neprincipijelna poslovnost isto tako suprotna pravom lenjinizmu kao i »revolucionarno« projektiranje.

Spoj ruskog revolucionarnog elana s američkom praktičnošću — u tome je suština lenjinizma u partijskom i državnom radu.

Samo takav spoj daje nam dovršen tip radnika-lenjinca, stil lenjinizma u radu.